

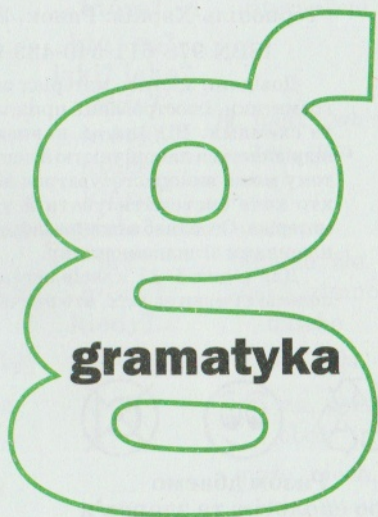
Jezyk polsky ПОЛЬСЬКА МОВА

Стислий курс
граматики

g
gramatyka

ПОЛЬСЬКА МОВА

**Стислий курс
граматики**

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

Тернопіль—Харків

УДК 811.162.1:81'36
ББК 81.2Пол
Л68

Рецензенти:

Д. Г. Бучко, доктор філологічних наук, професор, завкафе-
дрою українського і загального мовознавства ТНПУ
імені Володимира Гнатюка

Н. В. Ткачова, викладач польської мови кафедри
українського і загального мовознавства ТНПУ
імені Володимира Гнатюка

Л68

Лобас Н. П.

Польська мова: Стислий курс граматики. —
Тернопіль-Харків: Ранок, 2017. — 180 с.

ISBN 978-611-540-433-9

Довідник містить матеріал за всіма розділами польської
граматики, ілюстрований прикладами, наочними таблицями
та схемами. Від інших навчальних посібників видання
відрізняється лаконічністю й доступністю викладу матеріалу,
тому може використовуватися як початківцями, так і тими,
хто хоче систематизувати й узагальнити вже вивчений
матеріал. Особливо важлива інформація виділена кольоровими
плашками зі знаком оклику.

Для учнів 5–11 класів загальноосвітніх шкіл, вчителів
польської мови та всіх, хто вивчає польську мову.

УДК 811.162.1:81'36
ББК 81.2Пол

Разом дбаємо
про екологію та здоров'я

ISBN 978-611-540-433-9

© Н. П. Лобас, 2015
© ТОВ «Видавництво «Ранок», 2017

CZĘŚCI MOWY. ЧАСТИНИ МОВИ

У польській мові, як і в українській, виділяють де-
сять частин мови (*części mowy*).

rzeczownik	іменник	kto? co?	okno, dziewczyna, dom, student
czasownik	дієслово	co robić?	robić, czytać, być
przymiotnik	прикмет- ник	jaki? jaka? jakie?	dobry, zielony, ukraiński, polski
liczebnik	числівник	ile? który? która? które?	jeden, dwa, trzeci, czternaście
zaimek	займенник	kto? co? jaki? jaka? jakie? który? która? które? gdzie?...	ja, nasz, twoja, ten, tam
przysłówek	прислівник	jak? gdzie? kiedy?...	dobrze, źle, blisko, zimno, daleko
spójnik	сполучник	—	i, ale, albo
przyimek	приймен- ник	—	do, na, pod, obok
partykuła	частка	—	może, niech, nie, by
wykrzyknik	вигук	—	ojej! och! miau!

Ча́стини мови діляться на:

— **odmienne** — змінні: *rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek*;

— **nieodmienne** — незмінні: *przysłówek, spójnik, przyimek, partykuła, wykrzyknik*.

Окрім того, за значенням, частини мови у польській граматиці ділять на:

— **samodzielne** — самостійні — мають власне лексичне значення і відношення до конкретних об'єктів у позамовному світі (визначають їх кількість, ознаку, стан тощо). Можуть виступати членами речення: *rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek, przysłówek, wykrzyknik*.

— **niesamodzielne** — службові — не мають власного лексичного значення, служать для зв'язку слів у реченні і не можуть виступати членом речення: *spójnik, przyimek, partykuła*.

Категоріє грамати́чне. Грамати́чні категорії

Змінним частинам мови властиві наступні грамати́чні категорії:

- **rodzaj** — рід;
- **liczba** — число;
- **przypadek** — відмінок;
- **kategoria osobowości** — категорія особовості;
- **osoba** — особа;
- **tryb** — спосіб;
- **czas** — час;
- **aspekt** — вид;
- **strona** — стан;
- **stopień** — ступені порівняння.

	rzeczownik	czasownik	przymiotnik	zaimek	liczebnik	przysłówek
rodzaj	+	+	+	+	+	
liczba	+	+	+	+	+	

przypadek	+		+	+	+	
kat.osobowości	+	+	+	+	+	
stopień			+			+
osoba		+				
tryb		+				
czas		+				
aspekt		+				
strona		+				

Родзай. Рід.

У польській мові виділяють **три** грамати́чні роди:

— **rodzaj męski** — чоловічий рід: *Nowy dom towarowy został zbudowany przy dworcu* — Новий універмаг збудовано біля вокзалу;

— **rodzaj żeński** — жіночий рід: *Mała czarna suknia jest dobrą tradycją na tej imprezie*. — Маленька чорна сукня — це добра традиція на цій вечірці;

— **rodzaj nijaki** — середній рід: *Małe dziecko to wielkie szczęście*. — Мале дитя — це велике щастя.

Категорія роду властива іменникам, прикметникам, дієсловам минулого часу, займенникам, порядковим числівникам.

Лiczba. Число

У польській мові розрізняють **два** числа:

— **liczba pojedyncza** — одинина: *Na żadnym zegarze nie znajdziesz wskazówki do życia*. — На жодному годиннику не знайдеш вказівки до життя,

— **liczba mnoga** — множина: *Na żadnych zegarach nie znajdziecie wskazówek do życia*. — На жодних годинниках не знайдете вказівок до життя.

За числом змінюються іменники, прикметники, дієслова, займенники, порядкові числівники.

Przypadek. Відмінок

Так само, як і в українській мові, у польській існує система відмінків. За відмінками змінюються

іменники, прикметники, займенники та числівники. Є 7 відмінків, кожен з яких (крім кличного) відповідає на властиві йому питання і має власні відмінкові закінчення для кожного з родів та чисел:

Називний	Mianownik	M	кто? co?
Родовий	Dopełniacz	D	kogo? czego?
Давальний	Celownik	C	komu? czemu?
Знахідний	Biernik	B	kogo? co?
Орудний	Narzędnik	N	kim? czym?
Місцевий	Miejscownik	Msc	(o) kim? czym?
Кличний	Wołacz	W	—

— Pożyczyłem tej pani (C: *komu? czemu?*) tysiąc (B: *kogo? co?*) dolarów (D: *kogo? czego?*). — Я позичив цій пані тисячу доларів.

— Cudze (B: *kogo? co?*) chwalicie, swego (D: *kogo? czego?*) nie znacie, sami (M: *кто? co?*) nie wiecie, co (B: *kogo? co?*) posiadacie. — Чуже хвалите, свого не знаєте, самі не відаєте, чим володієте.

Kategoria osobowości. Категорія особовості

Ця категорія становить особливість польської мови і виражається у двох формах:

— **forma męskoosobowa** — чоловічо-особова форма: Dwaj wybitni gitarzyści przyjadą do Polski. — Двоє видатних гітаристів прийдуть у Польщу.

— **forma niemęskoosobowa** — нечоловічо-особова форма: Dwie torunianki zostały tegorocznymi laureatkami nagrody muzycznej. — Дві торунянки стали цьогорічними лауреатками музичної нагороди.

Категорія особовості актуальна для іменників, прикметників, займенників, дієслів.

Stopień. Ступінь

Утворення ступенів порівняння — т. зв. **stopniowanie** — характерне лише для прикметників та прислівників.

Так само, як в українській, у польській мові є три ступені порівняння:

— **stopień równy** — звичайний ступінь: Mama *malo* dba o zdrowie, ma *slaby* wzrok — Мама мало дбає про здоров'я, має слабкий зір;

— **stopień wyższy** — вищий ступінь: Babcia *mniej* dba o zdrowie, ma *slabszy* wzrok — Бабуся менше дбає про здоров'я, має слабший зір;

— **stopień najwyższy** — найвищий ступінь: Dziadek *najmniej* dba o zdrowie, ma *najslabszy* wzrok — Дідусь найменше дбає про здоров'я, має найслабший зір.

Kategorie werbalne. Вербальні категорії

Грамматичні категорії *особи* (*osoba*), *способу* (*tryb*), *часу* (*czas*), *виду* (*aspekt*), *стану* (*strona*) називають **вербальними категоріями** (*kategorie werbalne*), тобто такими, які властиві тільки дієслову (лат. *verbum* — дієслово). Ці категорії розглянуті у розділі, присвяченому дієслову.

RZECZOWNIK. ІМЕННИК

Rzeczownik (іменник) у польській мові належить до самостійних змінних частин мови, відповідає на питання *хто? що? (кто? co?)*, означаючи назву предмета, тварини, особи чи абстрактного поняття.

— Ani się **woda** wróci, która upłynęła, także ani **godzina**, która już minęła. — Ні вода не повернеться, які відпливла, ні година, яка вже минула.

— Aby **koń** był silny, należy go karmić, aby **człowiek** był silny, należy go uczyć. — Щоб кінь був сильний, треба його годувати, щоб людина була сильна, треба її вчити.

— Dobra **książka** to **rodzaj alkoholu**: też idzie do **głowy**. — Добра книжка — це різновид алкоголю: теж іде в голову.

Серед польських іменників (подібно, як і в українській граматиці), вирізняють:

— змислові — конкретні: *dom, kot, drzewo, auto, chłopak*;

— абстрактні: *radość, wiara, wniosek*;

— власні: *Polska, «Twórczość», Michał, Bałtyk*;

— загальні: *kraj, czasopismo, student, morze*;

— назви істот: *Polak, człowiek, ptak, ryba, koń*;

— назви неістот: *stół, księga, brzoza, parasol*.

Назви істот, у свою чергу, поділяються на:

— особові — особові (назви людей): *Ukrainiec, uczeń, kobieta, dziecko*;

— неособові — неособові (назви тварин): *stoń, żuraw, jaskółka*.

Назви національностей у польській мові пишуться з великої літери:

— *Ten Polak jest bardzo młody.* — Цей поляк дуже молодий.

— *27-letnia Francuzka to najnowsze odkrycie tegorocznej muzyki popularnej.* — 27-літня французька — найновіше відкриття цього річної популярної музики.

Категорії граматичні речовника. Граматичні категорії іменника.

Для іменника у польській мові властиві наступні граматичні категорії:

— *rodzaj* — рід;

— *liczba* — число;

— *przypadek* — відмінок;

— *kategoria osobowości* — категорія особовості.

Ділимо також іменники на 2 граматичні групи: тверду (*rzeczowniki twar-dotematowe*) та м'яку (*rzeczowniki miękkotematowe*), відповідно до останнього приголосного основи.

Родзай речовників. Рід іменників

Усі іменники у польській мові належать до одного із трьох родів:

— чоловічого (*rodzaj męski*);

— жіночого (*rodzaj żeński*);

— середнього (*rodzaj nijaki*).

Належність до конкретного роду визначаємо за закінченням (тому і говоримо про граматичний рід іменника).

rodzaj męski	stół, komputer, ołówek,	-Ø
	długopis, las, uniwersytet, parasol	
	artysta, poeta, wykładowca, tata	-a
rodzaj żeński	waliza, torebka, komórka,	-a
	książka, sala, tablica	
	noc, przyjaźń, miłość, baśń	-Ø
rodzaj nijaki	pani, gospodyni, wykładowczyni	-i
	okno, biurko, metro, auto, futro, boisko	-o,
	serce, pole, marzenie, zadanie,	-e
	ćwiczenie	
	muzeum, centrum, audytorium, stypendium	-um
	imię, ramię, dziewczę, cielę, kurdę	-ę

Попри близькість української та польської мов, досить часто граматичний рід іменника не співпадає. Ось типові приклади такого неспівпадіння:

клас — ч. р.

klasa — r. ż.

зал — ч. р.

sala — r. ż.

афіша — ж. р.

afisz — r. m.

парасоля — ж. р.

parasol — r. m.

■ Форма мєскоособова і ніємєскоособова.

Чоловічо-особова і нечоловічо-особова форма

Як уже згадувалося, усі іменники, що позначають істот, в польській мові поділяють на:

— **особові** (*osobowe*) — назви людей: brat, przyjaciel, nauczycielka, dziecko — брат, друг, вчителька, дитина;

— **неособові** (*nieosobowe*) — назви тварин: słoń, mała, krowa, jaskółka — слон, мавпа, корова, ластівка.

Особові ж можуть бути:

— **мєскоособове** — чоловічо-особові: profesor, zięć, kierowca, klient — професор, зять, водій, клієнт;

— **ніємєскоособове** — нечоловічо-особові: kobieta, niemowlę, siostra, kasjerka — жінка, немовля, сестра, касирка.

Розрізнення цих форм має, як ми вже наголошували, принципове значення, є особливою рисою польської мови.

rzeczowniki męskoosobowe	назви осіб чоловічої статі або позначення групи різностатевих осіб	student, dyrektor, profesor, poeta, artysta, ojciec; uczniowie, studenci
rzeczowniki niemęskoosobowe	назви істот чоловічого роду, усі іменники жіночого та середнього роду (назви осіб, істот, неістот), позначення групи осіб жіночої статі	dziewczyna, rola, poetka, mapa, dom, godzina, kot, osioł, drzewo, prosię, dziecko; uczennice, studentki

Прикметники, займенники, числівники у називному відмінку множини та дієслова минулого часу **узгоджуються з чоловічо-особовими іменниками**:

— **męskoosobowe**: Dwaj mili chłopcy napisali list. — Два милі хлопці написали лист;

— **niemęskosobowe**: Dwie mile dziewczyny wysłały maile. — Дві милі дівчини вислали е-мейли;

— **męskoosobowe**: Czy wasi lekarze przyszedli dziś w porę? — Чи ваші лікарі прийшли сьогодні вчасно?

— **niemęskosobowe**: Czy wasze lekarki przyszły dziś do pracy? — Чи ваші лікарки прийшли сьогодні на роботу?

■ Grupa rzeczowników. Група іменників

В залежності від кінцевого приголосного основи, іменники діляться на дві граматичні групи:

- **rzeczowniki twar-dotematowe** — тверда група;
- **rzeczowniki miękkotematowe** — м'яка група.

rzeczowniki twar-dotematowe	основа іменника закінчується на твердий приголосний b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, w	stół, dom, parter, lód, kobieta, woda, mama, Warszawa
rzeczowniki miękkotematowe	основа іменника закінчується на м'які приголосні j, l, ó, ć, ś, ź, dź або на історично м'які c, dz, ż, dź, sz, cz, rz	koń, parasol, miłość, sala dworzec, kalendarz, płaszcz, tablica, róża, kasza

Група іменника впливає на утворення множини, а також на відмінкові закінчення іменників.

■ Liczba rzeczowników. Число іменників

У польській мові іменники змінюються за числами:

— **liczba pojedyncza** — одинина: komputer, pałac, siostra, myśl, towarzystwo, słowo;

— **liczba mnoga** — множина: komputery, pałace, siostry, myśli, towarzystwa, słowa.

Множина утворюється за допомогою закінчень. При тому, важливо пам'ятати про чоловічо-особові форми.

Liczba mnoga rzeczowników niemęskoosobowych.
Множина нечоловічо-особових іменників.

При утворенні множини беремо до уваги рід, категорію особовості та граматичну групу іменника.

twardotematowe				
r. m		koty stoły psy sklepy		słowniki ołówki kręgi twarogi
r. ż	-y	kobiety żony mapy mały	-i (після k, g)	książki córkі komórki nogi drogi

miękkotematowe				
r. m		słonie strusie płaszczе kosze		
r. ż	-e (м'які приголосні + c, dz, cz, dż, ż, sz, rz)	panie ulice róże lilie	-i (якщо слово закінчується на м'які приголосні ć, ś, dź, ść, ś, śń, śl)	części baśni chęci odpowiedzi radości geśi myśli

r. n	-a	okna pola jajka auta	cieleńta zwierzęta dziewczęta	imiona ramiona plemiona	muzea centra akwaria
------	----	-------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------	----------------------------

— Na stole leży ołówek. Na stole leżą ołówki. — На столі лежить олівець. На столі лежать олівці.

— Po ulicy idzie dziewczyna. Po ulicy idą dziewczyny. — По вулиці йде дівчина. По вулиці йдуть дівчата.

— Na parkingu stoi auto. Na parkingu stoja auta. — На паркінгу стоїть автомобіль. На паркінгу стоять автомобілі.

Відповідником дієслівної форми однини **jest** у множині виступає форма **są!!!** Так, необхідно говорити:

— To **jest** słownik. To **jest** kobieta. To jest okno. — Це словник. Це жінка. Це вікно.

АЛЕ:

— To **są** słowniki. To **są** kobiety. To **są** okna. — Це словники. Це жінки. Це вікна.

При утворенні форм множини в основі слова виникають чергування голосних та приголосних.

— Dziecko już ma jeden **ząb**. — Дитина вже має один зуб. **АЛЕ:** Dorosły człowiek ma 32 **zęby**. — Доросла людина має 32 зуби.

чергування голосних

ó/o	stół — stoły, wół — woły, lód — lody, głód — głody
a/ę	dąb — dęby, ząb — zęby, gałąź — gałęzie
e/o	pies — psy, ołówek — ołówki, sweter — swetry

чергування приголосних

ci/tt	kwiecień — kwietnie
dzi/dd	grudzień — grudnie
rz//r	dworzec — dworce

Звичайно, існують слова, які порушують загальні правила утворення множини. Із таких винятків варто запам'ятати наступні:

— слово **rok** (рік) у множині має форму **lata**, **dziecko** (дитина) у множині звучить як **dzieci**, а множина від **ręka** (рука) — **reçe**;

— іменники жіночого роду, які закінчуються на **rz** та **sz**, типу **rzecz**, **mysz** у множині набувають закінчення **-y**, а не закономірного **-e**: **rzeczy**, **mysz**y;

— іменники жіночого роду **krew** (кров), **brew** (брова), у множині мають закінчення **-i**: **krwi**, **brwi**;

— деякі іменники чоловічого роду (назви істот), які закінчуються на **b, p, w** у множині беруть закінчення **-e**: **gołąb** (голуб) — **gołębie** (голуби), **karp** (короп) — **karpie** (коропи), **raw** (павич) — **rawie** (павичі);

— ряд іменників мають альтернативні закінчення множини: **dzień** (день) — **dnie / dni**.

У польській мові, як і в українській, є ряд іменників, які мають **тільки форму однини** або **тільки форму множини**.

Так, власні назви, назви матеріалів, абстрактних понять, а також збірні назви зазвичай вживаються в однині: **Wisła** (Вісла — річка у Польщі), **Baltyk** (Балтійське море), **miedź** (мідь), **dobroć** (доброта), **zazdrość** (заздрість, ревнощі), **szlachta** (шляхта). Такого типу іменники називають латинським терміном **singularia tantum**. Подібно, тільки у множині виступають слова **drzwi** (двері), **wrota** (ворота), **spodnie** (штани), **majtki** (труси). Такі іменники називають **pluralia tantum**.

Liczba mnoga rzeczowników męskoosobowych. Множина чоловічо-особових іменників

Як і у випадку нечоловічо-особових іменників, множина чоловічо-особових твориться за допомогою додавання закінчень **-u, -i, -e**, а також специфічно польського закінчення **-owie**. Крім того, характерною рисою тут є існування **великої кількості чергувань** як приголосних, так і голосних.

При утворенні чоловічо-особової форми множини іменників, перш за все беремо до уваги їх граматичну групу (**twardotematowe, miękkotematowe**).

Для іменників із останнім м'яким приголосним або історично м'яким (*крім -c!*) характерне традиційне для м'якої групи закінчення множини **-e**:

j		lokaj (лакей) — lokaje
l		nauczyciel (вчитель) — nauczyciele
ś	-e	koleś (друг, розмовне) — koleśie
ć		gość (гість) — goście
ź		paź (паж) — paźie

rz		lekarz (лікар) — lekarze
sz	-e	towarzysz (товариш) — towarzysze
cz		sluchacz (слухач) — sluchacze

Закінчення **-e (-anie)** мають також іменники на **-an, -anin**: **Cygan** — **Cyganie**, **Amerikanin** — **Amerykianie**, **słowianin** — **słowianie**.

Якщо основа чоловічо-особових іменників закінчується на **твердий приголосний** (за винятком **k, g, r, t** та **ch**), то множина твориться простим додаванням закінчення **-i**:

p		chłop (селянин) — chłopci
n		Murzyn (негр) — Murzyni
l	-i	anioł (ангел) — aniołi (відбувається також зміна l/l, o/ie)
z		Francuz (француз) — Francuzi
s		Hindus (індус) — Hindusi

В основі іменників чоловічо-особової категорії, основа яких закінчується на **-k, -g, -r, -t, -ch**, при утворенні множини відбуваються зміни, які **не зберігаються** у непрямих відмінках. У наступній таблиці подані не тільки безпосередньо зміни приголосних, а й типові кінцівки слів, які варто вивчити напам'ять. Наприклад, якщо основа чоловічо-особового іменника закінчується на **-k**, то при утворенні множини відбувається чергування приголосних **-k//c** і додається закінчення **-y**: **Polak** (поляк), **rodak** (земляк) — **Polacy, rodacy**.

t(a)//ci	student — studenci, poeta — poeci
sta//ści	pianista — pianiści
d//dzi	sąsiad — sąsiedzi
g(a)//dzy	biolog — biologzy, kolega — koledzy
k//cy	Polak — Polacy
ca//cy	kierowca — kierowcy
ec//cy	Ukrainiec — Ukraińcy
r//rzy	kelner — kelnerzy
ch//si	Włoch — Włosi

Специфічно польським є ще одне закінчення чоловічо-особових іменників у множині: **-owie**.

Використання цього закінчення зумовлене лексичним значенням іменників. Отож, **-owie** у множині беруть:

— **назви членів родини**: *maż* — *mężowie*, *wuj* — *wujowie*, *syn* — *synowie*, *ojciec* — *ojcowie*, *dziadek* — *dziadkowie*;

— **власні назви** (імена, а також прізвища, закінчені на приголосний): *Wojtek* — *Wojtkowie*, *Adam* — *Adamowie*, *Korczak* — *Korczakowie* (чоловік та дружина, родина Корчаків);

— **назви високих посад, титули**: *król* — *królowie*, *poseł* — *posłowie*, *minister* — *ministrowie*, *profesor* — *profesorowie*;

— **деякі назви національностей**: *Fin* — *Finowie*, *Arab* — *Arabowie*, *Belg* — *Belgowie*.

Крім того, закінчення **-owie** може вживатися і для інших іменників, як паралельне:

inżynierzy dyrektorzy geolodzy biolodzy geografii	або	inżynierowie dyrektorowie geologowie biologowie geografowie
---	-----	---

Із закінченням **-owie** у множині вживаються слова: *pan* — *panowie*, *uczeń* — *uczniowie*, *bóg* — *bogowie*, а також іменники, що закінчуються на **-ek**: *złodziejaszek* — *złodziejaszekowie*.

Окремо згадаємо про іменники-винятки, тобто ті, які у множині утворюють нетипові форми. Ось деякі з них:

człowiek	ludzie
brat	bracia
ksiądz	księża

Інші чергування голосних та приголосних

- **zn//źni**: *mężczyzna* — *mężczyźni*;
- **rz//r**: *starzec* — *starcy*;

— важливо запам'ятати також чергування голосних, що відбувається при утворенні множини чоловічо-особових іменників:

a//e	<i>śasiad</i> — <i>śasiadzi</i>
o//e	<i>anioł</i> — <i>anieli</i>
e//o	<i>wujek</i> — <i>wujkowie</i>
a//ę	<i>maż</i> — <i>mężowie</i>

■ Deklinacja rzeczowników. Відмінювання іменників

Іменники у польській мові змінюються за відмінками в однині та множині. Відмінювання іменників за відмінками позначається терміном **deklinacja**. При відмінюванні всіх іменників, беремо до уваги, до якої граматичної групи за кінцевим приголосним основи вони належать — до твердої (*twardotematowe*) чи до м'якої (*miękkotematowe*). Розглянемо відмінювання іменників за родами, виділивши типові відмінкові закінчення та звертаючи увагу на особливості і винятки.

Deklinacja rzeczowników rodzaju nijakiego. Відмінювання іменників середнього роду

liczba pojedyncza. Однина

В однині розрізняємо групи, до яких належить іменник: тверда (основа закінчується на твердий приголосний) та м'яка (основа закінчується на м'який приголосний + на історично м'який). Це впливатиме на форму місцевого відмінка. Крім того, запам'ятаємо такі особливості:

— Іменники середнього роду, які закінчуються на **-um**, в однині не відмінюються!

— Іменники середнього роду, які закінчуються на **-ę**, у непрямих відмінках однини отримують розширення основи перед відмінковим закінченням: **-eni-** (*imię* — *imienia*) або **-ęci-** (*cielę* — *cielęcia*).

Запам'ятати вид розширення допоможе переклад слова українською мовою (такого типу слова в українській граматиці належать до 4 відміни іменників і при відмінюванні також зазнають розширення основи): якщо в українському іменнику розширення **-ен-**, то польською — **-eni-**. Порівняйте: ім'я — імені, плем'я — племені, imię — imienia, plemię — plemienia. Якщо ж в українському іменнику розширення **-ат-**, то у польському — **-ęci-**. Порівняйте: теля — теляти, курча — курчати, cielę — cielęcia, kurczę — kurczęcia.

— У місцевому відмінку однини в іменниках твердої групи, крім тих, основа яких закінчується на **-k, -g**, перед закінченням **-e** відбуватимуться наступні чергування приголосних:

t//ci	bloto — błocie, złoto — złocie
st//ści	miasto — mieście, ciasto — cieście
d//dzi	dyktando — dyktandzie, rondo — rondzie
zd//ździ	gniazdo — gnieździe
r//rz	biuro — biurze, metro — metrze
ł//l	kolo — kole
ś//śl	masło — masle
sm//śm	pismo — piśmie

Основи всіх інших іменників твердої групи, крім тих, основа яких закінчується на **-k, -g**, пом'якшуються за допомогою **-i** перед відмінковим закінченням: niebo — na niebie, słowo — w słowie.

Крім того, у цьому ж відмінку відбуваються такі чергування голосних:

a//e	lato — lecie, miasto — mieście
o//e	czoło — czele (na czele pochodu)

Наступна таблиця показує типові відмінкові закінчення іменників середнього роду в однині (позначення: **t** — іменники твердої групи, **m** — іменники м'якої групи).

M	t	okno	jabłko	auto	piętro
	m	pole	serce	imię	dziewczę
D	t	okna	jabłka	auta	piętra
	m	polu	serca	imienia (розширення основи у всіх непрямих відмінках)	dziewczęcia (розширення основи у всіх непрямих відмінках)
C	t	oknu	jabłku	autu	piętru
	m	polu	sercu	imieniu	dziewczęciu
B	t				
	m			= M	
N	t	oknem	jabłkiem	autem	piętrzem
	m	połem	sercem	imieniem	dziewczęciem
Msc	t	oknie	jabłku	aucie	piętrze
	m	polu	sercu	imieniu	dziewczęciu
W	t				
	m			= M	

M	t	-o	muzeum
	m	-e, -ę	
D	t	-a	muzeum
	m		
C	t	-u	muzeum
	m		
B	t	= M	muzeum
	m		
N	t	-em	muzeum
	m	(-iem після -k, -g)	
Msc	t	-e (пом'як. основи або чергування); -u (після -k, -g)	muzeum
	m	-u	
W		=M	muzeum

Liczba mnoga. Множина

У множині пам'ятаємо, що всі іменники середнього роду належать до категорії нечоловічо-особових і мають такі особливості відмінкових форм:

— Іменники на **-um** у множині відмінюються, причому мають нетипові відмінкові закінчення.

— Іменники на **-ę** мають розширення основи у **wsix** відмінках, включно з називним. Як виняток, у множині розширення основи має ще й іменник **niebo** — **niebiosa** (пор. укр. небо — небеса). Своєрідне відмінювання у множині має слово **dziecko**, а також **oko** і **ucho**.

— У **родовому відмінку множини** в деяких іменниках середнього роду **відбуваються** наступні чергування:

1) при зміні відкритого складу на закритий:

o//ó	słowo — słów, pole — pól, morze — mórz
e//ą	święto — świat

2) чергування **O//e**: okno — okien, futro — futer, biurko — biurek.

У таблиці наводимо типові відмінкові закінчення іменників середнього роду в множині.

M	t	okna	jablka	auta	piętra
	m	pola	serca	imiona (розширення основи у всіх відмінках)	dziewczeta (розширення основи у всіх відмінках)
D	t	okienØ	jablękØ	autØ	pięterØ
	m	pólØ	sercØ	imionØ	dziewczatØ
C	t	oknom	jablkom	autom	piętrom
	m	polom	sercom	imionom	dziewczętom
B	t			=M	
	m				

N	t	oknami	jablkami	autami	piętrami
	m	polami	sercami	imionami	dziewczętami
Msc	t	oknach	jablkach	autach	piętrach
	m	polach	sercach	imionach	dziewczętach
W	t			= M	
	m				

M	t		-a	muzea
	m			
D	t		-Ø	muzeów
	m			
C	t		-om	muzeom
	m			
B	t		=M	=M
	m			
N	t		-ami	muzeami
	m			
Msc	t		-ach	muzeach
	m			
W	t		=M	=M
	m			

Deklinacja rzeczowników rodzaju żeńskiego.

Відмінювання іменників жіночого роду

Liczba pojedyncza. Jedyna

При відмінюванні іменників жіночого роду важливу роль відіграє граматична група, до якої відносимо даний іменник. Важливо пам'ятати також, що всі іменники жіночого роду належать до **нечоловічо-особових**.

— В однині особливістю відмінювання є однакові форми **давального та місцевого відмінка** у твердій групі (**C=Msc**) і **родового, давального та місцевого** у м'якій (**D=C=Msc**).

— Крім того, у давальному та, відповідно, місцевому відмінках однини в іменниках твердої групи відбувається ряд чергувань, які належить знати:

Чергування приголосних	
t//ci	kobieta — kobiecie
st//ści	pasta — paście
d//dzi	woda — wodzie
zd//ździ	jazda — jeździe
r//rz	siostra — siostrze
ł//ł	szkoła — szkole
sł//śł	Wisła — Wiśle
ch//sz	mucha — musze
k//c	komórka — komórce
g//dz	noga — nodze
Чергування голосних	
a//e	gwiazda — gwieździe
ą//ę	gałąź — gałęzi

Інші приголосні (p, b, m, n, f, w, s, z) перед закінченням давального та місцевого відмінка пом'якшуються за допомогою -i: małpa — małpie, żaba — żabie, szafa — szafie, kosa — kosie.

— Варто також звернути увагу на **кличний** відмінок, який у жіночому роді має свої закінчення.

Нижче подаємо таблицю із типовими відмінковими закінченнями іменників жіночого роду в однині.

M	t	kobieta	przygoda	siostra	-a
	m	ulica	kolacja	lilia	-a, Ø, -i
D	t	kobiety	przygody	siostry	-y, -i (після -k, -g)
	m	ulicy	kolacji	lilii	-y (істор. м'які) -i (м'які)
C	t	kobiecie	przygodzie	siostrze	-e (пом'як. основи або чергування)
	m		=D		=D

B	t	kobietę	przygodę	siostrę	-ę
	m	ulicę	kolację	lilię	-ę; =M (якщо в Н. в. -ø)
N	t	kobietą	przygodą	siostrą	
	m	ulicą	kolacją	lilią	-ą
Msc	t		= C		= C
	m				
W	t	kobieto	przygodo	siostro	-o
	m	ulico	kolacjo	lilio	-o (якщо в Н. в. -a); -y/-i (якщо в Н. в. -ø; -i)

M	t	mucha	mapa	kurtka	-a
	m	podróż	noc	pani	-a, Ø, -i
D	t	muchy	mapy	kurtki	-y, -i (після -k, -g)
	m	podróży	nocy	pani	-y (істор. м'які) -i (м'які)
C	t	musze	mapie	kurtce	-e (пом'як. основи або чергування)
	m		=D		=D
B	t	muchę	mapę	kurtkę	-ę
	m	podróż	noc	pania! (виняток)	-ę; =M (якщо в Н. в. -ø)
N	t	muchą	mapą	kurtką	
	m	podróżą	nocą	panią	-ą
Msc	t		= C		= C
	m				

W	t	mucho	mapo	kurtko	-o
	m	podróży	nocy	pani	- o (якщо в Н. в. -а); -y/-i (якщо в Н. в. -o; -i)

Liczba mnoga. Множина

У множині іменників жіночого роду найбільше клопотів може бути із родовим відмінком, у якому відбуваються чергування голосних.

o//ó	siostra —sióstr, głowa — głów
o//e	torebka — torebek, koleżanka — koleżanek
e//ą	ręka — rąk

Крім того, важливо пам'ятати, що, оскільки іменники жіночого роду належать до **нечоловічо-особових**, знахідний відмінок множини дорівнюватиме називному множини (B=M!!!).

M*	t	kobiety	przygody	siostry	-y; -i (після -k, -g)
	m	ulice	kolacje	lilie	-e, -i (після деяких м'яких приголосних)
D	t	kobiet	przygód	sióstr	- Ø
	m	ulic	kolacji	lilii	-Ø (-ca; i) -y (істор. м'які) -i (м'які)
C	t	kobietom	przygodom	siostróm	-om
	m	ulicom	kolacjom	lilióm	

B	t				= M(!!!)	=M
	m					
N	t	kobietami	przygodami	siostrami		-ami
	m	ulicami	kolacjami	liliami		
Msc	t	kobietach	przygodach	siostrach		-ach
	m	ulicach	kolacjach	liliach		
W	t				=M	= M

M*	t	muchy	mapy	kurtki	-y; -i (після -k, -g)	
	m	podróże much	nocę	panie	-e, -i (після деяких м'яких приголосних)	
D	t		map	kurtek	- Ø	
	m	podróży	nocy	pań	-Ø (-ca; i) -y (істор. м'які) -i (м'які)	
C	t	muchom	mapom	kurtkom	-om	
	m	podróżom	nocom	paniom		
B	t				= M(!!!)	=M
	m					
N	t	muchami	mapami	kurtkami		-ami
	m	podróżami	nocami	paniami		
Msc	t	muchach	mapach	kurtkach		-ach
	m	podróżach	nocach	paniach		
W	t				=M	= M

**Deklinacja rzeczowników rodzaju męskiego.
Відмінювання іменників чоловічого роду**

liczba pojedyncza. **Однина**

При відмінюванні іменників чоловічого роду в однині необхідно розрізнити **назви істот** (student, Polak, kuzyn, Murzyn, kot, pies, królik) та **неістот** (stół, autobus, samochód, kalendarz, bilet, teatr, język). Від цього залежатимуть закінчення родового та знахідно-го відмінків.

Закінчення родового та місцевого відмінків залежатимуть також від **граматичної групи** іменника (тверда чи м'яка).

— У **родовому відмінку однини** іменники твердої групи на позначення неістот зазвичай закінчуються на **-u** (autobusu, sklepu), однак деякі мають закінчення **-a**, як іменники м'якої групи. До них належать, зокрема:

— назви валют: dolar — dolara;

— назви марок цигарок, автомобілів, літаків, танців тощо: fiat — fiata, krakowiak — krakowiaka;

— назви знарядь: nóż — noża;

— назви місяців: listopad — listopada;

— назви частин тіла: brzuch — brzucha;

— назви мір (час, довжина, вага, частини від цілого): kilogram — kilograma, odcinek — odcinka;

— назви містечостей та рік: Szczecin — Szczecina, Wisłok — Wisłoka;

— деякі інші: ser — sera, ołówek — ołówka.

Крім того, у родовому відмінку однини відбуваються **чергування**, які зберігаються у всіх непрямих відмінках:

Чергування голосних

ó//o	samochód — samochodu
e//Ø	domek — domku

Чергування приголосних

ci//t	kwiecień — kwietnia
dzi//d	grudzień — grudnia
rz//r	marzec — marca, dworzec — dworca

Основні винятки у давальному відмінку:

■ нетипове закінчення **-u** замість **-owi** мають наступні іменники: panu, chłopu, ojcu, Bogu, diabłu, chłopcu, kotu, psu.

— У **місцевому відмінку однини** в основі іменників твердої групи відбуваються наступні чергування голосних та приголосних:

Чергування приголосних

t//ci	klimat — klimacie
st//ści	toast — toaście
d//dzi	listopad — listopadzie
zd//ździ	przyjazd — przyjeździe
r//rz	teatr — teatrze
l//ł	stół — stole
ś//śł	przemysł — przemyśle

Чергування голосних

a//e	obiad — obiedzie
a//ę	dąb — dębie
ó//o	samochód — samochodzie
o//e	anioł — aniele
ó//e	kościół — kościele
e//Ø	domek — domku

Інші кінцеві тверді приголосні основи (p, b, m, n, f, w, s, z) у місцевому відмінку однини перед закінченням пом'якшуються за допомогою **-i**: chleb — chlebie, dywan — dywanie, rów — rowie, kaş — kaşie.

— Форми **місцевого** та **кличного** відмінків однини у іменників чоловічого роду зазвичай збігаються (АЛЕ: ojciec — ojczcie!).

— **Окремий тип** відмінювання становлять іменники чоловічого роду, які закінчуються на **-a**, типу kolega, poeta, artysta, znawca. В однині відмінюємо їх, як іменники жіночого роду (зразок відмінювання див. на ст. 37–38).

rzeczowniki żywotne					
M	t	student \emptyset	Polak \emptyset	pies \emptyset	- \emptyset
	m	lekarz \emptyset	nauczyciel \emptyset	słoń \emptyset	
D	t	studenta	Polaka	psa	-a
	m	lekarza	nauczyciela	słonia	
C	t	studentowi	Polakowi	psu	-owi, як виня- ток -u
	m	lekarzowi	nauczycielowi	słoniowi	
B	t	= D (kogo?)			D
	m				
N	t	studentem	Polakiem	psem	-em (після k, g -iem)
	m	lekarzem	nauczycielem	słoniem	
Msc	t	studencie	Polaku	psie	-e, -u (після -k, -g)
	m	lekarzu	nauczycielu	słoniu	
W	t	= Msc			= Msc
	m				

rzeczowniki nieżywotne						
M	t	teatr	stół	pociąg	krzyk	- \emptyset
	m	parasol	dzień	klucz	nóż	
D	t	teatru	stołu	pociągu	krzyku	-u / -a
	m	parasola	dnia	klucza	noża	
C	t	teatrowi	stołowi	pociągowi	krzykowi	-owi
	m	parasolowi	dniowi	kluczowi	nożowi	
B	t	=M (co?)			M	
	m					

N	t	teatrem	stołem	pociągiem	krzykiem	-em (після k, g -iem)
	m	parasolem	dniem	kluczem	nożem	
Msc	t	teatrze	stołe	pociągu	krzyku	-e, -u (після -k, -g)
	m	parasolu	dniu	kluczu	nożu	-u
W	t	= Msc				= Msc
	m					

Liczba mnoga. Множина

Найважливіше, що ми повинні пам'ятати при відмінюванні іменників чоловічого роду в множині, це їх поділ на чоловічо-особові (*męskoosobowe*) та нечоловічо-особові (*niemęskosobowe*).

— У називному відмінку чоловічо-особові мають особливі чергування в основі (див. ст. 15), які не зберігаються у непрямих відмінках: *kelner* — *kelnerzy*, але *kelnerom*! Нечоловічо-особові мають закінчення, залежно від кінцевого приголосного основи, тобто від граматичної групи (детальніше див. ст. 12).

— У родовому множини належить звернути увагу на іменники, які закінчуються на історично м'який *-s*. Вони матимуть закінчення твердої групи *-ów*: *dworzec* — *dworców*, *pałac* — *pałaców*, *plac* — *placów*.

— Орудний відмінок зазвичай утворюємо закінченням *-ami*, однак у деяких іменниках чоловічого роду може виступати закінчення *-mi*: *konie* — *końmi*, *ludzie* — *ludźmi*, *przyjaciele* — *przyjaciółmi*, *bracia* — *braćmi*.

— Іменники чоловічого роду на *-a* типу *kolega*, *poeta*, *artysta*, *zawca* у множині змінюються, як іменники чоловічого роду. Зразок такого відмінювання див. нижче, на ст. 37–38.

rzeczowniki męskoosobowe				
M	t	studenci	Polacy	див. ст. 15
	m	lekarze	nauczyciele	
D	t	studentów	Polaków	-ów (+ na- -c)
	m	lekarzy	nauczycieli	-i (м'як.) -у (істор. м'як.)
C	t	studentom	Polakom	-om
	m	lekarzom	nauczycielom	
B	t	= D (kogo?)		D
	m			
N	t	studentami	Polakami	-ami
	m	lekarzami	nauczycielami	
Ms	t	studentach	Polakach	-ach
	m	lekarzach	nauczycielach	
W	t	M		M
	m			

rzeczowniki niemęskoosobowe							
M	t	psy	teatry	stoly	pociągi	krzyki	-y -i (після -k, -g)
	m	słonie	parasole	dnie	klucze	noże	-e
D	t	psów	teatrów	stołów	pociągów	krzyków	-ów (+ na -c)
	m	słoni	parasoli	dni	kluczy	noży	-i (м'як.) -у (істор. м'як.)

C	t	psom	teatrom	stołom	pociągom	krzykom	-om
	m	słoniom	parasolom	dniom	kluczom	nożom	
B	t	=B (co?)					B
	m						
N	t	psami	teatrami	stołami	pociągami	krzykami	-ami
	m	słoniami	parasolami	dniami	kluczami	nożami	
Ms	t	psach	teatrach	stołach	pociągach	krzykach	-ach
	m	słoniach	parasolach	dniach	kluczach	nożach	
W	t	M					M
	m						

■ Rzeczowniki o trudnej odmianie. Важкі випадки відмінювання

Деякі іменники у польській мові, з огляду на їх відмінювання, можна зарахувати швидше до винятків, які варто запам'ятати.

Rodzaj nijaki. Середній рід

Серед іменників середнього роду важкими для відмінювання вважаються:

— **dziecko** (дитина) — з огляду на специфічні форми множини;

— **niebo** (небо) — через нетипове розширення основи у множині;

— **oko, ucho** — від значення слова залежатимуть форми множини (**oko** — око як орган зору, **oko** — вічко (напр. у входних дверях, крапля жиру на бульйоні, дірка на колготках, петля сітки); **ucho** — вухо як орган слуху, **ucho** — вушко у глечика, ручка каструлі).

	l. poj	l. mn
	<i>dziecko</i>	
M	dziecko	dzieci
D	dziecka	dzieci
C	dziecku	dzieciom
B	dziecko	dzieci
N	dzieckiem	dziećmi
Msc	(o) dziecku	(o) dzieciach
W	dziecko!	dzieci!
	l. poj	l. mn
	<i>oko (człowieka)</i>	
M	oko	oczy
D	oka	oczu
C	oku	oczom
B	oko	oczy
N	okiem	oczami / oczyma
Msc	(o) oku	(o) oczach
W	oko!	oczy
	l. poj	l. mn
	<i>ucho (człowieka)</i>	
M	ucho	uszy
D	ucha	uszu
C	uchu	uszom
B	ucho	uszy
N	uchem	uszami
Msc	(o) uchu	(o) uszach
W	ucho!	uszy!

	l. poj	l. mn
	<i>niebo</i>	
M	niebo	niebiosa
D	nieba	niebios
C	niebu	niebiosom
B	niebo	niebiosa
N	niebem	niebiosami
Msc	(o) niebie	(o) niebiosach
W	niebo!	niebiosa!
	l. poj	l. mn
	<i>oko (na rosole)</i>	
M	oko	oka
D	oka	ok
C	oku	okom
B	oko	oka
N	okiem	okami
Msc	(o) oku	(o) okach
W	oko!	oka!
	l. poj	l. mn
	<i>ucho (dzbanka)</i>	
M	ucho	ucha
D	ucha	uch
C	uchu	uchom
B	ucho	ucha
N	uchem	uchami
Msc	(o) uchu	(o) uchach
W	ucho!	ucha!

Деякі запозичені іменники середнього роду не відмінюються, наприклад *kakao*.

Rodzaj żeński. Жіночий рід

У жіночому роді слова-винятки, відмінювання яких варто запам'ятати, це:

— *pani* (пані) — за рахунок нетипових форм однини;

— *ręka* (рука) — специфічне відмінювання у множині;

— *królowa* (королева) — цей іменник має прикметникове відмінювання.

Так само важкими виявляються слова типу *szyja* (шия), *idea* (ідея).

	l. poj	l. mn
	<i>pani</i>	
M	pani	panie
D	pani	pań
C	pani	paniom
B	panią	panie
N	panią	paniami
Msc	(o) pani	(o) paniach
W	pani!	panie!
	l. poj	l. mn
	<i>królowa</i>	
M	królowa	królowe
D	królowej	królowych
C	królowej	królowym
B	królową	królowe
N	królową	królowymi
Msc	(o) królowej	(o) królowych
W	królowo!	królowe!

	l. poj	l. mn
	<i>idea</i>	
M	idea	idee
D	idei	idei
C	idei	ideom
B	ideę	idee
N	idea	ideami
Msc	(o) idei	(o) ideach
W	ideo!	idee!
	l. poj	l. mn
	<i>ręka</i>	
M	ręka	ręce
D	ręki	rań
C	ręce	rękom
B	rękę	ręce
N	ręka	rękami / rękoma
Msc	(o) ręce/ (w) rękę	(o) rękach
W	ręko!	ręce!
	l. poj	l. mn
	<i>szyja</i>	
M	szyja	szyje
D	szyi	szyj
C	szyi	szyjom
B	szyję	szyje
N	szyją	szyjami
Msc	(o) szyi	(o) szyjach
W	szyjo!	szyje!

Rodzaj męski. Чоловічий рід

Найбільше іменників із важким відмінюванням припадає саме на чоловічий рід.

Розглянемо відмінювання найбільш вживаних слів, а зокрема:

— **brat** (брат) — нетипові форми множини;

— **przyjaciel** (приятель, друг) — зміни в основі у формах множини;

— **ksiądz** (ксьондз, священнослужитель західного обряду) — нетипові форми множини;

— **książe** (князь) — відмінюється, як іменник середнього роду з розширенням **-ęci**.

А також чоловічо-особові іменники із закінченням на **-a** типу **mężczyzna**, **kolega**, які в однині змінюються за парадигмою жіночого роду, а в множині — як іменники чоловічого роду (за винятком слова **mężczyzna**).

	l. poj	l. mn
	<i>brat</i>	
M	brat	bracia
D	brata	braci
C	bratu	braciom
B	brata	braci
N	bratem	braćmi
Msc	(o) bracie	(o) braciach
W	bracie!	bracia!
	l. poj	l. mn
	<i>ksiądz</i>	
M	ksiądz	księża
D	księdza	księży
C	księdzu	księżom
B	księdza	księży
N	księdzem	księżmi;
Msc	(o) księdzu	(o) księżach
W	księżu!	księża!

	l. poj	l. mn
	<i>mężczyzna</i>	
M	mężczyzna	mężczyźni
D	mężczyzny	mężczyzn
C	mężczyźnie	mężczyznom
B	mężczyznę	mężczyzn
N	mężczyzną	mężczyznomi
Msc	(o) mężczyźnie	(o) mężczyznom
W	mężczyzno!	mężczyźni
	l. poj	l. mn
	<i>przyjaciel</i>	
M	przyjaciel	przyjaciele
D	przyjaciela	przyjaciół
C	przyjacielowi	przyjaciółom
B	przyjaciela	przyjaciół
N	przyjacielem	przyjaciółmi
Msc	(o) przyjacielu	(o) przyjaciółach
W	przyjacielu!	przyjaciele!
	l. poj	l. mn
	<i>książe</i>	
M	książe	księżęta
D	księcia	książąt
C	księciu	księżętom
B	księcia	książąt
N	księciem	księżętami
Msc	(o) księciu	(o) książętach
W	księżu!	księżęta!

	l. poj	l. mn
	<i>kolega</i>	
M	kolega	koledzy
D	kolegi	kolegów
C	koledze	kolegom
B	kolegę	kolegów
N	kolegą	kolegami
Msc	(o) koledze	(o) kolegach
W	kolego!	koledzy!

Слід пам'ятати також про іменники *pluralia tantum*, тобто ті, які вживаються тільки у множині. Вони мають неповне відмінювання — лише форми множини:

M	skrzypce
D	skrzypiec
C	skrzypcom
B	skrzypce
N	skrzypcami
Msc	(o) skrzypcach
W	skrzypce

Окремий тип відмінювання становлять імена та прізвища. Зокрема:

— Чоловічі прізвища, які закінчуються на приголосний, відмінюємо, як іменники чоловічого роду:

	l. poj	l. mn
	<i>Nowak</i>	
M	Nowak	Nowakowie
D	Nowaka	Nowaków
C	Nowakowi	Nowakom
B	Nowaka	Nowaków

	l. poj	l. mn
N	Nowakiem	Nowakami
Msc	(o) Nowaku	(o) Nowakach
	<i>Tolstoj</i>	
M	Tolstoj	Tolstojowie
D	Tolstoja	Tolstojów
C	Tolstojowi	Tolstojom
B	Tolstoja	Tolstojów
N	Tolstojem	Tolstojami
Msc	(o) Tolstoju	(o) Tolstojach

— W domu Tolstojów panuje zamęt: potomkowie hrabiego Lwa Nikołajewicza z różnych stron kuli ziemskiej przybyli do Rosji. — У будинку Толстих панує безлад: потомки графа Лева Миколайовича з різних сторін земної кулі прибули до Росії.

— Жіночі прізвища, які закінчуються на приголосний або -o, не відмінюються:

— Widzę panią Beatę Rybak — Я бачу пані Беату Рибак.

— Rozmawiali o Julii Tymoszenko. — Розмовляли про Юлію Тимошенко.

— Жіночі та чоловічі прізвища на -a, чоловічі прізвища на -o, а також жіночі на -ówna відмінюються, як іменники жіночого роду:

	Duda (pan, pani)	Franko	Dworakówna
M	Duda	Franko	Dworakówna
D	Dudy	Franki	Dworakówny
C	Dudzie	France	Dworakównie
B	Dudę	Franke	Dworakównę
N	Dudą	Franką	Dworakówną
Msc	(o) Dudzie	(o) France	(o) Dworakównie

— Inwestorzy zarzucają oszustwo Maciejowi Dudzie — Інвестори звинувачують у шахрайстві Мачея Дуду.

— We Lwowie odbyła się konferencja naukowa, poświęcona Iwanowi France — У Львові відбулася конференція, присвячена Іванові Франку.

— Прізвиська на *-ski, -cki, -dzki, -ska, -cka, -dzka, -owa*, відмінюються, як прикметники:

— Jan Paweł II mianował Mariana Jaworskiego arcybiskupem Lwowa dla wiernych obrządku łacińskiego — Іван Павло II призначив Маріана Яворського архієпископом Львова для віруючих латинського обряду.

— Zapraszamy do obejrzenia wywiadu z Rafałem Dobruckim. — Запрошуємо переглянути інтерв'ю з Рафалом Добруцьким.

— W piątek na Placu Piłsudskiego odbył się benefis Magdaleny Zawadzkiej. — У п'ятницю на Площі Пилсудського відбувся бенедіс Магдалени Завадзької.

— Muzeum Elizy Orzeszkowej znajduje się w Grodnie przy ul. Orzeszkowej. — Музей Елізи Ожешкової знаходиться в Гродні на вул. Ожешкової.

■ Rzeczownik jako część zdania. Іменник як член речення

У реченні іменник може виступати:

— *підметом (podmiot)*: Syn wreszcie dostał się na wymarzone studia. — Син нарешті поступив до омріяного вузу.

— *іменною частиною присудка (orzecznik)*: Czy twój brat naprawdę jest marynarzem? — Чи твій брат дійсно моряк?

— *додатком (dopełnienie)*: Zachwycam się piosenkami Grechuty. — Я захоплююсь піснями Грехути.

— *означенням (przydawka)*: Ostatnio oglądaliśmy film «Ogniem i mieczem». — Останнім часом ми дивилися фільм «Вогнем і мечем». Kto to? To brat mojego ojca. — Хто це? Це брат мого батька. Najstarsza znana szcztoteczka do zębów powstała tysiące lat temu. — Найстаріша відома зубна щітка виникла тисячі років тому.

— *обставиною (okolicznik)*: Idziesz z psem na spacer? — Ідеш із собакою на прогулянку? Średnio dwa razy w tygodniu pracuję w nocy. — В середньому, двічі на тиждень працюю вночі.

■ CZASOWNIK. ДІЄСЛОВО

Czasownik (дієслово) у польській мові має таке ж значення та виконує ті ж функції, як і дієслово в українській. Це змінна самостійна частина мови, що означає дію або стан.

Розрізняємо різні форми дієслова (**formy czasownika**):

— **bezokolicznik** — інфінітив — основна форма дієслова, яку легко впізнати за закінченням *-ć*, рідше *-c*: robić, być, piec, móc;

— **formy osobowe** — особові форми: (ja) chodzę, (my) czytaliśmy, (on) kupiłby;

— **imiesłów przymiotnikowy** — дієприкметник: napisany, przeczytany, kochający;

— **imiesłów przysłówkowy** — дієприслівник: mówiąc, pomyślisz;

— **nieosobowe formy zakończone na -no, -to** — безособові форми на *-no, -to*: kupiono, umyto.

■ Kategorie gramatyczne czasownika. Граматичні категорії дієслова

Для дієслова у польській мові властиві наступні граматичні категорії:

— **tryb** — спосіб;

— **czas** — час;

— **aspekt** — вид;

— **strona** — стан;

— **osoba** — особа.

А також:

— **liczba** — число — у всіх формах, крім інфінітива та дієприслівника;

— **rodzaj** — рід — у формах однини минулого часу дійсного та умовного способу;

— **kategoria osobowości** — категорія особовості — для форм множини минулого часу дійсного та умовного способу.

Osoba czasownika. Особа дієслова

Граматична категорія особи належить до т.зв. вербальних категорій, тобто властива тільки дієслову

Розрізняють три особи однини та три особи множини:

liczba pojedyncza	zaimek osobowy
1. osoba	ja
2. osoba	ty
3. osoba	on, ona, ono
liczba mnoga	zaimek osobowy
1. osoba	my
2. osoba	wy
3. osoba	oni, one

— Kto pali fajkę? Ja nie palę (1.os. l. poj), ty nie palisz (2.os. l. poj), my obaj nie palimy (1.os. l. mn). Może to oni palą (3.os. l. mn). Wy palicie fajkę (2.os. l. mn)? Nie, to nasz dziadek pali (3.os. l. poj). — Хто курить люльку? Я не курю, ти не куриш, ми обидва не куримо. Може це вони курять. Ви курите люльку? Ні, це наш дідусь курить.

У польській мові показником особи, передусім, є особове закінчення дієслова, а не особовий займенник, як в українській. Тому, в усному та писемному мовленні особові займенники опускаються. Так, не говоримо: *Ja piję piwo*, а: *Piję piwo*. На те, що це перша особа однини, вказує закінчення дієслова -ę.

Tryby czasownika. Способи дієслова.

Спосіб належить до вербальних категорій. Як і в українській мові, у польській розрізняємо три способи:

— **tryb oznajmujący** — дійсний спосіб: Litwo, ojczyzno moja, ty *jesteś* jak zdrowie. — Литво, моя батьківщино, ти — як здоров'я;

— **tryb warunkowy** — умовний, інша назва — **tryb przypuszczający**: Litwo, ojczyzno moja, *byłabyś* jak zdrowie. — Литво, моя батьківщино, ти була б, як здоров'я;

— **tryb rozkazujący** — наказовий: Litwo, ojczyzno moja, *bądź* jak zdrowie. — Литво, моя батьківщино, будь, як здоров'я

Tryb oznajmujący. Дійсний спосіб дієслова

У дійсному способі дієслова означають дію чи стан, які дійсно відбувалися, відбуваються чи будуть відбуватися, виражають нейтральний стосунок мовця до того, про що йдеться: *piszemy* (ми пишемо), *opowiedzieli* (вони розповіли), *będziesz czekał* (ти чекатимеш).

У дійсному способі дієслово має три граматичні часи:

— **czas teraźniejszy** — теперішній час: Jak co roku, *przygotowujemy* dla Was zestaw kartek — Як кожного року, ми готуємо для Вас комплект листівок;

— **czas przeszły** — минулий час: Jak co roku, *przygotowaliśmy* dla Was zestaw kartek — Як кожного року, ми приготували для Вас комплект листівок;

— **czas przyszły** — майбутній час: Jak co roku *przygotujemy* dla Was zestaw kartek — Як кожного року, ми приготуємо для Вас комплект листівок.

Czas teraźniejszy czasownika. Теперішній час дієслова

Дієслова теперішнього часу у польській мові:

— означають дію чи стан, що відбувається зараз, на даний момент часу: Ola *je* lody. — Оля їсть морозиво;

— означають дію чи стан, що відбувається постійно: Codziennie *jadę* do pracy o dziewiątej. — Щодня я їду на роботу о дев'ятій;

— виражають загальновідомі істини: Słońce *wschodzi* i *zachodzi*. — Сонце сходить і заходить;

— може також вживатися зі значенням майбутньої дії: Jutro *idziemy* do teatru. — Завтра йдемо до театру.

Усі дієслова теперішнього часу — недоконного виду!

У теперішньому часі дієслова змінюються за особами та числами.

За способом відмінювання у теперішньому часі всі дієслова польської мови можна поділити на 4 групи — т. зв. **кониґа́сје**. Кожна з цих груп має типові закінчення, властиві всім дієсловам цієї групи, незважаючи на зміни в основах. Відкидаючи закінчення теперішнього часу від особової форми дієслова, отримуємо **основу теперішнього часу**.

Часто у теперішньому часі дієслово має дві форми основи:

— від 1 особи однини (ja) та 3 особи множини (oni/one),

— від всіх інших осіб (ty, on/ona/ono, my, wy).

На практиці це означає, що якою буде форма 1-ї особи однини (ja), такою ж і форма 3-ї особи множини (oni), за винятком закінчення, і — відповідно — якою буде форма дієслова у 2-й особі однини (ty), такою ж буде форма 3-ї особи однини, а також 1-ї та 2-ї множини.

Наприклад: дієслово з 2-ма основами móc — могли: ja *mogę* — основа *mog-*, отже: oni *moga*; ty *możesz* — основа *moż-*, отже: on *może*, my *możemy*, wy *możecie*.

I koniugacja czasowników. Перша група відмінювання дієслів

При утворенні теперішнього часу від дієслів першої групи до основи дієслова додаємо наступні закінчення:

			pisać
l. poj.	ja	-ę	pisz-ę
	ty	-esz	pisz-esz
	on	-e	pisz-e

l. mn.	my	-emy	pisz-emy
	wy	-ecie	pisz-ecie
	oni/one	-ą	pisz-ą

При утворенні форм теперішнього часу у першій групі дієслів відбувається досить значна кількість **чергувань голосних та приголосних** у стосунку до форми інфінітиву:

— У всіх особах:

s//sz	pisać	ja piszę, my piszemy
r//rz	karać	ja karzę, my karzemy
z//ż	kazać	ja każę, my każemy
k//cz	plakać	ja płacę, my płacemy

— У 1-й особі однини та 3-й особі множини:

rz//r	trzeć	ja trę, ty trzesz, on trze, my trzemy, wy trzecie, oni trą
	drzeć	ja drę, ty drzesz, on drze, my drzemy, wy drzecie, oni dra

— У 2-й, 3-й особах однини та 1-й, 2-й множини:

r//rz	brać	ja biorę, ty bierzesz, on bierze, my bierzemy, wy bierzecie, oni biorą
	prać	ja piore, ty pierzesz, on pierze, my pierzemy, wy pierzecie, oni piorą

— У 1 особі однини і 3 особі множини (1-ша основа) та 2, 3 особах однини та 1, 2 множини (2-га основа):

ś//d//dzi	kłaść	ja kładę, oni kładą; ty kładziesz, on kładzie, my kładziemy, wy kładzecie
	wieść	ja wiodę, oni wiodą; ty wieszysz, on wiedzie, my wiedziemy, wy wiedzecie

š//t//ci	pleść	ja plotę, oni plotą; ty pleciesz, on plecie, my plecniemy, wy pleciecie
	gnieść	ja gniotę, oni gniotą; ty gnieciesz, on gniecie, my gnieniemy, wy gnieciecie

— Відбуваються також чергування голосних:

0//o//e	brać	ja biore, ty bierzesz, my bierzemy, oni biorą
e//o	nieść	ja niose, ty niesiesz, my niesiemy, oni niosą

— Якщо в інфінітиві дієслова мають суфікси *-owa-*, *-ywa-*, *-iwa-*, то у всіх особових формах відбувається їх заміна на *-uj*:

kupować	ja kupuję, oni kupują
rezygnować	ja rezygnuję, oni rezygnują
rozwiązywać	ja rozwiązuję, oni rozwiązują
przysłuchiwać się	ja przysłuchuję się, oni przysłuchują się

— Подібно, у дієсловах із суфіксом *-wa-* у формі інфінітиву відбувається зміна *-wa-* на *-j-*:

dawać	ja daję, wy dajecie
sprzedawać	ja sprzedaję, wy sprzedajecie
poznać	ja poznaję, wy poznajecie

Інші аналогічні зміни у стосунку до інфінітиву:

a//ej	śmiać się	ja śmieję się, wy śmiejecie się
	dziać się	ona dzieje się, one dzieją się
	lać	on leje, my lejemy
	grzać	ty grzejesz, my grzejemy

i//ij, y//yj, u//uj	myć	ty myjesz, oni myją
	bić	ty bijesz, oni biją
	czuć	ty czujesz, oni czują
	pić	ty pijesz, oni piją
	psuć	ty psujesz, oni psują
	tyć	ty tyjesz, oni tyją

— Наявне в інфінітиві *-ną-* змінюється в особових формах на *-n-* (в 1-й ос. одн. і 3-й ос. мн.) або *-ni-* (у всіх інших особах), зокрема:

biegnąć	ja biegnę, ty biegiesz, my biegniemy, oni biegną
chrypnąć	ja chrypnę, ty chrypniesz, my chrypniemy, oni chrypną
marznąć	ja marznę, ty marzniesz, my marzniemy, oni marzną
pragnąć	ja pragnę, ty pragniesz, my pragniemy, oni pragną

Дієслова першої групи з нетиповим відмінюванням

Окрему групу у межах першого типу відмінювання польських дієслів становлять слова типу *dać*, *ciać*, *giać*, *kłać* (зверніть увагу на дві основи теперішнього часу)

dać	ja dmę, ty dmiesz	a//0	d//dm//dmi
ciać	ja tnę, ty tniesz		ci//tn//tni
giać	ja gnę, ty gniesz		gi//gn//gni
kłać	ja klnę, ty klniesz		kl//kln//klni

Ще іншу групу становлять дієслова, які в інфінітиві закінчуються на *-c*. Тут також можуть виступити чергування голосних та приголосних (знову ж, увага на дві основи):

piec	ja piekę, ty pieczesz	k//cz
tłuc	ja tłukę, ty tłuczesz	

móc	ja mogę, ty możesz	g/ż
strzec	strzeżę, strzeżesz	
strzyć	strzygę, strzyżesz	
biec	biegnę, biegniesz	gn//gni

Подібно до **biec** (зі з'явою в усіх особових формах -n-) відмінюються дієслова **kraść** (ja kradnę, ty kradniesz), **ciec** (ja cieknę, ty ciekniesz).

Варто вивчити напам'ять відмінювання таких найчастіше уживаних дієслів першої групи, як **iść** та **jechać!!!**

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
iść	1. idę	idziemy
	2. idziesz	idziecie
	3. idzie	idą
jechać	1. jadę	jedziemy
	2. jedziesz	jedziecie
	3. jedzie	jadą

Як це не банально звучить, найкращим виходом для встановлення правильної особової форми дієслова є орфографічний словник. Зверніть увагу, що гасло словника завжди подає дві основи теперішнього часу.

Наприклад, шукаємо відмінювання дієслова **wieźć** — везти.

Словник подає наступні форми: **wieźć** — wiozę, wiesziesz, wiozą, а це означає, що:

- 1 особа однини та третя множини матимуть основу **wioz-** плюс відповідні особові закінчення;
- 2, 3 особи однини та 1, 2 особи множини матимуть основу **wiezi-** плюс відповідні особові закінчення.

Таким чином: **wieźć** — ja **wiozę**, ty **wiesziesz**, on/ona/ono **wiezie**; my **wieziemy**, wy **wiezecie**, oni/one **wiozą**.

II koniugacja czasowników. Друга група відмінювання дієслів

До дієслів другої групи відносять слова, які мають перед закінченням в інфінітиві голосні **-e, -y, -i**, а також три дієслова, що мають перед закінченням інфінітива голосний **-a**: **bać się, spać, stać** та похідні від них.

Закінчення другої групи дієслів дуже подібні до закінчень першої групи, різняться тільки одним голосним.

			leżeć	lubić
l. poj.	ja	-ę	leż-ę	lubi-ę
	ty	-ysz/-isz	leż-ysz	lub(i)-isz
	on	-y/-i	leży	lubi
l. mn.	my	-ymy/-imy	leż-ymy	lub(i)-imy
	wy	-ycie/-icie	leż-ycie	lub(i)-icie
	oni/one	-ą	leż-ą	lubi-ą

Закінчення з **-y** вживаємо після шиплячих приголосних: **leżysz, życzysz, marzysz, słyszysz**. У всіх інших випадках вживаємо закінчень з **-i**: **robisz, śpisz, siedzisz, płacisz**.

Щоб знати, до якої групи належить дієслово — першої чи другої — інколи достатньо подивитися, до якої дієвідміни належить український відповідник цього дієслова:

— якщо українське дієслово належить до першої дієвідміни (на -уть/-ють), то польський його відповідник віднесемо до першої групи;

— якщо українське дієслово належить до другої дієвідміни (на -ать/-ять), то польський його відповідник віднесемо до другої групи відмінювання.

Наприклад: **Pić** — пити. В українській мові дієслово пити належить до 1-ї дієвідміни, отже польське **pić** змінюємо за зразком 1-ї групи: ja **piję**, ty **pijesz**; my **pijemy**, wy **pijecie**.

Siedzieć — сидіти. В українській мові дієслово сидіти належить до 2-ї дієвідміни, отже польське *siedzieć* змінюємо за зразком 2-ї групи: *ja siedzę, ty siedzisz, my siedzimy, wy siedzicie*.

При утворенні форм теперішнього часу у дієсловах, що належать до другої групи відмінювання, також відбуваються чергування приголосних та голосних. Зокрема, якщо перед закінченням інфінітиву у дієслові стоять м'які приголосні *ci, dzi, si, ści, zi, ździ*, то у формах 1-ї особи однини та 3-ї особи множини вони змінюються на історично м'які приголосні:

ci//c	lecieć	ja leczę, oni leczą	але	ty leczysz, on leci, my lecimy
	placić	ja płacę, oni płacą		ty płacisz, on płaci, my płacimy
si//sz	musieć	ja muszę, oni muszą	але	ty musisz, on musi, my musimy
	prosić	ja proszę, oni proszą		ty prosisz, on prosi, my prosimy
dzi//dz	siedzieć	ja siedzę, oni siedzą	але	ty siedzisz, on siedzi, my siedzimy
	chodzić	ja chodzę, oni chodzą		ty chodzisz, on chodzi, my chodzimy
ści//szcz	mieścić	ja mieszcę się, oni mieszczą	але	ty mieścisz sie, my mieścimy się
	czyścić	ja czyszczę, oni czyszczą		ty czyścisz, on czyści, my czyścimy
ździ// źdz	jeździć	ja jeżdżę, oni jeżdżą	але	ty jeździsz, on jeździ, my jeździmy

Особливе відмінювання мають три вищезгаданих дієслова на *-ać* в інфінітиві: *spać* — спати, *stać* — стояти, *bać się* — боятися. Вони відмінюються наступним чином:

		liczba pojedyncza	liczba mnoga
spać	1.	śpię	śpimy
	2.	śpisz	śpicie
	3.	śpi	śpią
stać	1.	stoję	stoimy
	2.	stoisz	stoicie
	3.	stoi	stoją
bać się	1.	boję się	boimy się
	2.	boisz się	boicie się
	3.	boi się	boją się

III koniugacja czasowników. Третя група відмінювання дієслів

До третьої групи належить досить значна кількість дієслів, і можна сміливо сказати, що це найлегша для впізнавання та запам'ятовування польська дієвідміна. Практично всі дієслова цієї групи мають правильне відмінювання і не мають чергувань усередині слова. Дієслова третьої групи набирають наступних особових закінчень:

			czytać
l. poj.	ja	-am	czyt-am
	ty	-asz	czyt-asz
	on	-a	czyt-a
l. mn.	my	-amy	czyt-amy
	wy	-acie	czyt-acie
	oni/one	-aj-ą	czyt-aj-ą

Специфічною і впізнаваною особливістю цієї групи є розширення основи *-aj-* у третій особі множини перед особовим закінченням *-ą*: *czytają, słuchają, kochają, śpiewają*.

Варто запам'ятати два дієслова третьої групи, які при відмінюванні мають зміни в основі: **mieć** — мати та **dać** — дати:

		liczba pojedyncza	liczba mnoga
mieć	1.	mam	mamy
	2.	masz	macie
	3.	ma	mają
dać	1.	dam	damy
	2.	dasz	dacie
	3.	da	dadzą

IV koniugacja czasowników. Четверта група відмінювання дієслів

Четверта група дієслів особлива тим, що до неї належить лише кілька дієслів, відмінювання яких потрібно просто запам'ятати:

- **umieć** — вміти, **rozumieć** — розуміти;
- **śmieć** — сміти;
- **wiedzieć** — знати, **powiedzieć** — сказати і похідні (opowiedzieć, podpowiedzieć...);
- **jeść** — їсти.

		liczba pojedyncza	liczba mnoga
umieć (rozumieć)	1.	umiem	umiemy
	2.	umiesz	umiecie
	3.	umie	umieją
śmieć	1.	śmiem	śmiemy
	2.	śmiesz	śmiecie
	3.	śmie	śmieją
wiedzieć (powiedzieć)	1.	wiem	wiemy
	2.	wiesz	wiecie
	3.	wie	wiedzą
jeść	1.	jem	jemy
	2.	jesz	jecie
	3.	je	jedzą

Відмінювання дієслова **być** у теперішньому часі

У теперішньому часі дієслово **być** — бути стоїть окремо від інших дієслів, поза групами, і має специфічне, властиве тільки йому відмінювання.

- На відміну від української мови, це дієслово
- має окремі особові форми для всіх осіб теперішнього часу.

liczba pojedyncza		
1.	ja	jestem
2.	ty	jesteś
3.	on, ona, ono	jest
liczba mnoga		
1.	my	jesteśmy
2.	wy	jesteście
3.	oni, one	są

Час przeszły czasownika. Минулий час дієслова

Дієслова минулого часу означають дію, що відбувалася (незавершена дія) або відбулася (завершена дія) у минулому:

- **Wczoraj padało.** — Вчора йшов (що робив?) дощ.
- **Wyjechaliśmy z tego kraju na zawsze.** — Ми виїхали (що зробили?) з цієї країни назавжди.

Основа минулого часу утворюється відкиданням **-ć** від інфінітива або ж відкиданням суфікса **-ł** від 3 особи однини минулого часу: **da-ć** (da-ł), **kocha-ć** (kocha-ł), але тільки від 3 особи однини минулого часу для дієслів на **-c**: **móg-ł**, **piek-ł**. Від основи минулого часу утворюємо, крім особових форм минулого часу, форми умовного способу, а також пасивного дієприкметника. Від основ минулого часу доконаних дієслів (напр. **przeczyta-ć**) утворюємо дієприслівник минулого часу. Особові форми минулого часу є основою і для утворення складного майбутнього часу дієслова.

У минулому часі, як і в теперішньому, дієслова змінюються за числами та особами, але немає поділу дієслова на групи (коніюга́це), натомість важливу роль відіграють граматичні категорії роду та особовості.

Утворюються форми минулого часу за допомогою суфікса **-ł** (-ł) та відповідних особових закінчень. В однині, крім особи та числа, враховуємо також рід — чоловічий, жіночий чи середній. У множині визначального значення набуває категорія особовості (чоловічо-особові форми).

robić		rodzaj męski	
l. poj.	1.	-ł-em	robi-ł-em
	2.	-ł-eś	robi-ł-eś
	3.	-ł	robi-ł

robić		rodzaj żeński	
l. poj.	1.	-ł-am	robi-ł-am
	2.	-ł-aś	robi-ł-aś
	3.	-ł-a	robi-ł-a

robić		rodzaj nijaki	
l. poj.	1.	—	—
	2.	—	—
	3.	-ł-o	robi-ł-o

robić		formy męskoosobowe	
l. mn.	1.	-li-śmy	robi-li-śmy
	2.	-li-ście	robi-li-ście
	3.	-li	robi-li

robić		formy niemęskoosobowe	
l. mn.	1.	-ły-śmy	robi-ły-śmy
	2.	-ły-ście	robi-ły-ście
	3.	-ły	robi-ły

Найважливіше чергування, яке відбувається при утворенні минулого часу, — це чергування *a/e* та *o/e* в основі дієслова:

— Чергування *a/e* відбувається в дієсловах, які мають в інфінітиві **-e** перед **-ć**: *chcieć*, *mieć*, *woleć*, *musieć*, *powiedzieć*, *słyszeć* і под.

chcieć		rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l. poj.	1.	chciałem	chciałam	-
	2.	chciałeś	chciałaś	-
	3.	chciał	chciała	chciało
		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe
l. mn.	1.	chcieliśmy	chciałyśmy	
	2.	chcieliście	chciałyście	
	3.	chcieli	chciały	

Як бачимо, голосний **-e** виступає лише в основі чоловічо-особових форм у множині перед суфіксом **-ł**. У всіх інших особових формах, перед суфіксом **-ł**, маємо голосний **-a**.

— В аналогічних ситуаціях відбувається чергування голосних *o/e* в дієсловах *nieść* — нести, *wieźć* — взяти, *wieść* — вести, *gnieść* — давити, *pleść* — плести.

nieść		rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l. poj.	1.	niosłem	niosłam	-
	2.	niosłeś	niosłaś	-
	3.	niósł	niosła	niosło
		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe
l. mn.	1.	nieśliśmy	niosłyśmy	
	2.	nieśliście	niosłyście	
	3.	nieśli	niosły	

Крім названих, при утворенні форм минулого часу відбуваються й інші чергування голосних:

— *o/ó* у 3-й особі однини чоловічого роду у вищезгаданих дієсловах: *ja niosłem* — *on niósł*, *ja plotłem* — *on plótl*, *ja gniotłem* — *on gniótl*, *ja wiozłem* — *on wiózl*, *ja wiodłem* — *on wiódl*;

— a/ę у дієсловах, інфінітив яких закінчується на -ać, типу wziąć, krzyknąć, stanąć, płynąć і под.

		rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l. poj.	1.	wziąłem	wzięłam	-
	2.	wziąłeś	wzięłaś	-
	3.	wziął	wzięła	wzięło
		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe
l. mn.	1.	wzięliśmy	wzięłyśmy	
	2.	wzięliście	wzięłyście	
	3.	wzięli	wzięły	

Фактично, носовий голосний -ą виступає лише у формах однини чоловічого роду, у всіх інших виступає голосний -ę.

При утворенні минулого часу, в основах дієслів відбуваються також інші зміни, зокрема:

ś//t	gnieść	ja gniotłem/gniotłam, my gnietliśmy/gnietłyśmy, oni gnietli, one gniotły
	pleść	ja plotłem/plotłam, my pletliśmy/plotłyśmy, oni pletli, one plotły
ś//d	wieść	ja wiodłem/wiodłam, my wiedliśmy/wiodłyśmy, oni wiedli, one wiodły
	kraść	ja kradłem/kradłam, my kradliśmy/kradłyśmy, oni kradli, one kradły

У деяких дієсловах важко одразу визначити, яку ж основу воно матиме у минулому часі. Це стосується, між іншим, дієслів з інфінітивом на -с. У цьому випадку пригадайте, як звучить перша особа однини теперішнього часу цього дієслова.

Наприклад:

móc	ja mog-ę	ja mogłem/mogłam, my mogliśmy/mogłyśmy. АЛЕ: on mógł
piec	ja piek-ę	ja piekłem/piekłam, on piekł; my piekliśmy/piekłyśmy
tluc	ja tłu-ę	ja tłułem/tłułam, on tłuł; my tluliśmy/tlułyśmy

Зміни відбуваються також в основі дієслів типу trzeć — терти та drzeć — дерти:

trzeć→tar-	ja tarłem/tarłam, my tarliśmy/tarłyśmy, oni tarli, one tarły
drzeć→dar-	ja darłem/darłam, my darliśmy/darłyśmy, oni darli, one darły

Кілька дієслів — jeść, usiąść, iść, znaleźć — мають особливі форми минулого часу, яких варто навчитися напам'ять.

	jeść, usiąść	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l. poj.	1.	jadłem, usiadłem	jadłam, usiadłam	—
	2.	jadłeś, usiadłeś	jadłaś, usiadłaś	—
	3.	jadł, usiadł	jadła, usiadła	jadło, usiadło
		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe
l. mn.	1.	jedliśmy, usiedliśmy	jadłyśmy, usiadłyśmy	
	2.	jedliście, usiedliście	jadłyście, usiadłyście	
	3.	jedli, usiedli	jadły, usiadły	
	iść	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l. poj.	1.	szedłem	szłam	—
	2.	szedłeś	szłaś	—
	3.	szedł	szła	szło

		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe	
l. mn	1.	szliśmy	szłyśmy		
	2.	szliście	szłyście		
	3.	szli	szły		
znaleźć		rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki	
l. poj.	1.	znalazłem	znalazłam	-	
	2.	znalazłeś	znalazłaś	-	
	3.	znalazł	znalazła	znalazło	
		formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe	
l. mn	1.	znaleźliśmy	znalazłyśmy		
	2.	znaleźliście	znalazłyście		
	3.	znaleźli	znalazły		

■ Czasy przyszłe czasownika. Майбутні часи дієслова

У польській мові є два майбутні часи:

- *czas przyszły złożony* — складний майбутній час;
- *czas przyszły prosty* — простий майбутній час.

Складний майбутній час (*czas przyszły złożony*) вживається для вираження:

— недоконаної дії, яка буде відбуватися у майбутньому: *W niedzielę będziemy jedli pizzę.* — У неділю ми їстимемо піцу;

— дії, що матиме систематичний характер у майбутньому: *Nasze dziecko będzie chodziło do przedszkola.* — Наша дитина ходитиме до садочка.

Простий майбутній час (*czas przyszły prosty*) вживається, передусім, для вираження докраної дії, яка відбудеться у майбутньому: *Jutro posprzątam mieszkanie.* — Завтра приберемо у квартирі.

Утворення майбутнього часу дієслова у польській мові тісно пов'язане із граматичною категорією виду дієслова.

■ Aspekt czasownika. Вид дієслова

Як і в українській мові, польські дієслова можуть бути:

- *dokonane* — докраноного виду;
- *niedokonane* — недокраноного виду.

Дієслова докраноного виду (*czasowniki dokonane*) виражають завершену дію, відповідно, дієслова недокраноного виду (*czasowniki niedokonane*) виражають незавершену дію.

Дієслова, які означають ту саму дію або стан, але різняться з точки зору завершеності чи незавершеності дії, утворюють видову пару — т. зв. *czasownikowa para aspektowa*: *Czytałeś «Pana Tadeusza?»* — Ти читав «Пана Тадеуша?»; *Przeczytałeś «Pana Tadeusza?»* — Ти прочитав «Пана Тадеуша»?

! Про вид дієслова говоримо тільки у стосунку до минулого і майбутнього часу дієслів. Всі дієслова теперішнього часу — недокраноного виду!

Формально докрані і недокрані дієслова можуть відрізнятися:

- наявністю чи відсутністю префікса;
- змінами в основі;
- різними основами.

czasowniki niedokonane	czasowniki dokonane
czytać	prze-czytać
pisać	na-pisać
jeść	z-jeść
tłumaczyć	w-ytłumaczyć
kończyć	s-kończyć
dawać	dać
kupować	kupić
otwierać	otworzyć
zamykać	zamknąć
wracać	wrócić

brać
mówić
oglądać
kłaść
wkładać
widzieć

wziąć
powiedzieć
obejrzeć
położyć
włożyć
zobaczyć

Не всі дієслова можуть утворювати видові пари. Не бувають доконаними, зокрема, дієслова **być, mieć, móc, musieć, umieć, woleć**.

Не можна утворювати доконаний вид від дієслова **móc** — могли за українським зразком «могли — змогли». Слово **zmóc** у польській мові має значення «подолати, перемогти якесь зло»!!! Натомість вживається дієслово **potrafić** або форми складного майбутнього часу від недоконаного **móc**:

— Czy **możesz** przyjść na to spotkanie? — Czy **będziesz mógł** przyjść na to spotkanie? — Чи ти можеш прийти на цю зустріч? — Чи ти зможеш прийти на цю зустріч?

— Czy pan **może** to naprawić? — Czy pan **potrafi** to naprawić? — Чи ви можете це відремонтувати? — Чи ви зможете це відремонтувати?

Щоб розрізнити доконані і недоконані дієслова, пам'ятаємо, що:

— дієслова доконаного виду у реченні часто поєднуються зі словами **raz, zaraz, potem, w ciągu, nagle, nareszcie, natychmiast**: **Zaraz skończę pracę i natychmiast pojadę do domu**. — За хвилинку закінчу роботу і одразу ж поїду додому;

— дієслова недоконаного виду поєднуються часто з дієсловами **zacząć, skończyć, przestać**: **Kiedy **zaczniemy** oglądać film?** — Коли почнемо дивитися кіно?

■ Czas przyszły prosty. Простий майбутній час дієслова

Czas przyszły prosty (*простий майбутній час*) вживається для вираження дії, яка відбудеться і буде завершена у майбутньому. Утворюється, як доконаний вид від дієслів теперішнього часу у відповідних особових формах. Порівняйте:

		czas teraźniejszy (czasowniki niedokonane)		
		<i>jechać</i>	<i>kupować</i>	<i>brać</i>
l. poj.	1.	jadę	kupuję	biorę
	2.	jedziesz	kupujesz	bierzesz
	3.	jedzie	kupuje	bierze
l. mn.	1.	jedziemy	kupujemy	bierzemy
	2.	jedziecie	kupujecie	bierzecie
	3.	jadą	kupują	biorą

		czas przyszły prosty (czasowniki dokonane)		
		<i>pojechać</i>	<i>kupić</i>	<i>wziąć</i>
l. poj.	1.	pojadę	kupię	wzmę
	2.	pojedziesz	kupisz	wźmiesz
	3.	pojedzie	kupi	wźmie
l. mn.	1.	pojedziemy	kupimy	wźmiemy
	2.	pojedziecie	kupicie	wźmiecie
	3.	pojadą	kupią	wzną

■ При утворенні доконаного виду, а отже і простого майбутнього часу за допомогою префікса, зберігається група (коніюгація) дієслова. Натомість, при утворенні за допомогою змін в основі чи суплетивних форм (від інших основ), група може змінюватися. Пор.: **jechać** I — **pojechać** I; **robić** II — **zrobić** II, але **wracać** III — **wrócić** II, **dawać** I — **dać** III; **oglądać** III — **obejrzeć** II; **mówić** II — **powiedzieć** IV.

Відмінювання дієслова *być* у майбутньому часі

Окремо від інших, знову ж, стоїть дієслово *być*, яке має специфічне відмінювання у майбутньому часі:

liczba pojedyncza		
1.	ja	będę
2.	ty	będziesz
3.	on, ona, ono	będzie
liczba mnoga		
1.	my	będziemy
2.	wy	będziecie
3.	oni, one	będą

Це дієслово має тільки форми простого майбутнього часу і не вживається у складному майбутньому часі.

■ Czas przyszły złożony. Складний майбутній час дієслова

Як уже згадувалось, *czas przyszły złożony* (складний майбутній час) дієслова виражає незавершену дію, що відбуватиметься у майбутньому, або систематичну діяльність у майбутньому. Оскільки йдеться про незавершену дію, то складний майбутній час утворюється тільки від дієслів *недоконаного виду*.

Утворюється цей час за допомогою допоміжного дієслова *być* в особових формах майбутнього часу. Саме допоміжне дієслово є граматичним показником особи та числа. До нього додається дієслово, яке означає власне дію. Це дієслово може стояти або в інфінітиві, або у третій особі однини чи множини минулого часу: *Będę odpoczywał przez cały tydzień*. Або: *Będę odpoczywać przez cały tydzień*. — Я відпочиватиму цілий тиждень.

1.	będę	3 особа однини відповідного роду
2.	będziesz	+ минулого часу
3.	będzie	інфінітив

1.	będziemy	3 особа множини чоловічо-особової
2.	będziecie	+ чи нечоловічо-особової форми
3.	będą	минулого часу інфінітив

Обидві форми є правильними з тією тільки різницею, що для розмовного мовлення характерне використання форм минулого часу, тоді як майбутній час з інфінітивом має забарвлення дещо офіційне.

pisać	
liczba pojedyncza	
rodzaj męski	
ja	będę pisał/pisać
ty	będziesz pisał/pisać
on	będzie pisał/pisać
rodzaj żeński	
ja	będę pisała/pisać
ty	będziesz pisała/pisać
ona	będzie pisała/pisać
rodzaj nijaki	
ja	—
ty	—
ono	będzie pisało/pisać
liczba mnoga	
formy męskoosobowe	
my	będziemy pisali/pisać
wy	będziecie pisali/pisać
oni	będą pisali/pisać
formy niemęskoosobowe	
my	będziemy pisały/pisać
wy	będziecie pisały/pisać
one	będą pisały/pisać

Tryb warunkowy czasownika. Умовний спосіб дієслова

Як і в українській мові, **tryb warunkowy** (умовний **spocib**) дієслова виражає дію бажану, рекомендовану або можливу за якоїсь умови, означаючи тим самим гіпотетичну ситуацію:

— **Chiałabym** pojechać do Polski. — Я б хотіла поїхати у Польщу.

— **Gdybyś mówił** po polsku, **pojechałbyś** do Polski. — Якби ти розмовляв польською, то поїхав би у Польщу.

У польській мові умовний спосіб дієслова **tworиться** на основі форм минулого часу шляхом додавання частки **by**. При тому зберігаються всі особливості творення минулого часу (див. вище).

На відміну від української мови, у польських дієсловах умовного способу частка **by** пишеться усередині слова перед особовим закінченням.

ісć	rodzaj męski		rodzaj żeński	
I. poj.	1. szedł by m	-(ł) bym	szył by m	-(ł) abym
	2. szedł by s	-(ł) byś	szył by s	-(ł) abyś
	3. szedł by	-(ł) by	szył by	-(ł) aby
	formy męskoosobowe		formy niemęskoosobowe	
I. mn.	1. szliby śmy	-(ł)iby śmy	szlyby śmy	-(ł)yby śmy
	2. szliby ście	-(ł)iby ście	szlyby ście	-(ł)yby ście
	3. szliby	-(ł)iby	szlyby	-(ł)yby

Коли вживаємо умовний спосіб у складнопідрядних реченнях зі сполучником **gdyby** — якби (а також **jakby**, **jeśli**), то у підрядній частині речення особове закінчення переноситься до сполучника і пишеться з ним разом: **gdybym** (ja), **gdybyś** (ty); **gdyby** (on, ony, ono), **gdybyśmy** (my), **gdybyście** (wy), **gdyby** (oni, one). У такому випадку дієслово-присудок підрядного речення стоять у формі 3 особи однини чи множини минулого часу, а в головному реченні — у формі умовного способу:

— **Gdybym przyszedł** wcześniej, nie spóźnił**by**m się na kolację. — Якби я раніше прийшов, не запізнився би на вечерю.

— **Gdybyście zaprosili** na wesele mego brata, nie obraził**by** się na was. — Якби ви запросили на весілля мого брата, він би на вас не образився.

Можна також зустріти конструкції, де частка **by**, разом із особовим закінченням, відірвана від дієслова і стоїть перед ним:

— **Gdybym** miała dużo pieniędzy, **to bym** nie musiała pracować. — Якби я мала багато грошей, не мусила б працювати.

— **Co byś zrobiła**, **jakbyś** była prezydentem? — Що б ти зробила, якби ти була президентом?

Tryb rozkazujący czasownika. Наказовий спосіб дієслова

Tryb rozkazujący (наказовий **spocib**) дієслова виражає наказ, пораду, рекомендацію, заборону:

— **Zrób to wreszcie!** — Зроби це нарешті!

— **Kup nasz krem** i poczujesz się młodsza! — Купи наш крем і відчуєш себе молодшою!

— **Niech twój mąż nie pali** w samochodzie! — Хай твій чоловік не палить в машині!

У наказовому способі дієслова змінюються за особами та числами.

Наказовий спосіб дієслова не має першої особи однини — **ja**.

При утворенні наказового способу дієслова необхідно брати до уваги, до якої групи відмінювання (коніугації) належить дане дієслово. Це впливатиме на основу, від якої будемо утворювати форми наказового способу.

Дієслова I та II груп утворюють наказовий спосіб від основи 2-ї особи однини теперішнього часу. Дієслова III та IV груп утворюють наказовий спосіб від основи 3-ї особи множини теперішнього часу. Для

цього відкидаємо особове закінчення теперішнього часу і отримуємо основну форму наказового способу — форму другої особи однини — *ty*.

I	<i>ty pisz-esz</i>	<i>pisz!</i>
II	<i>ty mów-isz</i>	<i>mów!</i>
III	<i>oni kochaj-a</i>	<i>kochaj!</i>
IV	<i>oni jedz-a</i>	<i>jedz!</i>

Для першої і другої особи множини наказовий спосіб утворюється шляхом додавання до форми 2-ї особи однини відповідних закінчень.

<i>my</i>	-my	<i>pisz-my! kochaj-my! powiedz-my!</i>
<i>wy</i>	-cie	<i>pisz-cie! kochaj-cie! powiedz-cie!</i>

Третя особа однини і множини у наказовому способі мають описову форму: частка *niech* + 3 особа однини чи множини теперішнього часу: *niech je! niech robia!*

	<i>ty</i>	<i>my (-my)</i>	<i>wy (-cie)</i>
<i>pisać</i>	<i>pisz!</i>	<i>piszmy!</i>	<i>piszcie!</i>
<i>mówić</i>	<i>mów!</i>	<i>mówmy!</i>	<i>mówcie!</i>
<i>czytać</i>	<i>czytaj!</i>	<i>czytajmy!</i>	<i>czytajcie!</i>
<i>jeść</i>	<i>jedz!</i>	<i>jedzmy!</i>	<i>jedzcie!</i>

	<i>on/ona/ono</i>	<i>oni/ one</i>
<i>pisać</i>	<i>niech pisze</i>	<i>niech piszą</i>
<i>mówić</i>	<i>niech mówi</i>	<i>niech mówią</i>
<i>czytać</i>	<i>niech czyta</i>	<i>niech czytają</i>
<i>jeść</i>	<i>niech je</i>	<i>niech jedzą</i>

При тому варто звернути увагу на такі моменти:

— Якщо основа теперішнього часу закінчується на групу приголосних, то до 2-ї особи однини наказового способу додаємо *-ij// -yj*:

- *zamknąć* — *ty zamkni-esz* — *zamknij!*
- *spać* — *ty śpi-isz* — *śpij!*

— *obejrzeć* — *ty obejrz-ysz* — *obejrzyj!*

— У деяких дієсловах при утворенні наказового способу відбуваються чергування голосних *o/ó*:

— *robić* — *ty robisz* — *rób!*

— *pomóc* — *ty pomożesz* — *pomóż!*

— Змінюється написання м'яких приголосних при утворенні наказового способу (у кінці слова):

— *chodzić* — *ty chodzisz* — *chodź!*

— *prosić* — *ty prosisz* — *proś!*

— *płacić* — *ty płacisz* — *płać!*

Деякі дієслова мають особливі форми наказового способу (крім описових), які треба запам'ятати:

<i>być</i>	 bądź!		<i>niech będzie/będą</i>
<i>mieć</i>	 miej!		<i>niech ma/mają</i>
<i>chcieć</i>	 chciej!	АЛЕ	<i>niech chce/chcą</i>
<i>wziąć</i>	 weź!		<i>niech weźmie/wezmą</i>
<i>zrozumieć</i>	 zrozum!		<i>niech zrozumie/zrozumieją</i>

■ Nieosobowe formy czasownika. Bezособові форми дієслова

До безособових форм дієслова належать:

— *bezokolicznik* — інфінітив;

— *imiesłów przysłówkowy* — діеприслівник;

— *imiesłów przymiotnikowy* — діеприкметник;

— *formy zakończone na -no, -to* — пасивні форми

на *-no, -to*;

— деякі зворотні дієслова типу *mówi się, robi się, dzieje się* і под.

■ Strona czasownika. Стан дієслова

Як і українським, польським дієсловам властива граматична категорія стану (*strona*):

— *strona czynna (активний стан)*: Andrzej Wajda nakręcił film „Pan Tadeusz”. — Анджей Вайда зняв фільм «Пан Тадеуш» — підмет виступає активним суб'єктом дії;

— *strona bierna (пасивний стан)*:

— Film **został nakręcony** przez Andrzeja Wajdę — Фільм було знято Анжеєм Вайдою — підмет виступає пасивним об'єктом дії і виражається формально допоміжним дієсловом **zostać** або **być** плюс пасивний дієприкметник.

— Kiedy **zrobiono** ci to zdjęcie? — Коли тобі зробили цю фотографію? W tym samym czasie **podbito** Egipt. — У той самий час завойовано Єгипет — пасивний стан формально виражений дієслівними формами на **-no, -to**.

— **strona zwrotna (zворотній стан):** **Mówi się**, że milczenie to złoto. — Кажуть, що мовчання — це золото — для зворотного стану характерний зворотній займенник **się**.

Пасивний стан можемо утворити тільки від перехідних дієслів. Найчастіше це:

— дієслова на позначення психічної діяльності (słuchać, czytać, pisać, tworzyć і под.),

— дієслова зі значенням зміни стану під впливом чиеїсь діяльності: powiesić, położyć, sadzać, usypiać і под.,

— деякі дієслова руху: przeskoczyć, przejechać і под.

Категорія стану, зокрема пасивного стану, пов'язана із неособовими формами дієслова, зокрема дієприкметником та пасивними формами на **-no, -to**.

Imiesłów przymiotnikowy. Дієприкметник

Imiesłów przymiotnikowy (дієприкметник) у польській мові має таке ж значення та функції, як і в українській. Це форма дієслова, яка виражає, загалом беручи, ознаку за дією чи станом. Дієприкметник, маючи значення дії, формально подібний до прикметника, поєднуючи граматичні особливості цих двох частин мови.

Польські дієприкметники, так само, як і українські, діляться на:

— **imiesłów przymiotnikowy czynny (активний дієприкметник):** piszący, czytający, pytający — Człowiek

malujący ten obraz to wielki malarz. — Людина, яка малює цю картину, — це великий художник;

— **imiesłów przymiotnikowy bierny (пасивний дієприкметник):** napisany, przeczytany, pytany. — Przez kogo **został namalowany** ten piękny obraz? — Хто намалював цю красиву картину?

У польській мові, на відміну від української, активні дієприкметники широко вживаються як у писемному, так і усному мовленні. При перекладі польських текстів українською мовою, активні дієприслівники передаємо найчастіше зворотом «той, який...»: «Тіна» to pismo **mające wiele wielbicielek**. — «Тіна» — це журнал, який **mae** багато прихильниць.

Польські конструкції з прийменником **przez** та пасивним дієсловом українською мовою перекладаються за допомогою орудного відмінка. Природніше, однак, звучатиме заміна в українському варіанті пасивного стану активним, а дієприкметника — особовою формою дієслова: **List został napisany przez moją koleżankę**. — Лист було написано (ким? чим?) моєю подругою. Лист написала моя подруга.

І активні, і пасивні дієприкметники відмінюються, як прикметники — за родом, числом та відмінками (див. відмінювання прикметників):

Kochający ojciec — Każdy chce mieć **kochającego** ojca. — Кожен хоче мати люблячого батька.

Kochające dziecko — **Adaś** był **kochającym** dzieckiem i **dobrym** bratem. — Адаś був люблячою дитиною і добрим братом.

Kochający rodzice — **Rozwód kochających** rodziców to zło dla dziecka. — Розлучення люблячих батьків — це зло для дитини.

Kochany synek — Co ona zrobi bez swojego **kochanego** synka? — Що вона зробить без свого коханого синочка?

Kochana córka — Wszystko kupię dla **kochanej** córki. — Все куплю для коханої доньки.

■ Imiesłów przymiotnikowy czynny. Активний дієприкметник

Imiesłów przymiotnikowy czynny (активний дієприкметник) означає дію, яка одночасно є чиєюсь характеристикою: *myślący człowiek* — jaki człowiek? Człowiek, który myśli (co robi?)

■ Активні дієприслівники утворюємо тільки від недоконаних дієслів — дія, про яку йдеться, відбувається тут і зараз:

— Kiedy satelita robiący zdjęcia będzie przelatywał nad Wrocławiem? — Коли супутник, який робить зйомку, пролітатиме над Wrocławem?

Активні дієприслівники утворюємо від основи 3-ї особи множини теперішнього часу:

infinityw	3 os. l. mn		imiesłów przym. czynny
mieszkać	oni <i>mieszkaj-a</i>	+ący	mieszkający
robić	oni <i>robi-a</i>		robiący
spać	oni <i>spi-a</i>		śpiący
jeść	oni <i>jedz-a</i>		jedzący
jechać	oni <i>jad-a</i>		jadący

Єдиним винятком із цього правила є дієслово *być*, активний дієприслівник від якого звучить як *będący*.

■ Imiesłów przymiotnikowy bierny. Пасивний дієприкметник

Imiesłów przymiotnikowy bierny (пасивний дієприкметник) виражає ознаку, яка є результатом чиєїсь діяльності: *umyty samochód* — samochód, który ktoś umył.

Пасивні дієприкметники, на відміну від активних, можуть утворюватися і від доконаних, і від недоконаних дієслів за допомогою суфіксів *-ny*, *-ony*, *-ty*; в залежності від основи інфінітива.

— Якщо основа інфінітива закінчується на *-a*, *-e*, пасивний дієприкметник утворюємо від основи інфінітива + *-ny*.

infinityw		imiesłów przym. bierny	alternacje
pisa-ć kocha-ć widzie-ć chcie-ć	+ ny	pisany kochany widziany chciany	-e//a

■ Чергування *e//a* відбувається у дієсловах на *-eć*:
■ *widzieć* — *widziany*, *słyszeć* — *słyszany*.

— Якщо основа інфінітива закінчується на *-i*, *-y* або приголосний (крім *-r*, *-l*), то пасивний дієприкметник утворюємо від основи теперішнього часу + *-ony*:

infinityw	czas teraźniejszy		imiesłów przym. bierny	alternacje
lubi-ć smaży-ć nieś-ć wieź-ć umieści-ć	ty <i>lub(i)-isz</i> ty <i>smaż-ysz</i> ty <i>nieś-esz</i> ty <i>wieź-esz</i> ty <i>umieśc(i)-isz</i>	+ ony	lubiony smażony niesiony wieziony umieszczony	ci//c, dzi//dz, si//sz, ści//szcz, ćdzi//źdź

— Якщо основа інфінітива закінчується на *-i*, *-y*, *-u*, *-ą*, які належать до кореня, а також на *-ną*, пасивний дієприкметник творимо від основи інфінітива з додаванням *-ty*:

infinityw		imiesłów przym. bierny	alternacje
pi-ć my-ć ku-ć spiać zamknąć	+ ty	pity myty kuty spięty zamknięty	a//ę ną//nię

- Чергування a//ę: objąć — objęty; na//nię:
- kornąć — корпіяту.

Інокли, щоб дізнатися, який суфікс матиме польський пасивний дієприкметник, спрацьовує такий метод: утворити пасивний дієприкметник від його українського відповідника:

- myć — мити: митий — *myty*;
- szyc — шити: шитий — *szyty*;
- uczesać — зачесати: зачесаний — *uczesany*;
- zbudować — збудувати: збудований — *zbudowany*.

■ Imiesłów przysłówkowy. Дієприслівник

Imiesłów przysłówkowy (дієприслівник) поєднує в собі характеристики дієслова та прислівника. Як дієслово, означає дію чи стан, в реченні ж виконує функції прислівника, і, так само, як прислівник, — незмінний.

Imiesłów przysłówkowy ділиться на:

— imiesłów przysłówkowy współczesny (дієприслівник *теперішнього часу*): robiąc, idąc, słuchając. — Usnąłem, słuchając tego wykładu. — Я заснув, слухаючи цю лекцію.

— imiesłów przysłówkowy uprzedni (дієприслівник *минулого часу*): zrobiwszy, poszedłszy, posłuchawszy. — Nie posłuchawszy głosu rozsądku, wydała wszystkie pieniądze. — Не послухавши голосу розуму, вона витратила всі гроші.

- Вживаючи дієприслівники, необхідно стежити, щоб дію, виражену дієприслівником, і дію, виражену основним дієсловом, виконував той самий підмет!!!

Правильно: *Wyszedłszy* do sklepu, Jacek spotkał kolegę z pracy. — Підмет є виконавцем обидвох дій: вираженої дієприслівником (*wyszedłszy*) і вираженої особовою формою дієслова (*spotkał*): Jacek wyszedł, Jacek spotkał.

Неправильно: *Wyszedłszy* do sklepu, zaczął padać deszcz. — Дія, виражена дієприслівником (*wyszedłszy*), стосується іншого суб'єкта (*ktos wyszedł*), ніж дія, виражена особовою формою дієслова (*deszcz zaczął padać*). Правильно було би сказати: *Gdy on (np. Jacek) wyszedł do sklepu, zaczął padać deszcz.* — У такому варіанті маємо дві дії з різними підметами.

■ Imiesłów przysłówkowy współczesny. Дієприслівник теперішнього часу

Imiesłów przysłówkowy współczesny (дієприслівник *теперішнього часу*) означає дію, яка відбувається одночасно з іншою дією: *Pijąc kawę, dziadek zawsze pali cygaro.* — Dziadek *pije* kawę i jednocześnie *pali* cygaro. — П'ючи каву, дідусь завжди палить сигару. — Дідусь *pije* kawę i jednocześnie *pali* cygaro.

- Дієприслівники теперішнього часу утворюються тільки від дієслів недоконаного виду: дія відбувається тут і тепер.
- *Auta na sygnale, jadąc do wypadku, stoją w korkach.* — Машини з сигналізацією, їдучи на місце аварії, стоять у заторах.

Творимо дієприслівники теперішнього часу відкиданням закінчення від 3 особи множини теперішнього часу + *-ąc*:

infinityw	3 os.l. mn. czas.ter.		imiesłów przysłówkowy współczesny
lubić	oni lubi-ą	+ąc	lubiąc
myśleć	oni myśl-ą		myśląc
piec	oni piek-ą		piekąc
rozmawiać	oni rozmawiaj-ą		rozmawiając

Виняток становить дієслово *być*: дієприслівник теперішнього часу від нього має форму *będąc*.

Imiesłów przysłówkowy uprzedni. Дієприслівник минулого часу

Imiesłów przysłówkowy uprzedni (дієприслівник минулого часу) означає дію, яка відбулася раніше від дії, виконуваної тим самим підметом і вираженої особовою формою дієслова: *Napiwszy się kawę, dziadek zapalił cygaro.* — Najpierw dziadek *napił się kawę*, a potem *zapalił cygaro.* — Випивши каву, дідусь запалив сигару. — Спочатку дідусь випив каву, а потім запалив сигару.

Дієприслівники минулого часу творяться від доконаних дієслів — дія, означувана ними, вже відбулася.

— Adam, *zobaczywszy* autobus, potrafił szybko zahamować. — Адам, побачивши автобус, зміг швидко загальмувати.

Дієприслівники минулого часу утворюємо від основи минулого часу за допомогою суфіксів *-wszy* або *-wszy*.

— Якщо основа минулого часу закінчується на голосний, додаємо суфікс *-wszy*:

infinityw	3 os. l. poj. cz. przesz.		imiesłów przysłówkowy uprzedni
zrobić	on zrobił	+wszy	zrobiwszy
wydać	on wydał		wydawszy
rzucić	on rzucił		rzuciwszy
spotkać	on spotkał		spotkawszy

— Якщо основа минулого часу закінчується на приголосний, додаємо суфікс *-wszy*:

infinityw	3 os. l. poj. cz. przesz.		imiesłów przysłówkowy uprzedni
pójść	on poszedł	+wszy	poszedłszy
zjeść	on zjadł		zjadłszy
usiąść	on usiadł		usiadłszy
pomóc	on pomógł		pomógłszy

Форми дієприслівника минулого часу характерні більше для писемного мовлення, в розмовному

мовленні вони все частіше заступаються дієприслівниками теперішнього часу.

Дієприслівники та дієприслівникові звороти у реченні відділяються комами:

— *Mając* niskie dochody, nie można otrzymać kredytu. — Маючи низькі прибутки, не можна отримати кредит.

— *Ogólnie rzecz biorąc*, kino jest bardziej popularne niż teatr. — Загалом беручи, кінотеатр популярніший, ніж театр.

Formy nieosobowe na -no, -to. Безособові форми на -no, -to

Безособові форми на *-no, -to* вживаються у реченнях без підмета і виражають дію, що відбувалася чи відбулася в минулому:

— *O tej sprawie w mieście długo mówiono.* — Про цю справу в місті довго говорилося.

— Najpierw *robiono* projekty i dopiero potem rozpoczęto odbudowę pałacu. — Спочатку робилися проекти і тільки після цього розпочали відбудову палацу.

Безособові форми на *-no, -to* творяться за тим же принципом, що і пасивні дієприкметники:

bezokolicznik na -a, -e		nieosobowa forma czasownika	alternacje
pisa-ć	+ no	pisano	-e//a
kocha-ć		kochano	
widzie-ć		widziano	
chcie-ć		chciano	
bezokolicznik na -i, -y, spółgłoskę		nieosobowa forma czasownika	alternacje
lubi-ć	+ono	lubiono	ci//c, dzi//dz, si//sz, ści//szcz, ździ//źdź
smaży-ć		smażono	
nieś-ć		niesiono	
wieź-ć		wieziono	
chodzi-ć		chodzono	
jeździ-ć		jeżdżono	

bezokolicznik na -i/-y, -ą, -u (należące do rdzenia), -ną	+ to	nieosobowa forma czasownika	alternacje
pi-ć my-ć ku-ć zamkną-ć		pito myto kuto zamknięto	a//ę na//nię

■ Czasownik jak część zdania. Дієслово як член речення

У реченні дієслово виступає присудком (*orzeczenie*):

— Sejm **uchwalił** budżet na 2010 rok. — Сейм ухвалив бюджет на 2010 рік.

— Światowa gospodarka powoli **wychodzi** na prostą. — Світова економіка поволі виходить на пряму.

— Prawda **jest** dla mędrca, piękno dla wrażliwego serca. — Правда є для мудреця, краса — для вразливого серця.

Неозначена форма дієслова — **bezokolicznik** — може бути також:

— **підметом** (*podmiot*): **Chcieć** to móc. — Хотіти — це могли;

— **додатком** (*dopełnienie*): Nie mogę się z tobą porozumieć. — Не можу з тобою порозумітися;

— **обставиною мети** (*okolicznik celu*): Pójdę się położyć. — Піду ляжу.

■ PRZYMIOTNIK. ПРИКМЕТНИК

Przymiotnik (прикметник) — самостійна змінна частина мови, яка називає ознаку.

— Kto chce zobaczyć **piękny** dzień, musi nań zapracować. — Хто хоче бачити красивий день, мусить на нього заробити.

— **Dobra** rada to coś, co człowiek daje, gdy jest już za **stary**, by dawać **zły** przykład. — Добра порада — це щось, що людина дає, коли вже застара, щоб давати поганий приклад.

У польській мові, так само, як і в українській, розрізняємо:

— **przymiotniki jakościowe** (*якісні прикметники*) — означають розмір, форму, величину, колір тощо: czerwona (gitara), ciepłe (lato), smukła (dziewczyna);

— **przymiotniki relacyjne** (*відносні прикметники*) — окреслюють предмет у стосунку до іншого предмета: (firma) angielska, (przyjęcie) urodzinowe, (herbata) ziolowa;

— **przymiotniki dzierżawcze** (*присвійні прикметники*) — інформують, кому належить цей предмет, особа, явище: ojcowska (ręka), macierzyńska (miłość), wiostrzyna (intuicja).

Польські прикметники, так само, як і українські, узгоджуються з іменниками у роді, числі та відмінку. І так само мають ступені порівняння.

■ Kategorie grammatyczne przymiotnika. Граматичні категорії прикметника

Таким чином, прикметникам у польській мові властиві такі граматичні категорії:

— **rodzaj** — рід;

— **liczba** — число;

— **kategoria osobowości** — категорія особовості;

— **przypadek** — відмінок;

— **stopień** — ступінь.

Rodzaj przymiotnika. Рід прикметника

Прикметник у польській мові змінюється за родами, узгоджуючись із означуваним іменником. Відповідно, для прикметника виділяємо:

— **rodzaj męski** — чоловічий рід: poważny (człowiek), straszny (sen);

— **rodzaj żeński** — жіночий рід: tania (odzież), stara (panna);

— **rodzaj nijaki** — середній рід: mądre (dziecko), nowe (kino),

кожен з яких має свої закінчення:

Rodzaj męski (dom)	Rodzaj żeński (szafa)	Rodzaj nijaki (auto)
-y, -i	-a	-e, -ie
biały czerwony tani drogi niski	biała czerwona tania droga niska	białe czerwone tanie drogie niskie

У прикметниках чоловічого і середнього роду, після кінцевих приголосних основи **-k, -g** завжди стоять **-i**: daleki, dalekie; srogі, srogіe.

Liczba mnoga przymiotnika. Множина прикметника

Узгоджуючись із іменником, прикметник може стояти в одному із двох граматичних чисел:

— **liczba pojedyncza** — однина: — młody Polak, młody pies, młoda dziewczyna, młode drzewo;

— **liczba mnoga** — множина: młodzi Polacy, młode psy, młode dziewczyny, młode drzewa.

При утворенні множини прикметників, необхідно брати до уваги, яку форму має окреслюваний ним іменник: чоловічо-особову чи нечоловічо-особову.

Всі нечоловічо-особові прикметники у множині мають спільне закінчення **-e**:

To jest mały dom				domy
To jest mała szkoła	-e	To są	małe	szkoły
To jest małe auto				auta

При утворенні множини чоловічо-особових прикметників, так само, як і чоловічо-особових іменників, відбуваються зміни, які не зберігаються у непрямих відмінках.

liczba pojedyncza	temat na:	końcówka liczby mnogiej	liczba mnoga
skąpy	-p		skąpi
pijany	-n	-i	pijani
gruby	-b		grubi
znajomy	-m		znajomi
mały	-ł-	-li	mali
bogaty	-t-	-ci	bogaci
prosty	-st-	-ści	prości
młody	-d-	-dzi	młodzi
drogi	-g-	-dzy	drodzy
daleki	-k-	-cy	dalecy
stary	-r-	-rzy	starzy
duży	-ż-	-zi	duzi
głuchy	-ch-		głusi
dalszy	-sz-	-si	dalsi

Крім чергувань приголосних, при утворенні множини чоловічо-особових прикметників, відбувається також характерне чергування голосних **o/e**, зокрема, у діеприкметниках на **-ony**:

o/e	uczony — uczeni, ulubiony — ulubieni wesoły — weseli, szalony — szaleni
-----	--

Частина чоловічо-особових прикметників у множині має закінчення **таке ж, як і в однині**. Це прикметники, які в однині закінчуються на **-i** (крім тих, які за-

кінчуються на **-ki, -gi**), прикметники на **-dzy, -czy, -cy**, а також діеприкметники на **-ący**:

liczba pojedyncza	liczba mnoga
głupi (starzec) ostatni (bohater)	głupi (starcy) ostatni (bohaterowie)
uroczy (pan) cudzy (maż) obcy (człowiek) piszący (uczeń)	uroczy (panowie) cudzy (mężowie) obcy (ludzie) piszący (uczniowie)

■ Deklinacja przymiotników. Відмінювання прикметників

Прикметники у польській мові відмінюються, так само, як і в українській, за відмінками, узгоджуючись у реченні з іменником. Загалом, відмінювання прикметника відбувається регулярно. Вплив на форму деяких відмінків має граматична група (тверда чи м'яка, в залежності від останнього приголосного основи). Варто звернути увагу на слова, основа яких закінчується на **-k, -g**. Відмінкові закінчення прикметників чоловічого та середнього роду однини типові і, у багатьох випадках, однакові, натомість варто запам'ятати форми знахідного та орудного відмінків однини прикметників жіночого роду.

У множині форми окремих відмінків для чоловічого, жіночого та середнього роду збігаються:

- Narzędnik: Rozmawiam z małymi chłopcami, dziewczynami, dziećmi.
- dopełniacz: Nie znam ładnych wierszy, piosenek, słów.
- Miejscownik: Myślę o drogich samochodach, willach, futrach.

■ Odmiana przymiotników rodzaju nijakiego. Відмінювання прикметників середнього роду

	liczba pojedyncza			
M	duże	polskie	tanie	-e, -ie (після -k, -g, м'яка група)
D	dużego	polskiego	taniego	-ego
C	dużemu	polskiemu	taniemu	-emu
B	=M			=M
N	dużym	polskim	tanim	-ym, -im (після -k, -g, м'яких)
Msc	dużym	polskim	tanim	= N
W	= M			= M

	liczba mnoga			
M	duże	polskie	tanie	-e (-ie після -k, -g, м'яких)
D	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
C	dużym	polskim	tanim	-ym (-im після -k, -g, м'яких)
B	= M			= M
N	dużymi	polskimi	tanimi	-ymi (-imi після -k, -g, м'яких)
Msc	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
W	= M			= M

■ Odmiana przymiotników rodzaju męskiego. Відмінювання прикметників чоловічого роду

У чоловічому роді, в однині звертаємо увагу, чи даний прикметник узгоджується із назвою істоти чи неістоти. Від цього залежатиме форма знахідного відмінка:

— Widzę (kogo?) małego psa. — Бачу (кого?) малого собаку — прикметник стосується назви істоти.

— Widzę (co?) mały dom. — Бачу (що?) малий будинок — прикметник стосується назви неістоти.

У множині важливою виступає категорія особовості. Особливо про це необхідно пам'ятати для форми знахідного відмінка, оскільки, під впливом української мови, тут найчастіше трапляються помилки:

— Lubię (kogo?) dobrych ludzi. — Я люблю добрих людей — прикметник узгоджується із чоловічо-особовим іменником і має закінчення такі самі, як у родовому відмінку.

— Lubię (co?) dobre psy. — Я люблю добрих собак — прикметник узгоджується із нечоловічо-особовим іменником (категорія істоти/неістоти тут ролі не грає!!!) і тому має форму називного відмінка.

	liczba pojedyncza			
M	duży	polski	tani	-y, -i
D	dużego	polskiego	taniego	-ego
C	dużemu	polskiemu	taniemu	-emu
B	duży / dużego	polski / polskiego	tani / taniego	=M (назви неістот) = D (назви істот)
N	dużym	polskim	tanim	-ym (-im після -k, -g, м'яких)
Msc	dużym	polskim	tanim	=N
W	= M			= M

	liczba mnoga			
M	duzi	polscy	tani	закінчення чолов.-особ. форм
	duże	polskie	tanie	-e (-ie після -k, -g, м'яких)
D	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
C	dużym	polskim	tanim	-ym (-im після -k, -g, м'яких)
B	=D			= D (чоловічо-ос.)
	=M			= M (нечоловічо-особ.)
N	dużymi	polskimi	tanimi	-ymi (-imi після -k, -g, м'яких)
Msc	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
W	= M			= M

■ Odmiana przymiotników rodzaju żeńskiego. Відмінювання прикметників жіночого роду

Для відмінювання прикметників жіночого роду характерне те, що в однині, фактично, виступає тільки три форми: M=W, D=C=Msc, B=N.

	liczba pojedyncza			
M	duża	polska	tania	-a
D	dużej	polskiej	taniej	-ej (-iej після -k, -g, м'яких)
C	dużej	polskiej	taniej	= D
B	dużą	polską	tanią	-ą

N	duża	polska	tania	= B
Msc	dużej	polskiej	taniej	= D
W		= M		= M

liczba mnoga				
M	duże	polskie	tanie	-e (-ie після -k, -g, м'яких)
D	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
C	dużym	polskim	tanim	-ym (-im після -k, -g, м'яких)
B	= M			= M
N	dużymi	polskimi	tanimi	-ymi (-imi після -k, -g, м'яких)
Msc	dużych	polskich	tanich	-ych (-ich після -k, -g, м'яких)
W		= M		= M

Stopniowanie przymiotników. Ступені порівняння прикметників

Як уже згадувалося, польські прикметники можуть утворювати ступені порівняння, тобто вказувати на ознаку особи, предмету, явища відповідно до інтенсивності її вираження:

— Twoja dziewczyna jest **piękna**, jego jeszcze **piękniejsza**, zaś moja jest **najpiękniejsza**. — Твоя дівчина красива, його — ще красивіша, а моя — найкрасивіша.

Так само, як українські, польські прикметники мають такі ступені порівняння:

— **stopień równy** — звичайний ступінь, показує звичайну міру ознаки;

— **stopień wyższy** — вищий ступінь, який вказує, що даної ознаки є більше;

— **stopień najwyższy** — найвищий ступінь, який показує, що даної ознаки є найбільше.

Ступені порівняння можна утворювати тільки від **якісних** прикметників!

Вищий ступінь (*stopień wyższy*) твориться наступними способами:

1. За допомогою суфіксу *-szy*, а також суфіксу *-ejszy*, якщо основа прикметника закінчується на збіг приголосних:

stopień równy		stopień wyższy
młody	+szy	młodszy
tani		tańszy
zdrowy		zdrowszy
długi		dłuższy
wesoły		weselszy
piękny	+ejszy	piękniejszy
modny		modniejszy
mądry		mądrzejszy
wygodny		wygodniejszy
zimny		zimniejszy

При цьому можуть відбуватися наступні чергування голосних та приголосних:

a//e	biały — bielszy
o//e	czerwony — czerwieńszy
a//ę	gorący — gorętszy
i//i	mily — milszy
w//wi	łatwy — łatwiejszy
n//ni	mocny — mocniejszy
sn//śni	jasny — jaśniejszy
st//ści	gęsty — gęściejszy
sl//śl	dorosły — doroślejszy
g//ż	drogi — droższy
r//rz	bystry — bystrzejszy
c//t	gorący — gorętszy

При утворенні ступенів порівняння, падають суфікси *-k-*, *-ek-*, *-ok-*: *krót-k-i* — *krótszy*, *szer-ok-i* — *szerszy*, *dal-ek-i* — *dalszy*.

2. За допомогою суфлітивних форм ступені порівняння утворюють такі прикметники:

dobry	lepsy
zły	gorszy
lekki	lżejszy
mały	mniejszy
duży	większy
wielki	większy

3. Описовим способом — шляхом додавання до прикметника у звичайному ступені слів **bardziej** (більша інтенсивність ознаки) або **mniej** (менша інтенсивність ознаки): mokry — bardziej mokry, gorzki — mniej gorzki.

Найвищий ступінь (stopień najwyższy) утворюється додаванням частки **naj** до форм вищого ступеня порівняння.

stopień wyższy	stopień najwyższy
młodszy	najmłodszy
tańszy	najtańszy
zdrowszy	najzdrowszy
dłuższy	najdłuższy
weselszy	najweselszy
piękniejszy	najpiękniejszy
modniejszy	najmodniejszy
mądrzejszy	najmądrzejszy
wygodniejszy	najwygodniejszy
lepsy	najlepszy
gorszy	najgorszy
lżejszy	najlżejszy
mniejszy	najmniejszy
większy	największy

Якщо вищий ступінь порівняння утворено за допомогою **bardziej** або **mniej**, то частка **naj** приєднується до цих слів: interesujący — **bardziej** interesujący — **najbardziej** interesujący; zadowolony — **mniej** zadowolony — **najmniej** zadowolony.

Не утворюють ступеня порівняння відносні прикметники (не можемо, приміром, сказати: ten stół jest **bardziej** drewniany od tamtego — цей стіл дерев'яніший від того).

Дуже часто ступені порівняння прикметників вживаються у порівняльних конструкціях. Ось найтипівіші з них:

— Wasz dziadek jest **mniej** łysy niż nasz. — Ваш дідусь менш лисий, ніж наш.

— Książka jest **lepsz**a od internetu. — Книжка краща від інтернету.

— Blogi stają się **coraz** popularniejsze wśród internautów. — Блоги стають щораз популярніші серед користувачів інтернету.

— Mój brat jest **najwyższy** ze wszystkich chłopców w jego klasie. — Мій брат — найвищий з усіх хлопців у своєму класі.

— Marek jest **najbardziej** dorosły wśród czytelników. — Marek — найдоросліший серед читачів.

— Ola jest **najweselsza** w grupie. — Оля — найвеселіша в групі.

Przymiotnik jak część zdania. Прикметник як член речення

У реченні прикметники виступають зазвичай **означенням (przydawka)**:

— Każdy **nowy** dzień zaczyna się **głębok**ą nocą. — Кожен новий день починається глибокою ніччю.

У польській мові прикметник у реченні може стояти перед означуванним іменником або після нього.

— **Якісні** прикметники ставимо зазвичай **перед** означуванним іменником: zielony las, długi język, wielki kraj.

— **Відносні** прикметники ставимо зазвичай **після** означуваного іменника: las iglasty, język polski, kraj słowiański.

Крім того, прикметники можуть бути:

— **підметом (podmiot)**: Syty głodnego nie zrozumie. — Ситий голодного не зрозуміє;

— **іменною частиною присудка (orzecznik)**: Nikt nie jest tak **stary**, aby nie mógł się jeszcze czegoś nowego nauczyć. — Ніхто не є таким старим, щоб не могли навчитись ще чогось нового.

ZAIMEK. ЗАЙМЕННИК

Zaimek (zajmennik) — samostijna zminna czastina mowy, jaka moze zaminiuovati u recenni vsi inisi samostijni czastini mowy, krim diեսлова:

Magda ma w szafie dziesiec ladnych ubrań.

— imennik: **Ona** ma w szafie dziesiec ladnych ubrań (kto?);

— prikmetnik: Magda ma w szafie dziesiec **takich** ubrań (jakich?);

— числівник: Magda ma w szafie **tyle** ladnych ubrań (ile?);

— прислівник: Magda ma **tam** dziesiec ladnych ubrań (gdzie?).

Podział zaimków. Поділ займенників

Za znaczenjam, polski zaimenniki, jak i ukrain-ski, dljatsja na:

— **osobowe** — osobovi: **ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one** — zaminiuovut u recenjach imena, nazvi osib, przedmetiv toщо: Widzialam **was** w tym sklepie — Я вас bачила u цьому magazini.

Osobovij zaimennik **wy** u polski mowi oznacza grupu ludiej, a tomu ne moze vživatisja, jak forma vvičlivosti, podibno do ukrainskogo «ви». U takih situacijah vživajut'sja slova **pan, pani, państwo**.

Неправильно: Pani Doroto, zapraszam **was** na kolacje.

Правильно: Pani Doroto, zapraszam **panią** na kolacje.

— **zwrotny** — zворотnij: **się** — vkaзуе na pidmet, jakij odnocasno vиступае ob'єktom dii: Każdego rana miуję **się**, ubieram **się** i idę do pracy — Кожного ранку я миюся, одягаюся і йду на роботу;

— **dzierżawcze** — присвійні: **mój, twój, nasz, wasz, ich, jego, jej**: Czy to jest **twój** pies? — Чи це твій собака?

typy zaimków	odmienne			nieodmienne
	rzeczowne	przymiotne	liczebne	przysłowne
osobowe	ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one			
zwrotny	się			
pytajne	kto? co?	jaki? który? czyj?	ile?	gdzie? kiedy? jak?
względne	kto, co	jaki, który, czyj	ile	gdzie, kiedy, jak
przeczące	nikt, nic	nijaki, niczyj		nigdy, nigdzie
nieokreślone	ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, byle kto, byle co	jakiś, któryś, jakikolwiek, pewien, niejaki, byle który, niektóry, czyjś, czyjkolwiek		gdzieś, kiedyś
wskazujące		ten, tamten, ów, sam, inny, taki sam	tyle	tak, tu, tutaj, tam, ówdzie, tędy
dzierżawcze		mój, twój, swój, nasz, wasz		
uogólniające		każdy, żaden, wszystkie, wszyscy,		zawsze

— **wskazujące** — vказівні: **ten, ta, to, tamten, tam, tu, ów, tędy, taki**: Ten samochód jest za mały dla nas. — Ця машина замала для нас;

— pytające — питальні: *kto? co? jaki? który? gdzie? kiedy? jak? komu? czemu? kogo? ile?* — *Komu jest potrzebna ta książka?* — Кому потрібна ця книжка?

— względne — відносні: *kto, co, kogo, komu, który, jaki* — можуть замінювати слова, вжиті у попередньому реченні, відсилати до змісту попереднього речення, а також поєднувати головне речення із підрядним: *Kto ryta, nie błądzi* — Хто питає, не помиляється;

— nieokreślone — неозначені: *ktoś, coś, jakiś, gdzieś, kiedyś, cokolwiek*: *Kiedyś tu byliśmy* — Митут колись були;

— przeczące — заперечні: *nic, nikt, żaden, nigdy, nigdzie* — майже всі займенники, поєднуючись із часткою *nie, ni*, утворюють заперечні займенники: *Nigdzie nie ma tanich książek* — Ніде немає дешевих книг;

— uogólniające — означальні: *wszyscy, zawsze* — *Zawsze pamiętaj o rodzicach.* — Завжди пам'ятай про батьків.

За способом відмінювання польські займенники діляться на:

— *odmienne* — змінні;

— *nieodmienne (przysłowne)* — незмінні.

У свою чергу, змінні займенники діляться на:

— *rzeczowne* — і функціонують у реченні, як іменники, мають власні відмінкові форми;

— *przymiotne* — функціонують у реченні як прикметники, і так само змінюються;

— *liczebne* — функціонують у реченні, як числівники.

Категorie gramatyczne zaimka. Граматичні категорії займенника

Змінним займенникам, таким чином, властиві наступні граматичні категорії:

— *rodzaj* — рід;

— *liczba* — число;

— *przypadek* — відмінок;

— *kategoria osobowości* — категорія особовості.

Одміана займків особових. Відмінювання особових займенників

Особові займенники належать до іменникового типу відмінювання. Змінюються за відмінками, а займенник *on* — за родами і відмінками.

M	ja	ty	on	ono	ona
D	mnie	ciebie/cię	jego/niego/go		jej/niej
C	mnie/mi	tobie/ci	jemu/niemu/mu		jej/niej
B	mnie	ciebie/cię	=D	je/nie	ja/nią
N	mną	tobą	nim		nią
Msc	(o) mnie	(o) tobie	(o) nim		(o) niej

M	my	wy	oni	one
D	nas	was	ich/nich	
C	nam	wam	im/nim	
B	nas	was	=D	je/nie
N	nami	wami	nimi	
Msc	(o) nas	(o) was	(o) nich	

Частина особових займенників має паралельні відмінкові форми — повні і короткі: *Spotkaliśmy jego w pubie.* АБО: *Spotkaliśmy go w pubie.*

Короткі форми особових займенників найчастіше вживаються після дієслова:

— *Długo nie było cię w szkole.* — Довго не було тебе в школі.

— *Powiedz mu, że już się spóźnił.* — Скажи йому, що він вже запізнився.

— *Kup mi gazetę.* — Купи мені газету.

На початку речення вживаються повні форми особових займенників:

— Jego nie było na wykładzie. — Його не було на лекції.

— **Mnie** się wydaje, że jestem chory. — Мені здається, що я хворий.

— **Jemu** nie pożyczę ani grosza! — Йому не позичу ні копійки!

Крім того, паралельні форми мають займенники *on, ono, ona, oni, one*. При тому, форми на *mn-, n-* вживаємо після прийменника:

— Czy przyjdiesz do **niej** wieczorem? — Чи прийдеш до неї ввечері?

— Zadzwoń do **mnie**. — Подзвони мені.

— Czekamy na **nie** już dwadzieścia minut! — Чекаємо на них вже двадцять хвилин!

■ Odmiana zaimka zwrotnego się. Відмінювання зворотного займенника się

Зворотний займенник *się* не має форми називного відмінка!

M	—
D	siebie/się
C	sobie
B	się
N	sobą
Msc	(o) sobie

У польській мові зворотний займенник *się* означає, поміж іншим, взаємність дії. Це важливо пам'ятати, оскільки при перекладі можуть виникнути непорозуміння. Таку конструкцію українською найдоречніше передати зворотом «один одного»:

— **Podobali się sobie**. — Вони подобалися один одному. А НЕ: Вони подобалися собі.

— **Ala i Stefan** zakochali się w **sobie**. — Аля і Стефан закохались один в одного. А НЕ: Аля і Стефан закохались у себе.

■ Odmiana zaimków kto, co, ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, nikt, nic. Відмінювання займенників kto, co, ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, nikt, nic

Займенники *kto, co, ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, nikt, nic* за способом відмінювання належать до іменникових, вони змінюються за відмінками і мають власні відмінкові форми. Всі вони відмінюються за одним зразком.

Відмінкові форми питальних займенників *kto? co?* є питаннями про відмінок.

M	kto?	co?
D	kogo?	czego?
C	komu?	czemu?
B	kogo?	co?
N	kim?	czym?
Msc	(o) kim?	(o) czym?

Так само змінюються і відповідні неозначені та аперечні займенники, з додаванням до відмінкових форм *ni-, -kolwiek, -ś*:

M	któż	coś	ktokolwiek
D	kogoś	czegoś	kogokolwiek
C	komuś	czemuś	komukolwiek
B	kogoś	coś	kogokolwiek
N	kimś	czymś	kimkolwiek
Msc	(o) kimś	(o) czymś	(o) kimkolwiek

M	cokolwiek	nikt	nic
D	czegokolwiek	nikogo	niczego
C	czemukolwiek	nikomu	niczemu
B	cokolwiek	nikogo	nic
N	czymkolwiek	nikim	niczym
Msc	(o) czymkolwiek	(o) nikim	(o) niczym

■ Odmiana zaimków przymiotnych. Відмінювання прикметникових займенників

Усі прикметникові займенники змінюються так само, як прикметники — за родом, числом та відмінком, мають такі ж відмінкові закінчення і такі ж особливості відмінювання (тверда та м'яка група, -i після -k, -g, специфічні чоловічо-особові форми у називному відмінку множини). Так відмінюються, зокрема, займенники *taki, jaki, który, czyj, inny*.

liczba pojedyncza						
	r. m.	r. n.	r. ż.	r. m.	r. n.	r. ż.
M	<i>taki</i>	<i>takie</i>	<i>taka</i>	<i>czyj</i>	<i>czyje</i>	<i>czyja</i>
D	takiego		takej	czyjego		czyjej
C	takiemu		=D	czyjemu		=D
B	=D/=M	=M	taką	=D/=M	=M	czyją
N	takim		=B	czyim		=B
Msc	=N		=D	=N		=D

liczba mnoga					
	m/os.	nm/os.	m/os.	nm/os.	
M	<i>tacy</i>	<i>takie</i>	<i>czyi</i>	<i>czyje</i>	
D	takich		czyich		
C	takim		czyim		
B	=D	=M	=D	=M	
N	takimi		czyimi		
Msc	=D		=D		

■ Odmiana zaimków dzierżawczych. Відмінювання присвійних займенників

Так само, як займенник *mój*, відмінюються присвійні займенники *twój, swój*, змінюючись за родом, числом та відмінком. Так само, як займенник *nasz*, відмінюється займенник *wasz*.

liczba pojedyncza						
	r. m.	r. n.	r. ż.	r. m.	r. n.	r. ż.
M	<i>mój</i>	<i>moje</i>	<i>moja</i>	<i>nasz</i>	<i>nasze</i>	<i>nasza</i>
D	mojego/mego		mojej/mej	naszego		naszej
C	mojemu/memu		=D	naszemu		=D
B	=D/=M	=M	moją/mą	=D/=M	=M	naszą
N	moim/mym		=B	naszym		=B
Msc	=N		=D	=N		=D

Займенники типу *mój* мають короткі форми, які вживаються паралельно із повними:

— Adam tu często spaceruje ze *swoim* psem. — Adam tu często spaceruje ze *swym* psem. — Адам тут часто гуляє зі своїм собакою.

liczba mnoga				
	m/os.	nm/os.	m/os.	nm/os.
M	<i>moi</i>	<i>moje/me</i>	<i>nasi</i>	<i>nasze</i>
D	moich/mych		naszych	
C	moim/mym		naszym	
B	=D	=M	=D	=M
N	moimi/mymi		naszymi	
Msc	=D		=D	

Короткі форми присвійних займенників *mój, twój, swój* маємо і в множині:

— Chętnie poznam *twoich* rodziców — Chętnie poznam *tych* rodziców. — Охоче познайомлюсь із твоїми батьками.

— Dorośli zapominają o *swoich* dziecięcych marzeniach. — Dorośli zapominają o *swych* dziecięcych marzeniach. — Дорослі забувають про свої дитячі мрії.

■ Odmiana zaimków wskazujących ten, tamten. Відмінювання вказівних займенників ten, tamten

Вказівний займенник *ten* має прикметниковий тип відмінювання, а отже, змінюється за родами — *ten, ta, to*, за числами — *te, ci*, відмінками. Так само, як *ten*, відмінюється займенник *tamten*.

	liczba pojedyncza			liczba mnoga	
	r. m.	r. n.	r. ż.	m/os.	nm/os.
M	ten	to	ta	ci	te
D	tego		tej	tych	
C	temu		=D	tym	
B	=D	=M	te	=D	=M
N	tym		ta	tymi	
Msc	=N		=D	=D	

■ Odmiana zaimków liczebnych ile, tyle. Відмінювання числівникових займенників ile, tyle

Питальний займенник *ile* та вказівний *tyle* змінюються тільки за відмінками, і мають, фактично, три відмінкові форми.

Ці займенники мають чоловічо-особову та нечоловічо-особову форми:

— Ile zwierząt jest w tym zoo? — Скільки тварин у цьому зоопарку? — нечоловічо-особова форма.

— Ilu ludzi mieszka w twoim mieście? — Скільки людей живе у твоєму місті? — чоловічо-особова форма.

	nm/os	m/os
M	<i>ile, tyle (studentek)</i>	<i>ilu, tylu (studentów)</i>
D	<i>ilu, tylu (studentek, studentów)</i>	
C	<i>ilu, tylu (studentkom, studentom)</i>	
B	=M	=D
N	<i>iloma (studentkami, studentami)</i>	
Msc	<i>(o) ilu (studentkach, studentach)</i>	

■ Zaimek jako część zdania. Займенник як член речення

У реченні займенники можуть виступати:

— підметом (*podmiot*): *Coś spadło na białego nissana zaparkowanego na jednym z osiedli.* — Щось впало на білий «Ніссан», припаркований в одному з мікрорайонів;

— іменною частиною присудка (*orzecznik*): *Każdy mecz jest inny.* — Кожен матч є іншим;

— додатком (*dopełnienie*): *Nie chcę tego jeść!* — Не хочу цього їсти!

— означенням (*przydawka*): *Chcesz, żeby i żołądek twój był pełny, i chleb cały.* — Хочеш, щоб і шлунок твій був повний, і хліб цілий;

— обставиною (*okolicznik*): *Kliknij tutaj, aby zainstalować program.* — Натисни тут, щоб інстальувати програму.

LICZEBNIK. ЧИСЛІВНИК

Числівник (liczebnik) — самостійна змінна частина мови, що вказує на кількісні характеристики предметів, осіб, явищ, а також їх порядок при лічбі.

У польській мові виділяють розряди числівників (не всі з них мають відповідники у прийнятій в українській граматиці класифікації).

Rodzaje liczebników. Розряди числівників

— **główne** — кількісні — означають кількість предметів, осіб, явищ: jeden, dwa, pięć, dziewięćset, tysiąc, milion;

— **ułamkowe** — дробові — означають неповну кількість чого-небудь: ćwierć, pół, półtora, jedna druga, trzy czwarte;

— **nieokreślone** — неозначено-кількісні — вказують на приблизну кількість: kilka, kilkadziesiąt, kilkaset, wiele, trochę, dużo, mało;

— **porządkowe** — порядкові — означають порядок при лічбі: pierwszy, jedenasty, dwudziesty ósmy, setny, tysięczny;

— **zbiorowe** — збірні (значення і вживання збірних числівників див. нижче): dwoje, troje, czworo, dziesięcioro;

— **mnożne** — вказують, зі скількох частин складається предмет або кількість екземплярів цього предмета: podwójne (okno), potrójny (skok);

— **wielorakie** — вказують, у скількох різновидах існує даний предмет: dwojaki (sposób), trojaka (rada);

— **wielokrotne** — вказують, скільки разів предмет, явище повторюється: dwukrotny (mistrz), pięciokrotny (rzut).

Kategorie gramatyczne liczebnika. Граматичні категорії числівника

Від типу числівника залежить його відмінювання. Майже всі числівники змінюються за відмінками.

Деякі, зокрема, порядкові, змінюються також за родами та числами. Для ряду числівників властиві чоловічо-особові форми.

Таким чином, числівникам у польській мові властиві такі граматичні категорії:

— **przypadek** — відмінок;

— **rodzaj** — рід;

— **liczba** — число;

— **kategoria osobowości** — категорія особовості.

Odmiana liczebników głównych. Відмінювання кількісних числівників

У польській мові кількісні числівники змінюються за відмінками, а також мають чоловічо-особові та нечоловічо-особові форми:

— **Piętnaście** zespołów grało na tym koncercie. — П'ятнадцять груп грали на цьому концерті — нечоловічо-особова форма, називний відмінок.

— **Piętnastu** wykonawców przyjechało na festiwal. — П'ятнадцять виконавців приїхали на фестиваль — чоловічо-особова форма, називний відмінок.

— Rozmawiałem z **piętnastoma** politykami. — Я розмовляв з п'ятнадцятьма політиками — орудний відмінок.

Liczebnik 1. Числівник 1

Цей числівник, як і в українській мові, відмінюється не тільки за відмінками, але і за родами: маємо форми для чоловічого, жіночого та середнього роду.

M	jeden (pies)	jedno (słowo)	jedna (małpa)
D	jednego (psa, słowa)		jednej (małpy)
C	jednemu (psu, słowu)		jednej (małpie)
B	=D/=M	=M	jedną (małpę)
N	jednym (psem, słowem)		jedną (małpą)
Msc	(o) jednym (psie, słowie)		(o) jednej (małpie)

Liczebniki 2, 3, 4. Числі́вники 2, 3, 4

Кількісні числі́вники 2, 3, 4 мають однакову пара-
дигму відмінювання, з тією різницею, що числі́вник 2
має окрему форму для жіночого роду в **називному** та
орудному відмінках.

Ці числі́вники мають специфічні чоловічо-
особові форми **dwaj, trzej, czterej**.
Чоловічо-особову форму може виражати також
родовий відмінок: **dwóch, trzech, czterech**
(узгодження з іменниками та дієсловами див.
далі).

	m/o		nm/o	
			r. m., r. n.	r. ż.
M	dwaj (studenci)	dwóch (studentów)	dwa (domy, okna)	dwie (lampy)
	trzej	trzech	trzy	
	czterej	czterech	cztery	
D	dwóch (studentów, domów, okien, lamp) trzech czterech			
C	dwóm (studentom, domom, oknom, lampom) trzem czterem			
B	=D		=M	
N	dwoma (studentami, domami, oknami)		dwoma (lampami)	
	trzema czterema			
Msc	(o) dwóch (studentach, domach, oknach, lampach) trzech czterech			

Liczebniki od 5 do 40. Числі́вники від 5 до 40

	5-10		11-16	
	m/o	nm/o	m/o	nm/o
M	pięciu (Polaków) sześciu siedmiu ośmiu dziewięciu dziesięciu	pięć (Polek) sześć siedem osiem dziewięć dziesięć	jedenastu (Polaków) dwunastu trzynastu czternastu piętnastu szesnastu	jedenaście (Polek) dwanaście trzynaście czternaście piętnaście szesnaście
D	pięciu (Polaków, Polek) sześciu siedmiu ośmiu dziewięciu dziesięciu		jedenastu (Polaków, Polek) dwunastu trzynastu czternastu piętnastu szesnastu	
C	pięciu (Polakom, Polkom) sześciu siedmiu ośmiu dziewięciu dziesięciu		jedenastu (Polakom, Polkom) dwunastu trzynastu czternastu piętnastu szesnastu	
B	=D	=M	=D	=M
N	=D / pięcioma (Polakami, Polkami) sześcioma siedmioma ośmioma dziewięcioma dziesięcioma		=D / jedenastoma (Polakami, Polkami) dwunastoma trzynastoma czternastoma piętnastoma szesnastoma	
Msc (o)	pięciu (Polakach, Polkach) sześciu siedmiu ośmiu dziewięciu dziesięciu		jedenastu (Polakach, Polkach) dwunastu trzynastu czternastu piętnastu szesnastu	

В орудному відмінку цих числівників виступають паралельні форми: або як у родовому, або із закінченням **-oma**:
 — Rozmawiałem z sześciu kolegami. — Я розмовляв з шістьома колегами.
 — Rozmawiałem z sześcioma kolegami. — Я розмовляв з шістьома колегами.

Так само, як числівник **jedenaste**, відмінюються інші числівники на **-naście**: 17 (siedemnaście, siedemnastu), 18 (osiemnaście, osiemnastu), 19 (dziewiętnaście, dziewiętnastu), а також 20 (dwadzieścia, dwudziestu), 30 (trzydzieści, trzydziestu), 40 (czterdzieści, czterdziestu).

Зміна голосного у числівниках 12 і 20:
 дванаście, АЛЕ: dwunastu; dwadzieścia, АЛЕ: dwudziestu.

Частою помилкою є утворення чоловічо-особової форми від числівників на **-naście** із закінченням **-ściu**: jedenaściu, dwunastu і под. Такої форми не існує!!! Правильне закінчення **-stu**: dwunastu, piętnastu і т. д.

Liczebniki od 50 do 400. Числівники від 50 до 400

50		
	m/o	nm/o
M	pięćdziesięciu (gości)	pięćdziesiąt (prezentów)
D	pięćdziesięciu (gości, prezentów)	
C	pięćdziesięciu (gościom, prezentom)	
B	=D	=M
N	=D / pięćdziesięcioma (gośćmi, prezentami)	
Msc(o)	pięćdziesięciu (gościach, prezentach)	

100		
	m/o	nm/o
M	stu (zawodników)	sto kotów
D	stu (zawodnikom, kotom)	
C	stu (zawodnikom, kotom)	
B	=D	=M
N	=D / stoma (zawodnikami, kotami)	
Msc(o)	stu (zawodnikach, kotach)	

Так само, як **pięćdziesiąt**, відмінюємо всі інші числівники, які закінчуються на **-siąt**: 60 (sześćdziesiąt, sześćdziesięciu), 70 (siedemdziesiąt, siedemdziesięciu), 80 (osiemdziesiąt, osiemdziesięciu), 90 (dziewięćdziesiąt, dziewięćdziesięciu).

Так само, як **sto**, відмінюємо числівники 200 (dwieście, dwustu), 300 (trzysta, trzystu), 400 (czteryście, czterystu).

Числівники від 500 до 900. Liczebniki od 500 do 900

500		
	m/o	nm/o
M	pięćset (chłopców)	pięćset (choinek)
D	pięćset (chłopców, choinek)	
C	pięćset (chłopcom, choinkom)	
B	=D	=M
N	pięćset (chłopcami, choinkami)	
Msc(o)	pięćset (chłopcach, choinkach)	

Так само, як **pięćset**, відмінюємо: 600 (sześćset, sześćset), 700 (siedemset, siedemset), 800 (osiemset, osiemset), 900 (dziewięćset, dziewięćset).

Odmiana liczebników tysiąc, milion, miliard.
Відмінювання числівників tysiąc (тисяча), milion (мільйон), miliard (мільярда)

Числівники *tysiąc (тисяча), milion (мільйон), miliard (мільярда)* відмінюються, як іменники чоловічого роду, а отже, змінюються не тільки за відмінками, але і за числами, зберігають особливості твердої чи м'якої груп і мають також відповідні чергування в основі:

liczba pojedyncza			
M	tysiąc (dolarów)	milion (róż)	miliard (gwiazd)
D	tysiąca (dolarów)	miliona (róż)	miliarda (gwiazd)
C	tysiącowi (dolarów)	milionowi (róż)	miliardowi (gwiazd)
B	=M		
N	tysiącem (dolarów)	milionem (róż)	miliardem (gwiazd)
Msc	(o) tysiącu (dolarów)	(o) milionie (róż)	(o) miliardzie (gwiazd)

У множині в основі числівника *tysiąc* відбувається чергування *a/ę* у родовому відмінку:

liczba mnoga			
M	tysiące (dolarów)	miliony (róż)	miliardy (gwiazd)
D	tysięcy (dolarów)	miliónów (róż)	miliardów (gwiazd)
C	tysiącom (dolarów)	miliónom (róż)	miliardom (gwiazd)
B	=M		
N	tysiącami (dolarów)	miliónami (róż)	miliardami (gwiazd)
Msc	(o) tysiącach (dolarów)	(o) milionach (róż)	(o) miliardach (gwiazd)

Іменники при цих числівниках стоять у родовому відмінку множини у всіх відмінкових формах.

Одmiana liczebników ułamkowych. Відмінювання дробових числівників

У дробових числівниках чисельник має форму кількісного числівника, а знаменник — порядкового:

- 3/4 — trzy czwarte;
- 5/8 — pięć ósmych;
- 0,4 — cztery dziesiąte;
- 1,8 — jeden i osiem dziesiątych;
- 0,01 — jedna setna;
- 0,02 — dwie setne;

При чисельнику 1 (jedna część — одна частина), знаменник стоїть у називному відмінку однини жіночого роду (*jedna część*): 1/7 — jedna siódma (część). При чисельнику 2, 3, 4 (*dwie, trzy, cztery części*), знаменник стоїть у називному відмінку множини нечоловічо-особової форми: 2/4 — dwie czwarte (części), 3/8 — trzy ósme części. Якщо чисельник — це числівник від 5 і вище, то знаменник стоятиме у родовому відмінку множини: 5/8 — pięć ósmych, 6/9 — sześć dziewiątych.

При відмінюванні змінюються обидві частини дробового числівника:

M	sześć setnych
D	sześciu setnych
C	sześciu setnym
B	=M
N	sześciu/sześcioma setnymi
Msc	(o) sześciu setnych

Існують також невідмінювані дробові числівники: *pół*, *półtora* (для чоловічого і середнього роду), *półtorej* (для жіночого роду):

— «39 i *pół*» to polski serial komediowy. — «39 з половиною» — це польський комедійний серіал.

— Twoje dziecko ma już *półtora* roku. — Твоя дитина має вже півтора року.

— *Półtorej* godziny czekaliśmy na pociąg. — Півтори години ми чекали на поїзд.

Odmiana liczebników nieokreślonych. Відмінювання неозначено-кількісних числівників

Найчастіше вживані неозначено-кількісні числівники у польській мові — це числівники *wiele*, *parę*, *kilka*, *kilkanaście*, *kilkadziesiąt*, *kilkaset*. Вони змінюються за відмінками і мають чоловічо-особову та нечоловічо-особову форми.

	nm/o	m/o
M	<i>wiele</i> (kobiet)	<i>wielu</i> (ludzi)
D	<i>wielu</i> (kobiet, ludzi)	
C	<i>wielu</i> (kobietom, ludziom)	
B	=M	
N	<i>wieloma</i> (kobietami, ludźmi)	
Msc	(o) <i>wielu</i> (kobietach, ludziach)	

	nm/o	m/o
M	<i>parę</i> (słów)	<i>paru</i> (klientów)
D	<i>paru</i> (słów, klientów)	
C	<i>paru</i> (słowom, klientom)	
B	=M	
N	<i>paroma</i> (słowami, klientami)	
Msc	(o) <i>paru</i> (słowach, klientach)	

	nm/o	m/o
M	<i>kilka</i> (rzeczy)	<i>kilku</i> (uczonych)
D	<i>kilku</i> (rzeczy,uczonych)	
C	<i>kilku</i> (rzeczom,uczonym)	
B	=M	
N	<i>kilkoma</i> (rzeczami,uczonymi)	
Msc	(o) <i>kilku</i> (rzeczach,uczonych)	

Числівники *kilkanaście*, *kilkadziesiąt*, *kilkaset* відмінюються, як числівники, відповідно, на *-naście*, *-dziesiąt*, *-set*:

— W konkursie startuje *kilkunastu* kandydatów. — У конкурсі стартує кільканадцять кандидатів.

— Ten film ma *kilkudziesięciu* producentów. — Цей фільм має кілька десятків продюсерів.

— To są zdjęcia Ziemi z *kilkuset* satelitów. — Це фотографії Землі з кількох сотень супутників.

В числівниках *kilkanaście*, *kilkadziesiąt*, *kilkaset* (подібно, як у числівниках 12 і 20) при відмінюванні відбувається зміна голосного *a/u*: *kilkanaście* — *kilkunastu*, *kilkadziesiąt* — *kilkudziesięciu*, *kilkaset* — *kilkuset*.

Odmiana liczebników zbiorowych. Відмінювання збірних числівників

Збірні числівники вживаються у таких випадках:

— коли йдеться про недорослі істоти: *dwoje* cieląt, *dworo* dzieci;

— при називанні осіб різної статі: *pięcioro* ludzi (mężczyźni i kobiety), *sześcioro* uczniów (chłopcy i dziewczyny);

— з іменниками, які вживаються тільки у множині: *troje* drzwi, *siedmioro* skrzypiec;

— з іменниками *oko* та *ucho*, які означають назви людських органів: *dwoje oczu, dwoje uszu*, АЛЕ: *Garnek ma dwa ucha*.

Особливістю відмінювання збірних числівників є розширення основи у непрямих відмінках. Іменник біля збірного числівника стоїть у родовому відмінку множини (крім давального відмінка): *dwoje (kogo? czego?) okularów*.

M	<i>dwoje</i>	<i>troje</i>	<i>czworo</i>	<i>pięcioro</i> (ludzi)
D	<i>dwojga</i>	<i>trojga</i>	<i>czworga</i>	<i>pięciorga</i> (ludzi)
C	<i>dwojgu</i>	<i>trojgu</i>	<i>czworgu</i>	<i>pięciorgu</i> (ludziom)
B	=M			
N	<i>dwojgiem</i>	<i>trojgiem</i>	<i>czworgiem</i>	<i>pięciorgiem</i> (ludzi)
Msc	(o) <i>dwojgu</i>	(o) <i>trojgu</i>	(o) <i>czworgu</i>	(o) <i>pięciorgu</i> (ludzi)

Форм збірних числівників можуть набувати числівники від 2 до 90. При більшій кількості збірні числівники не вживаються.

2	<i>dwoje</i>
3	<i>troje</i>
4	<i>czworo</i>
5	<i>pięcioro</i>
6	<i>sześćioro</i>
7	<i>siedmioro</i>
8	<i>ośmioro</i>
9	<i>dziewięćioro</i>
10	<i>dziesięćioro</i>
11	<i>jedenastioro</i>
12	<i>dwanaścieioro</i>
13	<i>trzynaścieioro</i>
14	<i>czternaścieioro</i>
15	<i>piętnaścieioro</i>

16	<i>szesnaścieioro</i>
17	<i>siedemnaścieioro</i>
18	<i>osiemnaścieioro</i>
19	<i>dziewiętnaścieioro</i>
20	<i>dwadzieścioro</i>
30	<i>trzydzieścioro</i>
40	<i>czterdzieścioro</i>
50	<i>piećdziesięćioro</i>
60	<i>sześćdziesięćioro</i>
70	<i>siedemdziesięćioro</i>
80	<i>osiemdziesięćioro</i>
90	<i>dziewięćdziesięćioro</i>

Для складених збірних числівників на сьогодні актуальні дві норми:

— збірним може бути кожен член складеного числівника: *Poznałem dwadzieścioro czworo dzieci*. — Я познайомився з 24 дітьми;

— збірним може бути тільки останній член складеного числівника: *Poznałem dwadzieścia czworo dzieci*.

Однак на сьогодні перший варіант звучить дещо ненатурально і все частіше замінюється другим, протішим у вимові та відмінюванні.

Одміана лічбників порядкових. Відмінювання порядкових числівників

Лічбники порядкові. Порядкові числівники:

1	<i>pierwszy (-a, -e)</i>
2	<i>drugi (-a, -ie)</i>
3	<i>trzeci (-a, -ie)</i>
4	<i>czwarty (-a, -e)</i>
5	<i>piąty (-a, -e)</i>
6	<i>szósty (-a, -e)</i>
7	<i>siódmy (-a, -e)</i>
8	<i>ósmy (-a, -e)</i>
9	<i>dziewiąty (-a, -e)</i>

10	dziesiąty (-a, -e)
11	jedenasty (-a, -e)
12	dwunasty (-a, -e)
13	trzynasty (-a, -e)
14	czternasty (-a, -e)
15	piętnasty (-a, -e)
16	szesnasty (-a, -e)
17	siedemnasty (-a, -e)
18	osiemnasty (-a, -e)
19	dziewiętnasty (-a, -e)
20	dwudziesty (-a, -e)
21	dwudziesty (-a, -e) pierwszy (-a, -e)
30	trzydziesty (-a, -e)
40	czterdziesty (-a, -e)
50	pięćdziesiąty (-a, -e)
60	sześćdziesiąty (-a, -e)
70	siedemdziesiąty (-a, -e)
80	osiemdziesiąty (-a, -e)
90	dziewięćdziesiąty (-a, -e)
100	setny (-a, -e)

Зміна голосного у порядкових числівниках 12 та 20: **dwunasty**, **dwudziesty**.

Порядкові числівники у польській мові мають форму та граматичні характеристики **прикметника**. Тому вони змінюються за **родами**, **числами** та **відмінками**, а також виступають у **чоловічо-особовій** чи **нечоловічо-особовій** формі, повністю узгоджуються у реченні з іменником.

liczba pojedyncza			
	r. m.	r. n.	r. ż.
M	pierwszy drugi trzeci (raz)	pierwsze drugie trzecie (dziecko)	pierwsza druga trzecia (żona)
D	pierwszego drugiego trzeciego (razu, dziecka)		pierwszej drugiej trzeciej (żony)

C	pierwszemu drugiemu trzeciemu (razowi, dziecku)		pierwszej drugiej trzeciej (żonie)
B	=M/=D	=M	pierwszą drugą trzecią (żonę)
N	pierwszym drugim trzecim (razem, dzieckiem)		pierwszą drugą trzecią (żoną)
Msc (o)	pierwszym drugim trzecim (razie, dziecku)		pierwszej drugiej trzeciej (żonie)

liczba mnoga		
	m/o	nm/o
M	pierwsi drudzy trzeci (uczestnicy)	pierwsze drugie trzecie (książki)
D	pierwszych drugich trzecich (uczestników, książek)	
C	pierwszym drugim trzecim (uczestnikom, książkom)	
B	=D	=M
N	pierwszymi drugimi trzecimi (uczestnikami, książkami)	
Msc (o)	pierwszych drugich trzecich (uczestnikach, książkach)	

Чоловічо-особові форми від порядкових числівників творяться за такими ж правилами, як і від прикметників, однак чоловічо-особові форми від порядкових числівників 5 і вище вживаються надзвичайно рідко.

■ Якщо порядковий числівник на письмі передається цифрами, то біля нього обов'язково ставитиметься **крапка**:
 — Proszę wykonywać 3. ćwiczenie. — Виконуйте третю вправу.
 — Proszę wykonywać 3 ćwiczenia. — Виконуйте три вправи.

Так само, як порядкові, за прикметниковим типом відмінюються числівники **mnożne, wielorakie, wielokrotne**.

— Publikowane w gazecie artykuły mają **dwojaki** charakter. Sieci teleinformatyczne mogą być **dwojakiego** rodzaju. — Публіковані в газеті статті мають **двожкий** характер. Телеінформаційні мережі можуть бути **двох** видів.

— Ten związek zaznacza się w **pięcioraki** sposób. Jest to urządzenie z **pięciorakim** działaniem. — Цей зв'язок виявляється на **п'ять** способів. Це прилад з **п'ятьма** функціями.

— Nasz sąsiad to **trzykrotny** mistrz olimpijski w zapasach w stylu wolnym. Po **trzykrotnych** próbach startuje ostatni zawodnik. — Наш сусід — це триразовий олімпійський чемпіон з вільної боротьби. Після трьох спроб стартує останній учасник змагань.

■ Odmiana ciągów liczebnikowych. Відмінювання складених числівників

У складених кількісних числівниках відмінюються всі члени. Наприклад:

M	sto dwadzieścia trzy (podręczniki)	stu dwudziestu trzech (uczniów)
D	stu dwudziestu trzech (podręczników, uczniów)	
C	stu dwudziestu trzem (podręcznikom, uczniom)	
B	=M	=D

N	stu dwudziestoma trzema (podręcznikami, uczniami)
Msc	(o) stu dwudziestu trzech (podręcznikach, uczniach)

У складених порядкових числівниках форму порядкового числівника мають **дві останні цифри** багаточленного складеного числівника, всі інші є кількісними числівниками і при відмінюванні залишаються незмінними:

M	tysiąc dziewięćset czterdziesty piąty
D	tysiąc dziewięćset czterdziestego piątego
C	tysiąc dziewięćset czterdziestemu piątemu
B	=D/=M
N	tysiąc dziewięćset czterdziestym piątym
Msc	(w) tysiąc dziewięćset czterdziestym piątym

У двочлених складених порядкових числівниках при відмінюванні змінюються **обидва** члени числівника:

— Urodził się dwudziestego pierwszego maja. — Він народився двадцять першого травня.

■ Składnia liczebników. Узгодження числівника у реченні

Числівник у польській мові — це змінна частина мови, а тому потребує у реченні узгодження з іменником та дієсловом. Це стосується як порядкових числівників, так і кількісних.

Порядкові числівники у реченні поводяться, як прикметники, узгоджуючись з іменниками у роді, числі та відмінку:

— To jest **drugi wykład** tego profesora. — Це друга лекція цього професора.

— To jest **druga lekcja** tego nauczyciela. — Це другий урок цього вчителя.

— To jest **drugie zadanie** tego studenta. — Це друге завдання цього студента.

Кількісні числівники від 2 вимагають біля себе певного відмінка іменника та числа і особи дієслова. При тому, числівники 2, 3, 4 мають особливе узгодження з чоловічо-особовими назвами:

liczebnik	rzecz. przym.	czas.	przykłady
Formy niemęskoosobowe			
dwa, dwie trzy	M l. mn.	l. mn.	Dwa psy głośno szczekały. Trzy stoły stoją przy ścianie. Cztery domy są stare.
cztery			
pięć, sześć... (itd)	D l. mn.	l. poj.	Pięć nowych samochodów stało na parkingu. Osieć dziewczyn nie przyszło na zajęcia. Proszę siedem dużych jabłek.
Formy męskoosobowe			
dwaj	M l. mn.	l. mn.	Dwaj chłopcy czytali gazety.
dwóch	D l. mn.	l. poj.	Dwóch chłopców czytało gazety.
trzej	M l. mn.	l. mn.	Trzej kelnerzy dziś nie pracują.
trzech	D l. mn.	l. poj.	Trzech kelnerów dziś nie pracuje.
czterej	M l. mn.	l. mn.	Czterej Polacy jadą do nas.
czterech	D l. mn.	l. poj.	Czterech Polaków jedzie do nas.

pięciu			Pięciu studentów zdaje egzamin.
sześciu			Sześciu nauczycieli pracuje w tej klasie.
siedmiu			Siedmiu dyrektorów przyjedzie na zebranie.
ośmiu	D l. mn.	l. poj.	Ośmiu uczniów ma grupę.
dziwięciu			Dziwięciu kierowców nie przyszło do pracy.
dziesięciu			Dziesięciu chłopców pojechało na wycieczkę.

Неозначено-кількісні числівники **wiele**, **parę**, **kilka**, **trochę**, **dużo**, **mało** вимагають біля себе іменника у родовому відмінку множини та дієслова в третій особі однини:

— **Wielu kandydatów** zgłosiło się do udziału w konkursie. — Багато кандидатів зголосилося до участі у конкурсі.

— **Kilku więźniów** uciekło do pobliskich lasów. — Кілька в'язнів утекло до розташованих неподалік лісів.

— **Tak dużo ludzi na festywalu** nie było chyba jeszcze nigdy. — Так багато людей на фестивалі не було, мабуть, ще ніколи.

■ Liczebnik jako część zdania. Числівник як член речення

У реченні числівник може бути:

— підметом (*podmiot*): **Czterech** pójdzie ze mną. — Четверо піде зі мною;

— іменною частиною присудка (*orzecznik*): Jakżeś ty z nimi poradził, przecie ich było **siedmiu**? — Як же ти собі з ними порадив, якщо їх було семеро?

— означенням (*przydawka*): Abecadło — **pierwszy** stopień do mądrości. — Алфавіт — перший ступінь до мудрості;

— частиною обставини міри (*okolicznik miary*): Zamówiliśmy **trzy** pizzy i **sześć** piw. — Ми замовили три піци і шість пляшок пива.

■ PRZYSŁÓWEK. ПРИСЛІВНИК

Przysłówek (прислівник) — незмінна самостійна частина мови, яка означає якість дії, обставини, ступінь інтенсивності риси, окреслює час, місце, спосіб виконання дії, тобто обставини, у яких дія чи стан відбуваються.

У реченні поєднуються із:

— дієсловом: Proszę rozmawiać ciszej! — Прошу розмовляти тихіше!

— прикметником: Rozmowa była dosyć cicha. — Розмова була досить тиха;

— прислівником способу: Rozmawiajcie, ale bardzo cicho. — Розмовляйте, але дуже тихо.

У польській мові прислівники діляться на розряди.

■ Rodzaje przysłówków. Розряди прислівників

— sposobu (*jak? w jaki sposób?*) — прислівники способу: głośno, cicho, razem, oddzielnie, do końca, w ogóle — Gniewliwy szybko się starzeje — Гнівливий швидко старіє;

— miejsca (*skąd? gdzie? dokąd? którędy?*) — прислівники місця: daleko, wysoko, śladem, w dół, naprzód, z powrotem — Cudzym rozumem daleko nie zajedziesz. — Чужим розумом далеко не заїдеши;

— czasu (*kiedy? jak długo? dopóki?*) — прислівники часу: od rana, do jutra, późno, najpierw, wreszcie — Kto późno przychodzi, sam sobie szkodzi — Хто пізно приходить, сам собі шкодить;

— stopnia — прислівники ступеня, окреслюють інтенсивність ознаки: prawie, bardzo, nadzwyczaj, niezwykle, zbyt — Niezwykle cenna dla organizmu jest witamina C — Незвичайно цінним для організму є вітамін С;

— miary — прислівники міри, поєднуються із прикметниками і прислівниками вищого ступеня: dużo, o

wiele, trochę, nieco — Moja córka jest o wiele lepsza ode mnie — Моя донька набагато краща від мене.

Виділяють також т.зв. модальні прислівники — **przysłówki modalne**: *rzeczywiście, przeważnie, tylko, wyjątkowo, ledwo, przede wszystkim* — *To rzeczywiście bardzo dobry samochód* — Це дійсно добрий автомобіль.

■ Tworzenie przysłówków. Творення прислівників

Прислівники у польській мові утворюються:

— за допомогою суфіксів -e, -o;

— за допомогою префіксів po, na, z та суфіксів -u, -emu, -a, -o.

За допомогою суфікса -e утворюємо прислівники від прикметників із суфіксами -ny, -iczny, -alny, -owny, -ły, -liwy:

	-ny	ładny — ładnie, modny — modnie
	-iczny	cyniczny — cynicznie, organiczny — organicznie
	-alny	oryginalny — oryginalnie, fatalny — fatalnie
-e	-owny	klarowny — klarownie, cudowny — cudownie
	-ły	stały — stale, doskonały — doskonale
	-liwy	dokuczliwy — dokuczliwie, obrzydliwy — obrzydliwie

За допомогою суфікса -o утворюємо прислівники від прикметників:

— м'якої групи;

— з основою на -g, -k, -ch;

— на -ski, -aty, -owaty, -asty, -owy, а також на -ący;

— неподільних, безсуфіксальних.

	miękkotematowe	tani — tanio, głupi — głupio, duży — dużo
	na -k, -g, -ch	krótki — krótko, drogi — drogo, cichy — cicho
-o	na -ski, -aty, -owaty, -asty, -owy, -ący	wąski — wąsko, popielaty — popielato, głupkowaty — głupkowato, pasiasty — pasiasto, truskawkowy — truskawkowo, interesujący — interesująco
	niepodzielne	miły — miło, biały — biało, prosty — prosto

Значна кількість прислівників у польській мові твориться за допомогою прийменника та відповідного суфікса:

— від прикметників на **-ski, -cki, -dzki**; прийменник **po** плюс суфікс **-u**:

przymiotnik	przyimek	przyrostek	przysłówek
polski amatorski ojcowski katolicki	po	-u	po polsku po amatorsku po ojcowsku po katolicku

— Czy dobrze mówisz **po polsku**? — Чи ти добре говориш по-польськи?

— Ta aktorka jest niemłoda, ale szczupła i **po hollywoodzku** zadbana. — Ця акторка — немолода, але худорлява і по-голлівудськи доглянута.

— Від інших прикметників: прийменник **po** плюс суфікс **-emu**:

— Moja mama umie robić hot-dog **po domowemu**. — Моя мама вміє робити хот-дог по-домашньому.

przymiotnik	przyimek	przyrostek	przysłówek
pijany domowy nowy	po	-emu	po pijanemu po domowemu po nowemu

— Kiedy nasz dziadek dostaje prezent, cieszy się **po dziecięcemu**. — Коли наш дідусь отримує подарунок, радіє по-дитячому.

Між прийменником **po** та прислівником дефіс не ставимо.

— Від прислівників: прийменник **na** плюс прислівник з суфіксом **-o**; прийменники **do**, з плюс прислівники із суфіксом **-a** (форма, яка вживається тільки із прийменником і означає послаблення ознаки):

przysłówek	przyimek	przysłówek
gorąco lewo długo	na	na gorąco na lewo na długo
nago późno	do	do naga do późna
cicho blisko	z	z cicha z bliska

— Chcę schudnąć **na długo**. — Хочу схуднути надовго.

— Lubisz sobie pospać **do późna**? — Ти любиш поспати допізна?

— Dotarliśmy do miejsc, do których turyści docierają tylko **z rzadka**. — Ми добралися до місць, до яких туристи добираються лише зрідка.

У такого типу прислівниках прийменник пишемо окремо.

Stopniowanie przysłówków. Stupnie porównania przysлівників

У польській мові прислівники, як і прикметники, можуть утворювати ступені порівняння:

- **stopień równy** — звичайний ступінь;
- **stopień wyższy** — вищий ступінь;
- **stopień najwyższy** — найвищий ступінь.

Ступені порівняння можна утворювати лише від прислівників, утворених від якісних прикметників. Так само, як у прикметниках, вищий і найвищий ступені порівняння прислівників можуть утворюватись:

- за допомогою суфікса;
- суплетивно (зі зміною основи);
- описово.

Вищий ступінь порівняння утворюється:

1. За допомогою суфікса **-ej**.

stopień równy	stopień wyższy	
tanio		taniej
ciekawie	-ej	ciekawiej
mądrze		mądrzej

При цьому можуть відбуватися чергування приголосних та голосних:

d//dzi	twardo — twardziej
dz//dzi	bardzo — bardziej
g//ż	drogo — drożej
t//ci	żółto — żółciej
ł//ł	ciepło — ciepiej
w//wi	łatwo — łatwiej
b//bi	grubo — grubiej
n//ni	wolno — wolniej
sn//śni	jasno — jaśniej
st//ści	często — częściej
sk//ż	blisko — bliżej
r//rz	staro — starzej,
ch//sz	cicho — ciszej
o//e	wesoło — weselej
a//ę	gorąco — goręcej
a//e	biało — bielej

Окрім того, при утворенні вищого ступеня порівняння, випадають суфікси **-k, -ok, -ek**: blisko — bliżej, ciężko — ciężiej, głęboko — głębiej, szeroko — szerzej, cienko — cieniej, daleko — dalej.

Форми вищого ступеня порівняння від деяких частото вживаних прислівників краще просто запам'ятати:

stopień równy	stopień wyższy
szybko	szybciej
prędko	prędzej
krótко	krócej
brzydko	brzydziej
wysoko	wyżej
wąsko	wężiej

2. За допомогою суплетивних форм утворюємо вищий ступінь порівняння від таких прислівників:

dobrze	lepiej
źle	gorzej
lekko	lżej
mało	mniej
dużo	więcej
wiele	więcej

3. Описовий спосіб творення вищого ступеня порівняння можна використовувати для всіх прислівників, але це єдиний спосіб для утворення ступенів порівняння від прислівників з прийменником. Утворюється додаванням до форми звичайного ступеня слів **bardziej** або **mniej**: interesująco — **bardziej** interesująco, surowo — **mniej** surowo, w lewo — **bardziej** w lewo.

Найвищий ступінь (**stopień najwyższy**) утворюється додаванням частки **naj** до форм вищого ступеня порівняння. Якщо вищий ступінь порівняння утворено за допомогою **bardziej** або **mniej**, то частка **naj** приєднується до цих слів: interesująco — **bardziej** interesująco — **najbardziej** interesująco; skutecznie — **mniej** skutecznie — **najmniej** skutecznie.

stopień wyższy	stopień najwyższy
miej	najmiej
bliżej	najbliżej
prościej	najprościej
później	najpóźniej
bardziej dokuczliwie	najbardziej dokuczliwie
bardziej ironicznie	najbardziej ironicznie
mniej głupkowato	najmniej głupkowato
mniej idiotycznie	najmniej idiotycznie
lepiej	najlepiej
gorzej	najgorzej
lżej	najlżej
mniej	najmniej
więcej	najwięcej

— W Tatrach jest coraz **bardziej niebezpiecznie**. — У Татрах щораз небезпечніше.

— Masz **najlepiej** opłacone stanowisko w firmie. — Ти маєш найкраще оплачану посаду у фірмі.

— Z okazji letniej Olimpiady w Pekinie Marysia Sadowska nagrała piosenkę «**Szybciej, wyżej, dalej**». — З нагоди літньої Олімпіади у Пекіні Марися Садовська записала пісню «Швидше, вище, далі».

Przysłówek jako część zdania. Прислівник як член речення

У реченні прислівник найчастіше виступає **обставиною (okolicznik)**:

— Batogiem **daleko** nie pojedziesz (gdzie?). — Батогом далеко не поїдеш.

— Kto kupuje, czego mu nie trzeba, nie ma **potem** za co kupić chleba (kiedy?). — Хто купує те, чого йому не треба, не має потім, за що купити хліба.

— **Często** «nie» bywa tylko przedmową do «tak» (jak?). — Часто «ні» буває тільки передмовою до «так».

Прислівник може також бути **іменною частиною присудка (orzecznik)**:

— **Dobrze** jest niańczyć dziecko, które ma zabawkę w ręku. — Добре бавити дитину, яка має іграшку в руці.

PRZYIMEK. ПРИЙМЕННИК

Przyimek (przyemennik) — незмінна службова частина мови, яка не відповідає на жодне питання, а виражає відношення між членами речення. Зазвичай, прийменник поєднує дієслово з іменником у непрямому відмінку.

— Ze zbliżającymi się Mikołajkami rośnie w nas gorączka świątecznych zakupów. — Із наближенням дня Святого Миколая росте в нас гарячка святкових покупок.

Як службова частина мови, прийменник не виступає членом речення.

З точки зору **значення**, прийменник може, зокрема, виражати:

— **просторові відношення (напрям, віддаль, місце): do, dookoła, naprzeciw, na** — Idziemy do kościoła — Йдемо до костелу;

— **часові відношення (тривалість, пора, епоха, початок): od, w, za, sprzed, przez** — Miała 40 stopni gorączki **przez** tydzień — Протягом тижня вона мала температуру 40 градусів;

— **мету, причину, приналежність, допустовість, наявність або відсутність та ін.: do, od, wskutek, mimo, dzięki, bez** — Zadbane dłonie **dzięki** kremom. — Доглянуті долоні завдяки кремам.

Хоча значення та функції прийменників у польській мові близьке до їх українських відповідників, існує певна кількість прийменників, які мають відмінне від українського значення, що створює непорозуміння при їх вживанні. Йдеться, зокрема, про прийменники **po, przez, za, do**.

Прийменник **po** має у польській мові багато значень, зокрема як відповідник українського «після» (!), а також «за» і «по». Вживається також, як прийменник місця.

— Dzieci nie powinny oglądać telewizji **po** północy. — Діти не повинні дивитись телевізор **після** півночі.

— Stoimy w kolejce **po** chleb. — Стоїмо у черзі **по** хліб.

— Czy przyjedziesz **po** mnie wieczorem? — Чи приїдеш **за** мною ввечері?

— Latem nigdy nie chodzę **po** południowej stronie ulicy. — Літом я ніколи не ходжу південною стороною вулиці.

— Chłopcy biegali **po** boisku. — Хлопці бігали **по** стадіону.

Прийменник przez вживаємо, як відповідник до українського «**через**» (якщо йдеться про місце або у значенні «з вини когось»), «**протягом**» (якщо йдеться про час), а також у значенні орудного відмінка, якщо йдеться про виконавця якоїсь дії.

— Ryszard szybko biegł do nas **przez** plac. — Ришард швидко біг до нас **через** площу.

— Przechodząc **przez** jezdnię, należy uważać. — Переходячи **через** дорогу, потрібно бути уважним.

— Ola patrzyła **przez** okno na przechodniów. — Оля дивилася **через** вікно на перехожих.

— To **przez** siebie spróżniliśmy się na pociąg! — Це **через** тебе ми запізналися на поїзд!

— Książka została napisana **przez** znanego dziennikarza. — Книжка була написана (*ким? чим?*) відомим журналістом.

— **Przez** pięć minut nie mógł nikogo poznać. — **Протягом** п'яти хвилин він не міг нікого впізнати.

— Gładka skóra **przez** cały rok! — Гладка шкіра на цілий рік (**протягом** цілого року)!

Не можна вживати прийменник **przez** у значенні «за якийсь час»!!!

У таких ситуаціях використовуємо прийменник **za**:
— Wychodzę, wrócę **za** pół godziny. — Я йду, повернусь **за/через** півгодини.

— Co nas czeka **za** parę lat? — Що нас чекає **за/через** кілька років?

— Autobus odjeżdża **za** godzinę. — Автобус відїжджає **за/через** годину.

Прийменник do у польській мові має набагато ширше застосування, ніж в українській.

Зокрема, цей прийменник означає:

— **напрям руху**: Jedziemy jutro **do** Krakowa. — Завтра ми їдемо у Краків;

— **призначення предмета**: Zestaw składa się z 6 łyżeczek **do** kawy. — Комплект складається із 6 кавових ложечок;

— **мета дії**: Muszę oddać buty **do** naprawy. — Мушу віддати черевики в ремонт.

Ці випадки вживання варто запам'ятати, оскільки в українській мові у подібних ситуаціях ми вживаємо інші прийменники.

■ Podział przyimków. Поділ прийменників

За будовою прийменники поділяються на:

— **przyimki proste** (*pierwotne*) — прості (первинні) прийменники: **z, do, na, bez, za, pod, u, w, nad, od, po**;

— **przyimki złożone** (*wtórne*) — складені (вторинні) прийменники, які складаються із простих прийменників або інших частин мови: **zza, spoza, w wyniku, podczas, ze względu na**.

■ Прийменники, складені із двох простих прийменників, пишуться **разом**: **ponad, poprzez, spomiędzy, spod, spoza, sprzed, znad, zza**:
— W supermarkecie klient wybiera spomiędzy produktów na półce. — В супермаркеті клієнт вибирає з-поміж продуктів на полиці.

Частина польських прийменників має паралельні форми: **bez/beze, przez/przeze, od/ode, z/ze, nad/nade, przed/przede**.

— Chcę **z** tobą porozmawiać. — Хочу з тобою поговорити. **АЛЕ**: Wezmę cię **ze** sobą. — Візьму тебе з собою.

— Czy twoje dziecko ma strach **przed** dentystą? — Чи твоя дитина має страх перед стоматологом? **АЛЕ**: Zdrowie **przede** wszystkim. — Здоров'я передусім.

Przypadki implikowane przez przyimki. Відмінки, якими керують прийменники

Прийменники у польській мові сполучаються із іменниками у певному відмінку.

bez dla do obok naprzeciw od	D	Bez pracy nie ma kalaczy. Dla niej gotów na wszystko. Wracam do pracy. Obok sklepu jest duży parking. Łóżko znajduje się naprzeciw okna. Od wschodu mamy duży taras z pięknym widokiem.
oprócz według		Oprócz praw masz także obowiązki. Według sondaży druga partia uzyskała tylko kilkanaście procent mniej.
zamiast wskutek		Napij się piwa zamiast kawy. W tym roku rolnicy doznali wskutek suszy poważnej szkody.
dzięki	C	Dzięki antyoksydantom herbata ma korzystny wpływ na nasze zdrowie. Wyciągam ręce ku tobie.
ku przeciw wbrew		I ty, Brutusie, przeciw mnie? Wbrew wszelkim prognozom spotkanie się odbyło.
przez ze względu na	B	Zarabianie przez Internet to bardzo dobra forma zarobku Ze względu na zagrożenie grypą odwołano zajęcia na uniwersytecie
przy	Msc	Większość wczorajszego dnia spędziłam przy maszynie do szycia.

Деякі прийменники можуть вживатися із двома або навіть трьома відмінками.

Biernik, Narzędnik		
między	B	Bracia podzielili wygraną między siebie.
	N	Potężny korek utworzył się między Rzeszowem a Boguchwałą.
pod	B	Jacht płynie pod wiatr.
	N	Jakie piosenki najczęściej nucisz pod nosem?
nad	B	Wybierasz się w góry lub nad morze?
	N	Nad miastem wiszą ciemne chmury.
przed	B	Za nic nie wyjdę przed widownię!!!
	N	Przed startem musimy pamiętać o zapięciu pasów.
Dopełniacz, Narzędnik		
z	D	Czekamy na wiadomości z Polski.
	N	Zacznij uczyć się z nami!
Biernik, Miejscownik		
na	B	Co włożyć na imprezę sylwestrową?
	Msc	Wyniki konkursu zostaną ogłoszone na stronie internetowej.
o	B	Proszę o opinię i radę!
	Msc	Nie warto o tym dyskutować.
po	B	Pasażerowie muszą długo czekać w kolejce po bilet.
	Msc	Poznać pana po cholewkach.
w	B	W niedzielę nigdy nic nie robię.
	Msc	Nowe produkty możecie obejrzeć i kupić w naszym sklepie.
Dopełniacz, Biernik, Narzędnik		
za	D	Za moich czasów tak nie było.
	B	Trzymajcie za nas kciuki!
	N	Podróżujemy, żeby zatęsknić za domem.

У випадку прийменників *na, nad, pod, przed, w, za, między*, які можуть вживатися з двома відмінками, потрібно орієнтуватися на їх значення. Якщо конструкція з прийменником відповідає на питання «куди?» (окреслює місце, у напрямку якого відбувається дія), вживаємо **знахідний** відмінок:

— Patrzę *przed* siebie (*dokąd?*) — Дивлюсь (куди?) прямо перед собою.

— Wyrzucił psa *na* ulicę (*dokąd?*) — Викинув собаку (куди?) на вулицю.

— Nie wkładaj palce (*dokąd?*) *między* drzwi. — Не запахай пальці (куди?) між двері.

Якщо даний предмет чи особа знаходяться у певному місці, тобто прийменникова конструкція відповідає на питання «де?», вживаємо **орудний чи місцевий** відмінок:

— Masz całe życie *przed* sobą (*gdzie?*) — Маєш все життя попереду (де?)

— *Na* tej ulicy (*gdzie?*) nie wolno parkować. — На цій вулиці (де?) не можна паркуватися.

— *Między* korytarzem i przeszklonymi drzwiami salonu (*gdzie?*) zrobiliśmy miejsce wurczynkowe. — Між коридором і зашкленими дверима вітальні (де?) ми зробили місце для відпочинку.

SPÓJNIK. СПОЛУЧНИК

Spójnik (сполучник) — незмінна службова частина мови. Сполучники поєднують слова у простому реченні або прості речення у складному:

— Napijesz się kawy *albo* herbaty? — Вип'єш кави або чаю?

— *Gdy* cię nie widzę, nie wzdycham, nie płaczę. — Коли тебе не бачу, не зітхаю, не плачу.

Сполучник не є членом речення.

Podział spójników. Поділ сполучників

Усі сполучники діляться на дві групи:

— *spójniki współrzędne* — сурядні сполучники, які з'єднують між собою частини складнопідрядного речення;

— *spójniki podrzędne* — підрядні сполучники, які поєднують головне та підрядне речення у складнопідрядному реченні.

Усередині кожної групи розрізняємо також **розряди сполучників**. При тому, класифікація сполучників у польській мові не завжди відповідає українській.

Spójniki współrzędne. Сурядні сполучники

— *łączne* — еднальні: *i, oraz, a, a także* — Ania weszła do pokoju *i* zapaliła światło. — Аня увійшла у кімнату й увімкнула світло. Czesław Janczarski to poeta piszący dla dzieci, *a także* tłumacz z języka rosyjskiego. — Чеслав Янчарський — це дитячий поет, а також перекладач із російської мови;

— *rozłączne* — розділові: *lub, albo, bądź, albo... albo* — Do sałatki dodaj śmietanę *lub* majonez. — До салату додай сметану або майонез. *Albo* to pogoda, *albo* zmęczenie daje o sobie znać. — Або це погода, або втома дає про себе знати;

— **przeciwstawne** — протиставні: **a, ale, jednak, zaś, natomiast** — Dni są krótkie, **a** noce są długie. — Дні короткі, а ночі довгі. Język może ukryć prawdę, **ale** oczy — nigdy. — Язык може приховати правду, але очі — ніколи;

— **wynikowe** — висновку: **więc, toteż, zatem** — Myślę, **więc** jestem. — Я думаю, отже існую. Spotkałem go w czwartek, a **zatem** trzy dni temu. — Я зустрів його в четвер, а отже, три дні тому;

— **przyczynowe** — причинові: **bo, ponieważ, gdyż** — Dziecko płacze, **bo** chce nową zabawkę. — Дитина плаче, бо хоче нову іграшку. Miej poczucie humoru, **gdyż** w każdym żarcie jest odrobina prawdy. — Май почуття гумору, адже в кожному жарті є крихта правди;

— **wyłączające** — виключення: **ni, ani**: Są narciarze, którym **ani** deszcz, **ani** mróz nie przeszkadza w szusowaniu. — Є лижники, яким **ані** дощ, **ані** мороз не заважають кататися;

— **synonimiczne** — синонімічні: **czyli, to znaczy, to jest, innymi słowy**: Od przyszłego wtorku, **to znaczy** od 9 grudnia, mamy cztery dni wolne. — З наступного вівторка, тобто від 9 грудня, маємо чотири вихідних.

■ Spójniki podrzędne. Підрядні сполучники

— **czasu** — часу: **aż, gdy, jak tylko, ledwie, zanim** — Czytałam, **aż** zasnęłam. — Я читала, аж поки заснула. **Zanim** słońce wzejdzie, rosa oszu wyje. — Доки сонце зійде, роса очі виїсть;

— **celu** — мети: **aby, żeby**. — Nie ma żadnych powodów, **aby** kłamać — Нема жодних причин, щоби брехати. Człowiek powinien jeść po to, **żeby** żyć, nie żyć po to, **żeby** jeść. — Людина повинна їсти для того, щоби жити, а не жити для того, щоби їсти;

— **przyzwalające** — допустові: **aczkolwiek, chociaż, choć, pomimo że** — Jest to bardzo mądry, **aczkolwiek** niegrzeczny chłopak. — Це дуже розумний, хоча невихований хлопець. Kowalscy ochrzczili dziecko, **chociaż** są niewierzący. — Ковальські похрестили дитину, хоча невіруючі;

— **warunkowe** — умови: **jeżeli, jeśli, gdyby** — Gdyby kózka nie skakała, to by nóżki nie złamała. — Якби кізка не стридала, то би ніжки не зламала;

— **dopelniające** — з'ясувальні: **że, iż** — Niechaj narodowie wždy postronni znają, **iż** Polacy nie gęsi, **iż** swój język mają — Нехай завжди чужі народи знають, що поляки не гуси, що свою мову мають.

! У реченнях не ставимо коми перед сурядними сполучниками **i, oraz, lub, albo, bądź, czy, ani** (за винятком випадків, коли вони повторюються):

— Grasz **czy** nie grasz? — Граєш чи не граєш?

— Nie zrozumiałeś żartu **bądź** po prostu nie dosłyszałeś. — Ти не зрозумів жарту або просто не дочув.

— **Albo** ucz się, **albo** szukaj pracy. — Або вчися, або шукай роботу.

Перед іншими сурядними та всіма підрядними сполучниками кому ставимо:

— Wybaczam ci twoje wady, **ponieważ** cię kocham. — Я вибачаю тобі твої вади, бо тебе кохаю.

— Rozbolił mnie ząb, **ledwie** ugryzłem jabłko. — Розболівся мене зуб, як тільки я вкусив яблуко.

— Myślę, **że** dokonałem dobrego wyboru. —

Думаю, що я зробив добрий вибір.

PARTYKUŁA. ЧАСТКА

Partykuła (частка) — незмінна службова частина мови, яка не має власного значення, а виражає ставлення мовця до сказаного, надаючи реченню змістового чи емоційного забарвлення.

— Czy naprawdę tak było? — Чи справді так було?

— Dobroć istnieje **wcale** nie po to, aby z niej korzystać. — Доброта існує зовсім не для того, щоб нею користуватись.

— Umarł król, **niech** żyje król! — Умер король, хай живе король!

Ча́стка не є членом речення.

Rodzaje partykuł. Розряди часток

У польській мові за значенням частки діляться на:

— **twierdzące** — ствердні: **tak, zaiste** — Trudno **zaiste** pogodzić się z tą krzywdą. — Важко, дійсно, примиритися з цією кривдою;

— **pytające** — питальні: **czy, li** — Chceszli być **szczęśliwym**? — Чи хочеш ти бути щасливим?

— **przeczące** — заперечні: **nie, ani, wcale** — **Ani** mi się **śni**! — І не подумаю!

— **przypuszczające** — умовні: **by** — Ja **bym** chciał kupić mieszkanie **na raty**. — Я б хотів купити квартиру **на виплату**;

— **wątpliwe** — частки, які вражають сумнів у чомусь: **chyba, może, pewnie** — **Chyba** to miłość. — Напевно, це кохання;

— **rozkazujące** — наказові: **niech, niechaj, oby** — Kto **nie przeżył** tego co ja, **niechaj** rad mi **nie udziela**. — Хто не пережив того, що я, нехай порад мені не дає;

— **wzmacniające** — підсилювальні: **ć, ci, ino, no, tam, też, że** — **Chodź no** tutaj. — Іди-но сюди;

— **ograniczające** — обмежувальні: **tylko, jedynie** — **Jedynie** prawda jest ciekawa. — Тільки правда є цікавою;

— **mnożne** — множинні: **razy, kroć** — Po **trzykroć** **zapiał** kur **na dachu**. — Тричі заспівав півень на даху;

— **nieokreślone** — неозначені: **byle, lada, kolwiek, ś** — To **nie lada** **problem** — Це **неабияк** проблема.

Pisownia partykuły. Написання частки

Частки **bądź, bodaj, byle, chyba, ci, co, lada, niech, niechaj, no, oby, tak, tam, też, to, tu** з іншими частинами мови пишуться окремо :

— Sto lat **niech** żyje nam! — Сто років хай нам живе!

— Czy robić dziś zakupy, czy **też** nie? — Чи робити сьогодні покупки, чи все-таки ні?

— Czekam na komentarze i **oby** były jak najlepsze! — Чекаю на коментарі, і хай би були якнайкращі!

Частки **że, ż, ć** пишуться разом:

— **Ponoć** **nie** ma głupich pytań. — Напевно немає дурних питань.

— **Róbże** jak ci się **podoba**. — Роби ж, як тобі подобається.

— **Czemuż** **sumienie** **nie** pozwala spać w nocy? — Чому ж совість не дозволяє спати вночі?

Ча́стка **li** (у значенні **czy**) пишеться разом:

— **Znaszli** ten kraj, gdzie **cytryna** **dojrze**wa? — Чи ти знаєш той край, де лимон дозріває?

— **Bartkali** to **wina** czy **twoja**? — Чи це **wina** Бартка, чи **твоя**?

Ча́стка **nie** пишеться разом з іменниками, прикметниками, дієприкметниками, за винятком тих випадків, коли у реченні маємо протиставлення:

— **Najlepszą** wagą do **ważenia** **przyjaźni** jest **nieszczęście**. **АЛЕ:** Często **miłość** to **nie szczęście**, lecz **choroba**. — Найкраща вага до зважування дружби — це нещастя. **АЛЕ:** Часто кохання — це не щастя, а хвороба.

— W tej firmie jest **dziewięćdziesiąt** procent **niepolskiego** kapitału. **АЛЕ:** Są to **cechy** **nie polskiego**, lecz **amerykańskiego** charakteru. — У цій фірмі **дев'яносто** відсотків **непольського** капіталу. **АЛЕ:** Це **риси** **не польського**, а **американського** характеру.

Окремо пишемо **nie** з дієсловами:

— **Być** albo **nie być**. — Бути чи не бути.

— **Nie rób** drugiemu, co **tobie** **niemiłe**. — Не роби іншому того, чого собі не бажаєш.

WYKRZYKNIK. ВИГУК

Wykrzyknik (вигук) — незмінна частина мови, яка виражає емоції, волю мовця або звуконаслідування. У польській граматиці вигук відносять до **самостійних частин мови** — він може становити ціле висловлювання, а інколи виступати у реченні присудком:

— **Brawo** siatkarki! Mamy brązowy medal! — Браво, волейболістки! Маємо бронзову медаль!

— Pomidorki, cebulka, szczypiorek. **Ciach, ciach, ciach!** Nabieramy łopatkę i do gara. — Помідорки, цибулька, зелень. Чик-чик-чик! Набираємо лопаткою — і в каструлю.

— A zając **fajt** w lewo! Psy za nim **fajt** na lewo! — А заєць стриб вліво! Собаки за ним стриб вліво!

Не завжди можливо перекласти вигук українською мовою. У такому випадку необхідно шукати адекватну заміну. Часто це стосується «мови» тварин. Порівняйте:

— Kaczka: kwa, kwa. — Качка: кря, кря.

— Żaba: kum, kum. — Жаба: ква, ква.

Podział wykrzykników. Поділ вигуків

За значенням вигуки поділяють на:

— вигуки, які виражають **почуття та емоції**, наприклад:

радість	a, ach, aha, brawo, cha, che, chi, hola, hurra, wiwat	— Hurra!!! Będę tatą!
смуток	ach, o, och, ojej	— Ojej, chyba zanudziłem go rozmową.

задоволення	aha, cha, chi, łał, mniam, pycha	— To ciasto rozplywa się w ustach! Ale pycha!
подив, захват	ale, ależ, ba, fiu, gwałtu, ha, hm, he, he, ojej, ojejku, rany, rety, tak, u, uf, uff	— Fiu, fiu , jak ładnie tańczy! — O rety! Nasza babcia wychodzi za męża!
біль	aaa, ach, aj, au, aua, auć, o, och, oj, ojej	— Po ręcznym praniu zawsze mnie tak boli kręgosłup, że ojej .
роздум	hmm, ehm, ekhm, uhm, yyy	— Hmm... niezbyt wiedziałam, co powiedzieć.

— вигуки, які виражають **волю мовця**, наприклад:

звертання до тварин	a kysz, a sio, aport, cip, gul, harap, hetta, kici, ksz, kysz, taś, truś, wio, wiśta, wyczha	— Kici, kici , miau, co ten kotek chciał... — Wio koniku, a jak się postarasz, na kolację zajedziemy akurat.
заклики, застереження	biada, fora, gore, gwałtu, chodu, dosyć, dość, ej, ejże, hopla, jazda, kysz, precz, ratunku, stop, szlus, te, uwaga, won, wynocha	— Nie masz kasy? Wynocha z klubu! — Studia skończone i szlus! — Ratunku! Tak wołamy, gdy jesteśmy w sytuacji zagrożenia.
привітання, прощання	cześć, czołem, czuwaj, dobranoc, dzieńdoberek, halo, haj, pa, serwus, siema	— Siema! Co tam u was? — Serwus , kolego!

згода	aha, dobra, ehe, mhm, no, spoko, tak, uha, uhm, uhu	— No dobra, i co teraz!?
заперечення, заборона, спротив	akurat, ale, ależ, basta, buu, dosyć, dość	— Studenci mówią: basta!

— звуконаслідування (ономатопея), наприклад:

звуки інструментів	bim, biiip, bam, dzyń, bum, tirlu, tratata	— I my umiemy na pianinie — a pianino inno, ino , na fujarce — tirlu, tirlu .
звуки, які супроводжують певні дії	bac, bach, bam, bęc, bryk, buch, cap, chlap, chlapu, chlast, chlupu, chlust, chrup, ciach, ciap, cmok, fajt, frr, fru, kic, klap, klik, szast, szur, trach, trzask, tup, tupu	— Klik : i robisz, co chcesz. — Dzisiaj u nas wielkie pranie, wielkie pranie i sprzątanie — pucu, pucu, chlapu, chlapu , wielkie pranie i sprzątanie. — Wietrzyk chodzi po ogródku, strąca złote liście: szur, szur, szur, szu, szu!
«мова» тварин	auu (pies, wilk), bee (owca), bu (owady), bzz (pszczola, mucha), cip (piskle), cyk (konik polny, świerszcz), chrum (świnia), ćwir (wróbel, kanarek),	— Ani beee , ani meee , ani kukuryku . — Posłuchaj bajki o podstępny kocie Miau-Miau i uczciwym psie Hau-Hau .

	gę (gęś), hau (pies), hu (sowa, puchacz), iha (osioł), ihaha (koń), kle (bocian), ko (kura), kra (kruk, wrona), kuku (kukułka), kukuryku (kogut), kum (żaba), kwa (kaczka), kwik (prosię), klap, mee (koza), miau (kot), mrr (kot), muu (krowa), pi (piskle), pik, sss (wąż, żmija), uhu (sowa), wrw (pies)	— Wsiadły do taczki trzy kaczki i kaczor, co miał baczki. Kwaknęły: « Kwa, kwa, kwa , śliczna jest taczka ta».
звучання предметів	bach, bęc, brzęk, brzdęk, buch, bum, bums, chlast, chlust, ciach, cup, klap, lu, łup, pac, pach, paf, pif, pik, trr, trzask	— Brzdęk , pękła czara pełna goryczy, rozlanych kropel już nie policzę. — Rach-ciach-ciach! Tak fantastycznego wejścia w sezon nasz biathlonista Tomasz Sikorski jeszcze nie miał!

За походженням розрізняють:

— **wykrzykniki właściwe** — власне вигуки, формально не пов'язані з іншими частинами мови, мають власне специфічне значення: **ćśś, gę, gr, kra, halo, pst, bzz** та ін. — **Halo! Halo!** Czy nas słyszycie?

— **wykrzykniki wtórne** — вторинні вигуки, які походять від словоформ інших частин мови або навіть цілих виразів: **psiakrew, psiakość, cholera, kurczę** — **Kurczę**, nie odrobiłem zadania domowego. Dasz spisać?

— **wykrzykniki pochodne** — похідні вигуки. Походять від інших частин мови, які втратили своє початкове значення:

від іменника	amen, bingo, bis, brawo, chodu, cześć, czołem, holender, jazda, pucha, skrzyb, stop, uwaga, wiwat	— Uwaga! Kieszonkowce! — Jazda mi stąd!
від дієслова	chrap (chrapać), chlap (chlapać), chrup (chrupać), chrum (chrumkać), cmok (cmokać), czuwaj (czuwać), gore (goreć), kap (kapać), klik (klikać), łap (łapać), mach (machać).	— Raz rybki w morzu brały ślub, chlupały sobie — chlup, chlup, chlup . — Cieplutko pozdrawiam i buziaczki zostawiam: cmok, cmok, cmok .
від прикметника	ekstra, gotowe	— Kupiłeś to? Ekstra!
від прислівника	akurat, dosyć, dość, nazad, precz, tak	— Dość tego! Precz z moich oczu!
від частки	he, no, nie.	— No! Jak chcesz, to potrafisz!

Вигуки, маючи яскраве експресивне забарвлення та образність, використовуються у художній літературі. Звуконаслідувальні вигуки (ономатопею) дуже часто зустрічаємо у творах для дітей:

Rączki robią **klap, klap, klap!**
Nóżki robią **tup, tup, tup!**
Tutaj swoją główkę mam,
a na brzuszku **bam, bam, bam!**

Tutaj swoje uszka mam,
oczki patrzą tu i tam.
Buzia robi **am, am, am,**
a na nosie sobie gram!

ORTOGRAFIA. ОРФОГРАФІЯ

У польській мові деякі звуки можуть позначатися кількома буквами. Так, звук [y] (як у слові усно) позначається літерами **u** та **ó**, звук [x] (як в українському слові хата) позначають літеру **h** та диграфом **ch**, а звук [ʒ] (як в слові жарт) — літерою **ż** та диграфом **rz**. Це викликає помилки у написанні слів із однаковими звуками. Щоб правильно писати **u** чи **ó**, **ch** чи **h**, **rz**, **ż** чи **sz**, а також **nosowi**, пропонуємо запам'ятати кілька загальних правил.

■ Pisownia u/ó. Написання u/ó

Завжди пишемо **ó** у таких випадках:

— якщо в інших формах цього слова або у спільно-кореневих словах чергується з **o**, **e** або **a**:

naród	narody
mróz	mroźny
twórczy	tworzyć
siódma	siedem
wiózł	wiezie
szósty	sześć
wrócę	wracam

— у кількох десятках слів, у яких немає такого чергування, як наслідок збереження історичного написання, зокрема:

chór	próba
córka	próżny
góra	przepiórka
jaskółka	róża
kłótnia	różny

król	skóra
krótki	stróż
mózg	tchórz
ogół	włóczęga
ogórek	wróbel
plótno	zółc
póki	zółty
późno	zółw

— у закінченні родового відмінка множини іменників чоловічого роду -ów:

stól	ów	stołów
but		butów
sklep		sklepów
dworzec		dworców
sąsiad		sąsiadów
kolega		kolegów

— у кінцівках слів -ów, -ówna, -ówka:

-ów	Kraków Rzeszów Lwów
-ówna	Sienkiewiczówna cesarzówna Orzeszkówna
-ówka	pocztówka klasówka żarówka

ВИНЯТОК: skuwka, odkuwka, zasuwka.

— завжди на початку наступних слів:

ósemka
ósmy
ów
ówczesny
ówdzie

У більшості польських та запозичених слів пишемо літеру u.

Зокрема, u завжди пишемо:

— у суфіксах:

-ul(a)	krasula, brzydula
-ulec	budulec, hamulec
-un	opiekun, zwiastun
-unek	ratunek, pakunek
-uni(a)	ciotunia, babunia
-usi(a)	mamusia, córusia
-uszek	dzbanuszek, staruszek
-utk(i)	czyściutki, malutki

— в особових формах дієслів із суфіксом -uj (незважаючи на чергування з -o-):

-UJE NIE KRESKUJE!!!

kupować	kupuję
budować	buduję
smarować	smarujemy
malować	malują
pracować	pracują

ВИНЯТОК: stój! bój się! krój!

ПІДКАЗКА: Часто, щоб знати, яку літеру писати у слові, достатньо перекласти його українською або російською мовою. Якщо в українському чи російському відповіднику стоять -o, -e, -i, то у польському слові пишемо ó. Якщо у відповіднику маємо -y, то і в польському слові писатимемо -u:

пол.	укр.	рос.
stól	стіл	
chór	хор	
góra	гора	
pióro	перо	
róg	ріг	

пол.	укр.	рос.
król	король	
miód	мед	
wróbel		воробей
budowa	будова	
muzeum	музей	
bulka	булка	
ulica	вулиця	
minuta		минута

Писownia ch/h. Написання ch/h

У переважній більшості польських слів пишеться **ch**. Саме **h** зустрічається лише у запозичених словах (за винятком польських **ha! hejże! hurra! hop! hola!**).

Отож, **ch** пишемо у таких випадках:

— у кінці слова:

mech
ruch
w oczach
strach
gmach

ВИНЯТОК: druh, Boh, ajatollah.

— коли можливе чергування **ch//sz**:

mucha	muszka
suchy	suszyć
duch	dusza
piechota	pieszo
blacha	blaszany

— після букви **s** у сполученні **sch**:

pascha
schemat
scholastyka
schudnąć
wschód

— у запозичених словах, в яких виступає **ch**:

charakter
chaotyczny
charytatywny
chemia

Саме **h** пишемо тоді, коли:

— можливі чергування:

h//g	wahać się	waga
h//ż	druh	drużyna
h//z	blahy	blazen
h//dz	wataha	watadze

— у словах, які починаються на запозичені префікси:

hipo-	hipoteka, hipopotam
hiper-	hipermarket, hiperbola
homo-	homogenizowany
hekto-	hektolitr
hipno-	hipnoza
hydro-	hydrometr
hydra-	hydraulic

— у кількох десятках слів, які треба просто запам'ятати:

habit	hektar	humanizm
haft	helm	humor
haftować	herbata	hurtownia
hałas	hodować	husaria
hamować	hojny	hustać
handel	hokej	huta
harcerz	honor	hymn
hasło	horyzont	alkohol
heca	hrabia	blahy
hejnał	huk	ohyda

ПІДКАЗКА: Часто, щоб знати, яку літеру писати у слові, достатньо перекласти його українською мовою. Якщо в українському відповіднику стоїть г або взагалі приголосний відсутній, то у польському слові пишемо **h**. Якщо ж в українському слові пишемо **x**, то в польському писатимемо **ch**:

укр.	пол.
г	h
галас	hałas
гасло	hasło
алкоголь	alkohol
готель	hotel
гуманізм	humanizm
огидний	ohydny
Гамлет	Hamlet

укр.	пол.
немає приголосного	h
історія	historia
арфа	harfa
істерія	histeria
реабілітація	rehabilitacja
Олена	Helena
Іспанія	Hiszpania
філармонія	filharmonia

укр.	пол.
x	ch
хворий	chory
характер	charakter
сухий	suchy
страх	strach
хліб	chleb
муха	mucha
дах	dach

■ Pisownia rz/ź/sz. Написання rz/ź/sz

Rz пишемо у таких випадках:

— коли відбуваються чергування **rz//r** у різних формах слова або у спільнокорених словах:

marzec	marca
dworzec	dworca
parzysty	para
morze	morski
wzorzysty	wzór

— після приголосних **b, p, d, t, g, k, ch, j, w**:

b	brzeg, brzoza, brzęczeń, brźmi, brźask
p	przebój, przyroda, przerwa, przejście, przód
d	drzeć, drzewo, drzwi, drzemać
t	trzy, strzęp, trzask, trzeba, trzoda
g	grzać, grzyb, grzeczny, grzmot, grządka
k	krzak, krzyk, krzyż, krzew, krzywda, krzesło
ch	chrzan, chrząszcz, chrząstka, chrześniak
j	ujrzeć, spojrzenie, dojrzały, wyjrzeć, obejrzeć
w	wrzesień, wrzos, wrzątek, wrzeszczeć.

ВИНЯТКИ: kształt, wszystko, wszędzie, pszenica, pszczoła, bukszpan

— у кінцівках слів **-arz, -erz, -mierz, -mistrz**:

-arz	dziennikarz, piłkarz, piekarz, lekarz, kalendarz, twarz
-erz	nietoperz, talerz, kołnierż
-mierz	kątomierz, Kazimierz
-mistrz	zegarmistrz, burmistrz

— у кількох десятках слів, у яких немає чергування і які потрібно просто запам'ятати, зокрема:

burza	rząd	uderzać
jarzębina	rzec	urzęd

korzeń	rzeka	warzywa
korzyść	rzemiosło	wierzba
kurz	rzetelny	wierzch
marzyć	rzeźba	zarząd
Murzyn	rzęsa	zburzyć
narzędzie	rzodkiewka	zdarzenie
orzech	rzucąć	zmierzch
porządek	Rzym	zorza
porzeczka	towarzysz	zwierzę
rzadko		

Ż пишемо, коли:

— відбуваються наступні чергування:

ż/g	potężny	potęga
ż/dz	pieniężny	pieniądz
ż/h	drużyna	druh
ż/zi	mrożony	mrozić
ż/z	każę	kazać
ż/s	mężczyzna	męski

— у суфіксах **aż, eż**:

-aż	wyprzedaż, garaż
-eż	młodzież, odzież

— у частках **ż, że**:

ż	cóż, któż, ależ
że	także, różnie, tamże

— у кількох десятках слів, у яких немає чергування і які потрібно просто запам'ятати, зокрема:

ciężki	pożyteczny	żebro
drożdże	różny	żegluga
duży	spizarnia	żelazko
dyżur	strażak	żurek
jeżyny	wieża	żurek

każdy	żagiel	żyrandol
łupieżca	żarówka	żywiol
mżawka	żądać	żywność
pożyczka		

Sz завжди пишеться у прикметниках вищого та найвищого ступенів порівняння:

mały	mniejszy	najmniejszy
zdrowy	zdrowszy	najzdrowszy
ładny	ładniejszy	najładniejszy

ПІДКАЗКА: Часто, щоб знати, яку літеру писати у слові, достатньо перекласти його українською мовою. Якщо в українському відповіднику є літера р, то, швидше за все, у польському слові писатимемо rz:

пол.	укр.
przerwa	перерва
brzeg	берег
rzeka	ріка
krzyk	крик
rzodkiewka	редиска
brzoza	береза

■ Pisownia **ę/em/en, a/om/on.** Написання **ę/em/en, a/om/on**

Для правильного написання носових голосних, необхідно, передусім, пам'ятати такі загальні правила:

1. на початку слова завжди пишуться тільки **en, om, on, om**:

emblem	omnibus	entuzjizm
embrion	omdlenie	enklawa
emigracja	omłot	ontologia
encyklopedia	omszały	omnipotencja
endokrynologia	ongiś	

2. **e** та **a** пишуться у питоми польських словах, тоді як у словах іншомовного походження писатимемо **en**, **em**, **on**, **om**:

węszyc	legenda
częsty	talent
więc	sens
tędy	recenzja
pociąg	tendencja
wąsy	temperament
kał	temperatura
zab	stemplować

Крім того:

— перед **l**, **ł**, **dź**, **ć** пишуться **e** або **a**:

l	objęli
ł	zajął
dź	badź
ć	dziesięć

— якщо відбувається чергування **a/e**, пишемо **e**, **a**:

dąb	dęby
zamknąć	zamknięty
maż	męski
gałąź	gałęzie

Завжди пишемо e:

— у називному, знахідному та кличному відмінку однини іменників середнього роду (тих, які мають у непрямих відмінках розширення основи):

M	cielę	dziewczę	ramię
B	cielę	dziewczę	ramię
W	cielę	dziewczę	ramię

— у знахідному відмінку однини іменників жіночого роду на **-a** та **-i** (виняток — **pania**), іменників чоловічого роду на **-a**, а також у знахідному відмінку вказівного займенника **ta**:

B	siotrę	kolegę
	mapę	poetę
	sprzedawczynię	mężczyznę
	tę	artystę

— у родовому та знахідному відмінку однини особових займенників (короткі форми):

	ja	ty
D	mię	cię
B	mię	cię

— у 1 особі однини дієслів I та II групи відмінювання дієслів у теперішньому часі:

	I	II
ja	piszę	wolę
	chcę	tańczę
	kupuję	robię

— перед **l**, **ł** в особових формах дієслів минулого часу однини жіночого та середнього роду, а також у усіх формах множини:

wziąć	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
l.poj.	1. wzięłam	—
	2. wzięłaś	—
	3. wzięła	wzięło
	formy męskoosobowe	formy niemęskoosobowe
l.mn.	1. wzięliśmy	wzięłyśmy
	2. wzięliście	wzięłyście
	3. wzięli	wzięły

Завжди пишемо **ą**:

— в орудному відмінку прикметників, іменників та займенників жіночого роду, іменників чоловічого роду на **-a**:

В	ta	piękna		
	moją	nową		
	jaka	polską		
N	ta	piękną	uwagą	kolegą
	moją	nową	stolicą	mężczyzną
	jaka	polską	wychowawczynią	poetą

— у родовому відмінку множини іменників середнього роду на **-ę** з розширенням основи **-ci-**:

D	kurcząt
	dziewcząt
	cieląt

— перед **ł** в особових формах дієслова чоловічого роду однини минулого часу:

wziąć		rodzaj męski
l.poj.	1.	wziąłem
	2.	wziąłeś
	3.	wziął

— у 3 особі множини дієслів теперішнього і просто-го майбутнього часу:

oni, one	robią	zrobią
	piją	napiją się
	chodzą	pójdą
	jedzą	zjedzą
	budują	wybudują

— у дієприкметниках та дієприслівниках:

czytający	czytając
idący	idąc
myślący	myśląc
robiący	robiąc
gotujący	gotując

ПІДКАЗКА: Часто, щоб знати, чи писати у слові носові **ą** або **ę**, чи буквосполучення **en, em, on, om**, достатньо перекласти його українською мовою. Якщо в українському відповіднику є літери **у** або **я**, то швидше за все, у польському слові писатимемо носові **ą** або **ę**, якщо ж чуємо **n** або **m**, то польською пишемо також **m, n**:

пол.	укр.
gąska	гуска
gęsty	густий
język	язик
mięso	м'ясо
wąski	вузкий
trąba	труба
pamiętka	пам'ятка
wygląd	вигляд
gołąb	голуб
konwalia	конвалія
blondyn	блондин
talent	талант
temperatura	температура
kombinat	комбінат

■ Pisownia i, j, ii, ji. Написання i, j, ii, ji

Букву **i** пишемо у наступних випадках:

— на початку слова перед приголосним:

ideał	iglasty
ile	izba
iluzja	ironia
inspiracja	

— після приголосних **z, c, s**, тільки якщо вони вимовляються, як м'які шиплячі:

ziarno	ciasto	siano
ziemia	cień	osiem
ziomek	ciocia	siódmy

— у кінці слова чи в середині перед голосним, згідно з вимовою:

moi., twoim, boisko

— завжди після приголосних **b, p, d, t, g, k, r, l, h, ch, w, f**, незважаючи на вимову:

b	biały, głębia, biuro
p	pióro, piętro, piasek
d	diabeł, dialog, dialekt
t	bestia, tiul, tiara
g	magia, giełda, chronologia
k	kierunek, szerokie, kiepski
r	kariera, galeria, ferie
l	lilia, biblioteka
h	hierarchia, hieroglif
ch	monarchia, anarchia
w	wiadukt, wiadomość, wieś
f	fioletowy, fotografia

Літера **j** пишеться:

— у середині та на кінці слова після голосного, згідно з вимовою:

bajka, fajka, obyczaj, mój, twoja

— після префіксів **ob-, od-, nad-, pod-, m-, przed-, w-, z-**:

objechać, podjechać, nadjechać, wjechać, zjechać

— на початку слова, а також після голосних у буквсполученнях:

ja	jabłko, jarzębina, jałmużna, zawieja
je	jedynak, jesień, stajenka
ję	jęczmień, pajęczyna
jo	Jola, wujo
ją	jątrzyć, wyjątek, pajak
ju	juwenalia, jutro, oleju
jó	Józef

— після **z, c, s**, які вимовляються твердо, як [z], [c], [s]:

interwencja	perwersja
stacja	poezja
kaucja	erozja
pensja	decyzja
dymisja	

Часто труднощі з літерами **i, j** виникають при відмінюванні іменників жіночого роду на **-sja, -cja, -zja, -ja** (після голосного), **-ia, -ea**. Тому, необхідно запам'ятати, що:

— іменники, які в називному відмінку однини закінчуються на **-ja** після голосного, у родовому, давальному, місцевому однини та родовому множини мають **-i**:

liczba pojedyncza		liczba mnoga	
M	nadzieja aleja	—	—
D		nadziei	alei
C	nadziei alei	—	—
Msc		—	—

— іменники, які в називному відмінку однини закінчуються на **-ja** після приголосних **z, c, s**, у родовому,

давальному, місцевому однини та родовому множини мають -ji:

liczba pojedyncza

M	pensja	poezja	akacja
D			
C	pensji	poezji	akacji
Msc			

liczba mnoga

D	pensji	poezji	akacji
---	--------	--------	--------

— іменники, які в називному відмінку однини закінчуються на -ia, у родовому, давальному та місцевому однини, а також у родовому множини мають -ii (якщо вимовляється [ji]) або -i (якщо чуємо [-i]):

liczba pojedyncza

M	ortografia	kolonia	ziemia	buzia
D				
C	ortografii	kolonii	ziemi	buzi
Msc				

liczba mnoga

D	ortografii	kolonii	ziemi	buzi
---	------------	---------	-------	------

— завжди пишемо -i у таких словах:

głębia — głębi
skrobia — skrobi
ziemia — ziemi
gubernia — guberni

— іменники, які у називному відмінку однини закінчуються на -ea, у родовому, давальному, місцевому однини та родовому множини матимуть -i:

liczba pojedyncza

M	idea	Korea
D		
C	idei	Korei
Msc		

liczba mnoga

D	idei	Korei
---	------	-------

- Після голосного ніколи не пишемо -ji!
- Тому:

mój — moi twój — twoi swój — swoi

ZADANIA DO САМОКОНТРОЛІ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

Ćwiczenia utrwalające. Вправи на закріплення

ЧЕЇСЦІ МОВИ. ЧАСТИНИ МОВИ

1. Wybierz poprawną odpowiedź:

1. Czasowniki tylko w formie osobowej występują:
 - a. robić, myślał, chodzi;
 - b. wypisać, czytał, zjadła;
 - c. myślę, chodzili, są.
2. Czasowniki dokonane występują:
 - a. klęknąć, westchnąć, upiec;
 - b. klęczeć, wzdychać, upiec;
 - c. klęknąć, wzdychać, upiec.
3. Odmiennie części mowy występują:
 - a. rzeczownik, czasownik, przysłówek;
 - b. rzeczownik, czasownik, przymiotnik;
 - c. rzeczownik, czasownik, przyimek.
4. Nieodmiennie części mowy występują:
 - a. zaimek, przyimek, spójnik;
 - b. zaimek, liczebnik, przyimek;
 - c. przyimek, spójnik, przysłówek.

5. Przyimki występują:
 - a. przed, do, oraz
 - b. zaś, obok, przez
 - c. na, w, pod
6. Czasowniki w trybie przypuszczającym występują:
 - a. pojechałbym, zjadłbyś, kupiliby;
 - b. pojedą, zjadłbyś, kupili;
 - c. pojedą, zjadł, kupili.
7. Wskaż rzeczowniki mające tylko liczbę mnogą:
 - a. nożyce, wrota, dzieci;
 - b. nożyce, spodnie, wrota;
 - c. nożyce, spodnie, noże.
8. Wskaż przymiotniki, które się nie stopniują:
 - a. ładny, dobry, duży;
 - b. zły, dobry, miły;
 - c. żelazny, mleczny, ceglany.
9. Które przymiotniki stopniują się nieregularnie:
 - a. dobry, mały, duży;
 - b. dobry, miły, duży;
 - c. dobry, miły, zły.
10. Które rzeczowniki mają poprawną formę w Bierniku:
 - a. torbę, ogórka, kolędę;
 - b. panią, sok, nauczyciela;
 - c. kobiet, psy, kolegów.
12. Gdzie występuje błędnie zastosowany liczebnik:
 - a. dwoje drzwi;
 - b. pięciorgu kobietom;
 - c. trojgiem dzieci.
13. Gdzie występują wyłącznie liczebniki porządkowe:
 - a. pięć, setny, czwarty;
 - b. piąty, setny, czwarty;
 - c. pięć, sto, cztery.
14. Rzeczowniki męskoosobowe występują:
 - a. mężczyzna, poeta, kobieta;
 - b. mężczyzna, poeta, sprzedawca;
 - c. nauczyciel, mężczyzna, słoń.

15. Wskaż tylko wyrazy o nieregularnej odmianie:

- ta, brat, przyjaciel;
- książę, mydło, pani;
- pani, przyjaciel, dom.

16. Gdzie występują rzeczowniki abstrakcyjne:

- miłość, wrażenie, korzenie;
- dłoń, słoń, pojęcie;
- pojęcie, radość, lot.

2. Przepisz otwierając nawiasy:

a/

Po (pole, Msc.l.p.) i po lesie
(spacerować, czas ter.) jesień.
(Kolorowa sukienka, B.l.mn.)
(senne liście, C.l.mn.) niesie.
(Listek, M.l.mn.) porównują
(jesienna kreacja, B. l.mn.).
Jaka moda wśród (klon, D.l.mn.)? —
(pytać, czas.ter.) akacje.

Wiatr (piosenka, B.l.p.) wymyśla,
(prosić, czas ter.) je do tańca.
(Liść, M.l.mn) lecą, wirują,
kręcą się w rytm walca.
Potem spadną na (trawa, B.l.p.),
senne jak nad (rano, N.l.p.)
i do (sen, D.l.p.) ją okryją
(cieplutki dywan, N.l.p.).

b/

Czego życzyć (osiołek, C.l.p.),
z ważnymi (oko, N.l.mn.),
ze (stajenka betlejemska, D.l.p.)?

Życzymy mu, żeby był zawsze szary,
żeby był czasem laciaty.
Żeby osiołek nie był uparty jak osiołek.

Życzymy (wół, C.l.p.),
żeby nie ryczał na (całe gardło, B.l.p.).

Życzymy (pastuszek, C.l.mn.),
żeby mieli (ładna pogoda, B.l.p.),
żeby deszcz na nich nie chlapał,
kiedy pilnują owiec,
żeby byli w (dobry humor, Msc.l.p.),
nawet kiedy muszą wstać o piątej rano.

Życzymy (anioł, C.l.mn.),
żeby nie tylko fruwali,
ale chodzili po (ziemia, Msc.l.p.)
z ludźmi i nie zazdrościli (archanioł, C.l.mn.).

Życzymy Trzem (Król, C.l.mn.),
żeby nie zabłądzili
i powrócili do (swoj dom, D.l.mn.).

Życzymy (święty Józef, C.l.p.),
żeby nie osiwiął,
żeby był zawsze uśmiechnięty.

Życzymy (mały Jezus, C.l.p.),
żeby Go wszyscy kochali,
choć go nie widać.

Życzymy sobie,
żebyśmy byli lepsi,
nie tylko na (święto, M.l.mn.),
kiedy się dostaje (prezent, M.l.mn.).

3. Napisz w liczbie mnogiej.

a/

- To jest polskie abecadło. Ono jest trudne.
- To jest nasz blok. On jest wysoki.
- To jest twoja bluzka. Ona jest ładna.
- Czy to jest ta ocena? Ona jest niska.
- Czy to twoje ostatnie słowo? Ono jest głupie.

b/

- Ta dziewczyna jest młoda.
- Ten Polak jest przystojny
- To auto jest nowoczesne.
- Nasz słownik jest grubo.
- Ta sala jest duża.

6. Wasz dziadek jest chory.
7. Ta tablica jest czysta.
8. To miasto jest stare.
9. Ten komputer jest drogi.
10. Twoja matka jest piękna.

4. Przepisz poniższe teksty, podając wydzielone fragmenty w liczbie mnogiej

a/

BARAN: *Baran jest odważny i pewny siebie, pracowity, inteligentny. Posiada doskonałą pamięć. W stosunku do podwładnego szorstki i surowy. Kobieta urodzona od tym znakiem jest piękna i dowcipna, ale bywa też łosiwa. Mężczyzna jest niestały w uczuciach, ale podoba się kobiecie. Trudno zdecydować się mu na małżeństwo, le ożeniwszy się jest dobrym mężem.*

b/

LEW: *Lew jest ruchliwy, ambitny, dumny i samolubny. Ładko wpada w gniew, ale w takim przypadku jest orywczy. Ma skłonność do intrygi. Kobieta jest uparta i zawzięta, przeważnie piękna i zgrabna. W małżeństwie wierna i dobra. Mężczyzna jest odważny, wierny i przyjaźni. Szczęście go nie opuszcza. Jest przykładnym mężem.*

5. Napisz liczebniki słownie

a/

1. 2 dzieci bawiło się na ulicy.
2. 8 żrebiąt biegało po łące.
3. Matka opowiadała o swoich 3 dzieci.
4. 7 kurcząt biegało po podwórku.
5. W naszej klasie było 23, a w równoległej 20 dzieci.
6. W ich klasie jest 2 drzwi.
7. Jurek i Jacek we 2 narabiali drzew.
8. Zosia i Hania we 2 nazbierali chrustu na ognisko.

b/

Byłem środkowy z (4,5,6) rodzeństwa. Miałem jeszcze 1, 2) braci starszych i (3, 2, 1) siostry młodsze od siebie.

Rodzice oboje nie żyli od (5, 2, 1) lat. Gdy byłem mały, hodowałem króliki. Miałem (20) zwierzątek.

c/

Wczoraj zwiedziliśmy (4, muzeum). W (1, z, one) zobaczyłam ładną wystawę. Na ścianach (wiesić) około (30, obraz) malarzy współczesnych. (Wszystki, autor) byli też w sali. (3, inny) muzea (okazać się) zamknięte. Po wycieczce postanowiliśmy pójść do baru. Tam zamówiliśmy (8, piwo), (4, pizza) oraz (6, sok pomidorowy). W barku spotkaliśmy (3, nasz kolega) z (2 koleżanki). Siedzieliśmy przez (2, godzina) i wydaliśmy (dużo, pieniądz).

6. Napisz liczebniki słownie uzgadniając z rzeczownikiem

a/

1. Powierzchnia Polski wynosi (312 tys. m²).
2. Moja babcia ma (73, rok).
3. W lesie rośnie (57, świerk).
4. Na drzewie siedzi (7, sroka).
5. Mam kupić (15, zeszyt).
6. Książka z gramatyki liczy (351, strona).
7. W mojej grupie jest (37, student).
8. Mama kupiła w sklepie (12, jabłko).
9. Na kuchni stoją (4, krzesło).
10. Brakuje mi (40, hrywnia).

b/

1. Tydzień ma (7, dzień).
2. Na sali znajduje się (14, student).
3. Mam kupić (10, zeszyt).
4. Moja koleżanka pożyczyła (5, książka).
5. Po drodze jadą (3, autobus).
6. Moja siostra mieszka na (8., piętro).
7. Mama kupiła (4, pomarańcza).
8. Codziennie mamy po (4, wykład).
9. Na tacy leży (15, gruszka).
10. (4, profesor) idą na spotkanie ze studentami.

7. W podanym tekście wyszukaj przymiotniki wraz z określanymi rzeczownikami i wpisz je do tabeli.

Na środku obszernych placów rynkowych gotyk pozostawił okazałe ratusze, które zaczęto przebudowywać w myśl nowego smaku. A że robiono to dobrze, świadczy przykład ratusza w Chełmie. Do niedawna on był uważany za czysto renesansową budowlę, powstała dopiero pod koniec XVI wieku. Podawano go wszędzie jako klasyczny przykład renesansowego ratusza, a tymczasem remont w 1956 roku wydobyl spod tynku nieoczekiwanie... starą, gotycką ścianę.

przymiotnik	rzecznik określany	przypadek	liczba	rodzaj

8. Przekształć każde z podanych dwóch zdań w jedno. Użyj w tym celu przyimków «niż» i «od».

Wzór: Moja kurtka jest tania. Twoja kurtka jest droga. Moja kurtka jest tańsza niż twoja. Moja kurtka jest tańsza od twojej.

liczba pojedyncza

1. Ta pani jest stara. Tamta pani jest młoda.
2. Mój ręcznik jest czysty. Jego ręcznik jest brudny.
3. Jego samochód jest szybki. Jej samochód jest wolny.
4. Janek jest silny. Wladek jest słaby.
5. Ich mieszkanie jest małe. Nasze mieszkanie jest duże.

liczba mnoga

1. Polacy są wysocy. Chińczycy są niscy.
2. Dziewczyny są spokojne. Chłopcy są nerwowi.
3. Rodzice są tolerancyjni. Dziadkowie są nietolerancyjni.
4. Studentki są pilne. Studenci są leniwi.
5. Ferie letnie są długie. Ferie zimowe są krótkie.

9. Odpowiedz na pytania używając w odpowiedzi wyrazów podanych w nawiasie i przyimków «niż» i «od».

Wzór: Czy ten fachowiec jest solidny? (tamten). — Tak, o wiele solidniejdy niż tamten. — Tak, o wiele solidniejszy od tamtego.

liczba pojedyncza

1. Czy aktualna twoja praca jest interesująca? (poprzednia)
2. Czy twoje drugie dziecko jest spokojne? (pierwsze)
3. Czy ten rozkład zajęć jest dobry? (ostatni)
4. Czy jego zachowanie jest złe? (jej)
5. Czy twój mąż jest zazdrosny? (mój)

liczba mnoga

1. Czy moi rodzice są wymagający? (twoi)
2. Czy moi sąsiedzi są koleżeńscy? (twoi)
3. Czy poprzednie egzaminy były trudne? (aktualne)
4. Czy wilki są agresywne? (lisy)
5. Czy mężczyźni są silni? (kobiety)

10. Wstaw w wykropkowane miejsca odpowiednie spójniki, czasowniki w nawiasach postaw w trybie przypuszczającym.

Gdyby, lub, i, żeby, bo, a

Gdybym miał jedenaście kapeluszy (K.I.Gałczyński)

... (ja, mieć) jedenaście kapeluszy,
pierwszy (ja, schować) w szafie, ... się nie kurzył.

Drugi (ja, nadać) przez pocztę w postaci paczki.
Trzeci (być) na drobnostki ... drobiażdżki.

Czwartego (ja, używać) wyłącznie do sztuk
magicznych et cetera

Piąty zamiast klosza, do przykrywania sera.

Szósty kapelusz — dla Jadwisi.
Siódmy (ja, powiesić). Niech wisi.

Ósmy (ja, przerobić) na nastrojowy abażurek.
W dziewiątym (ja, hodować) jeża ... coś z zoologii w ogóle.

Co do dziesiątego, to jeszcze nie mam pomysłu:
... jedenasty kapelusz (porwać) mi wiatr nad Wisłą.

... powiedziała o mnie jedna poetka z Krakowa:
«To głowa nie do kapeluszy! To taka posągowa głowa!»

Ortografia

ó/u

1. Uzupełnij brakujące litery.

- G_ra z g_rą się nie zejdzie, człowiek z człowiekiem zawsze.
- Nie ma r_ży bez kolec_w.
- Lepiej p_żno niż wcale.
- C_rka kr_la to kr_lewna.
- Wykonano k_kielki kr_lowej i kr_lewicza.
- Żona w_jka to w_jenka.
- Wiatr i chm_ry wr_żą b_rzę.
- Wn_czka J_zefa układa r_żne poczt_wki w d_żym p_dle.

Rz/ż/sz

2. Przetłumacz wyrazy z języka ukraińskiego na język polski:

буря, берег, хрін, хрущ, дерево, двері, дрімати, береза, приемний, приправа, перець, гриби, муляр, лікар, календар, книжка, ніж, журавель, жарт, жнива.

3. Wyjaśnij, jakich liter brak przed rz:

_rzyb, spo_rzeć, _rzak, _rzepać, _rzmot, spo_rzenie, _rzesień, _rzyk, _rzebień, do_rzały, _rzywy.

4. Przepisz podane wyrazy i uzupełnij brakujące litery:

K_talt, k_talcić, wyk_talcenie; buk_pan, p_enica, p_czoła, w_yscy, w_ystko, w_ędzie, grub_y, trudniej_y, więk_y, _ebro.

5. Uzupełnij brakujące litery. Dokładnie i szybko przeczytaj.

- W Szczeb_eszynie ch_ąszcz b_mi w t_cinie.
- Je_y nie wie_y, że na wie_y jest du_o je_y.
- Pojedziemy na Pomo_e, mo_e ono nam pomo_e. Jak Pomo_e nie pomo_e, to pomo_e mo_e mo_e. A jak mo_e nie pomo_e, to pomo_e mo_e Gdańsk.
- P_eleciały t_y pstre p_epió_yce p_ez t_y pstre kamienice.

Ch/h

6. Dopisz h lub ch:

Mni_, _ować, _istoria, _ytry, dmu_ać, _oroba, _eretyk, _arfa, _rzan, _uragan, bo_ater, wy_owanie, szła_etny, wierz_, o_yda, zes_ly, _aotyczny, _isteryczny, _igieniczny, _ipnoza, _ipoteza.

7. Przetłumacz na język polski:

горох, сміх, характер, холод, гумор, історичний, галасувати, гальмувати, вухо, глухий, рухливий, хмара, хірург, Гамлет, Богдан, Галина, алкоголік, хокей, ураган, печиво.

8. Przepisz podane niżej wyrazy i dopisz po jednym wyrazie uzasadniającym pisownię ch wymianą na sz.

Wzór: uciecha — ucieszyć się.

Mucha, ucho, ruchliwy, zawierucha, cichy, głuchy, suchy.

a/ę/em/en/om/on

9. Uzupełnij luki literą ą lub połączeniami literowymi on, om:

przewodnicz_cy, dem_stracja, zwi_zek, maj_tek, k_stytucja, uci_żliwy, wygl_d, k_ferencja, gor_cy, k_cert, ci_gnać, k_tynent, k_pozycja, b_ba, k_trola, k_entarż, pl_ba, m_taż, pieni_dz, paj_czyna, k_pleks, porz_dek.

10. Otwórz nawiasy i przepisz.

W bibliotece odbyło się spotkanie ze (znana piosenkarka, l.poj.). Obejrzałem program poświęcony (znana pisarka, l.mn.). Poszedłem do kolegi z (nowa książka, l.poj.). Ukazało się czasopismo poświęcone (nowa książka, l.mn.). Obejrzałem się zdziwiony za (moja koleżanka, l.poj.). Powiedziałem dzień dobry (moja koleżanka, l.mn.). Klasówka była (kolejna próba, l.poj.) naszych umiejętności. (Kolejna próba, l.mn.) sportowca towarzyszył ogromny wysiłek.

11. Uzupełnij luki literą ą lub połączeniami literowymi on, om:

Zaraz po wyjściu z domu, ledwo zamkn_łem drzwi, poślizn_łem się na oblodzonym progu i stłukłem sobie kolano. Ktoś podźwign_ł mnie z ziemi, posadził na ławce, wyci_gn_ł obolał_nog_. Wtedy stan_łeś przede mną ty. Widziałem jak drgn_łeś, ale nie krzykn_łeś. Szybko podj_łeś za mnie decyzj_przewiezienia mnie do mamy do szpitala. Pragn_łem znaleźć się tam jak najpr_dzej. Byłem ci bardzo wdzi_czny za pomoc.

I/j/ii/ji

12. Przepisz podane niżej związki wyrazowe i uzupełnij luki

1. histor_a d_alogu
2. m_asto patr_otów
3. reg_onalna bibl_oteka
4. sympat_a do b_ologów
5. chem_a przemysłowa

6. histor_a powszechna
7. pustynny p_asek
8. wodospad N_agara
9. buk_et z lil_i
10. prem_er Kore_

13. Przepisz podane rzeczowniki w M l.poj. i dopisz formy D, C, Msc oraz D l.mn.

sytuacja, akcja, komisja, sesja, telewizja, wizja, szyja, akademia, komedia, teoria, opinia, nadzieja, zawieja, uczelnia.

Ćwiczenia sprawdzające. Контрольні вправи

Popraw błędy w tekście

a/

Krulewna Różyczka zakłęta w żabu

Dawno, dawno temu w zamku z wysokimi wierzami żyła krulewna Różyczka. Mała duży ogród pełen ruż. A w nim ruże różelte, różrowe i czerwone. Sama je często pielęgnowała.

Aż pewnego razu, gdy zrywała ruży, ostryj kolec utkwil jej w palce. Krulewna zadrżała i upadła. Zła wróżka zamieniła ją w żabku. Mała żabka wskoczyła do kałuży i wonską strużką wody popłynęłaś.

Żabka płynęła, płynęła, aż dopłynęła do dóżej żeki. I tu zamieszkała razem z innymi żabkami. Wkrótce nadeszli mrozy i rzekę pokryła tafla lodu.

Pewnego dnia nad rzekę przyjszow krulewicz Jerzy. Ujrzał przerębel. Patrzy, a tu żabka. Wyłowil jiji i ogrzał. Wyjął kolec z jej lapy i wyrzucił. I wtedy czar prysnął!

b/

Głos krulewny Malinki

Za gurami, za lesami stojaw pałac krulewny Malinky. Krulewna była dobrą i troskliwą. Mała głos miły i słodkij. Gdy śpiwała, pieseki i kotki biegli do królewny.

I co dalej?

Pewnego dnia zła Baba-Jaga ukradła głos Malince i dała jej swuj – piskliwy, bzydki i ostry jak igła, klujący prosto w serce. Królowna była smutna i roniła łzy. Kiedy ona mówiła, piesky i kotky umykali pod kanapę.

I co dalej?

W dalekym krajowi wędrowny muzyk spotkaw Babu-Jagu. Rozpoznał gołos królowny i zawołał:

— Oddaj słodki głos Malince!

— To muj głos, mam go po moej babce!

— Kłamstwo! To głos krulewny! Twuj głos jest ostry i klujący!

Muzyk wezwał królewskie wojski.

I co dalej?

c/

Krakow nalerzy do najstarieszych miest polskich. Pierwsze ślady człowieka na terenach Polscy pochodzące sprzed dwustu tysięcy lat odkryły archeologi niedaleko Krakowa. Na wzgurzu wawelskim zostali odkryte ślady życia ludzkiego sprzed pięćdziesięciu tysięcy років.

Nazwu miasta – Kraków – spotykamy pierwszy raz w zapiskach z podróży kupca Ibrahima z 965 roku. Kilkadzieśat lat późniejsze wzrasta znaczenie grodu, gdyż w tysięcznym roku załorzony tu zostaje biskupstwo krakowskie., a od 1038 lat Kraków był stolicą Polski.

Centr Krakowa stanowi Rynek Główny – największy plac Krakowa o boku 200 metrow, przedzielony przez środek przepiękną renesansową budowlę – Sukiennicami. W Sukiennicach odbywali się targy. Tam wędrowni i miejscowi kupcy sprzedawali swoi towary. W jednym rogu Rynku znajduje się wspaniały kościół Mariacki, z kturwego wyższej wierzy słyhać hejnał grany na cztery strony świata. Dookoła Rynka stoją kamiennicy, z kturzych każda ma swą ciekawą historię.

BIBLIOGRAFIA. БІБЛІОГРАФІЯ

Bąk P. Gramatyka języka polskiego. Zarys popularny. — Warszawa: Wiedza Powszechna, 1977. — 508 s.

Cienkowska H. Nasz język polski. Materiały pomocnicze dla nauczyciela. — Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990. — 111 s.

Kaleta Z. Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców. — Kraków, 1995. — 487 s.

Lipińska E., Dąbska E. G. Kiedyś wrócisz tu... A Polish Language Textbook for Intermediate. — Kraków, 1997. — 349 s.

Poradnia językowa — <http://poradnia.pwn.pl/>

Słownik języka polskiego — <http://sjp.pwn.pl/>

Wielki słownik ortograficzny — <http://so.pwn.pl/>

Wójcik J. Nauka ortografii i interpunkcji. Wiadomości i ćwiczenia dla uczniów klas 4–6. — Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1991. — 344 s.

SPIS TREŚCI.

ЗМІСТ

■ Części mowy. Частини мови

Kategorie gramatyczne. Граматичні категорії.....	4
Rzeczownik. Іменник	7
Kategorie gramatyczne rzeczownika. Граматичні категорії іменника.....	8
Rodzaj rzeczowników. Рід іменників.....	9
Forma męskoosobowa i niemęskoosobowa. Чоловічо-особова i нечоловічо-особова форма.....	10
Grupa rzeczowników. Група іменників.....	11
Liczba rzeczowników. Число іменників.....	11
Deklinacja rzeczowników. Відмінювання іменників.....	17
Rzeczowniki o trudnej odmianie. Важкі випадки відмінювання.....	31
Rzeczownik jako część zdania. Іменник як член речення.....	40
Czasownik. Дієслово	41
Kategorie gramatyczne czasownika. Граматичні категорії дієслова.....	41
Osoba czasownika. Особа дієслова.....	42

Tryby czasownika. Способи дієслова.....	42
Tryb oznajmujący. Дійсний спосіб дієслова.....	43
Czas teraźniejszy czasownika. Теперішній час дієслова.....	43
I koniugacja czasowników. Перша група відмінювання дієслів.....	44
II koniugacja czasowników. Друга група відмінювання дієслів.....	49
III koniugacja czasowników. Третя група відмінювання дієслів.....	51
IV koniugacja czasowników. Четверта група відмінювання дієслів.....	52
Czas przeszły czasownika. Минулий час дієслова.....	53
Czasy przyszłe czasownika. Майбутні часи дієслова.....	58
Aspekt czasownika. Вид дієслова.....	59
Czas przyszły prosty. Простий майбутній час дієслова.....	61
Czas przyszły złożony. Складний майбутній час дієслова.....	62
Tryb warunkowy czasownika. Умовний спосіб дієслова.....	64
Tryb rozkazujący czasownika. Наказовий спосіб дієслова.....	65
Nieosobowe formy czasownika. Безособові форми дієслова.....	67
Strona czasownika. Стан дієслова.....	67
Imiesłów przymiotnikowy. Дієприкметник.....	68
Imiesłów przymiotnikowy czynny. Активний дієприкметник.....	70
Imiesłów przymiotnikowy bierny. Пасивний дієприкметник.....	70

Imiesłów przysłówkowy.		Odmiana zaimków osobowych.	
Дієприслівник	72	Відмінювання особових займенників	91
Imiesłów przysłówkowy współczesny.		Odmiana zaimka zwrotnego się.	
Дієприслівник теперішнього часу	73	Відмінювання зворотного займенника się ..	92
Imiesłów przysłówkowy uprzedni.		Odmiana zaimków kto, co, ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, nikt, nic. Від- мінювання займенників kto, co, ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, nikt, nic.....	93
Дієприслівник минулого часу	74	Odmiana zaimków przymiotnych.	
Formy nieosobowe na -no, -to.		Відмінювання прикметникових займенників.....	94
Безособові форми на -no, -to	75	Odmiana zaimków dzierżawczych.	
Czasownik jak część zdania.		Відмінювання присвійних займенників	95
Дієслово як член речення	76	Odmiana zaimków wskazujących ten, tamten. Відмінювання вказівних за- йменників ten, tamten.....	96
Przymiotnik. Прикметник	77	Odmiana zaimków liczebnych ile, tyle.	
Kategorie gramatyczne przymiotnika.		Відмінювання числівникових за- йменників ile, tyle.....	96
Граматичні категорії прикметника	77	Zaimek jako część zdania.	
Rodzaj przymiotnika.		Займенник як член речення	97
Рід прикметника.....	78	Liczebnik. Числівник	98
Liczba mnoga przymiotnika.		Rodzaje liczebników.	
Множина прикметника.....	78	Розряди числівників.....	98
Deklinacja przymiotników.		Kategorie gramatyczne liczebnika.	
Відмінювання прикметників	80	Граматичні категорії числівника	98
Odmiana przymiotników rodzaju męskiego. Відмінювання прикметни- ків середнього роду.....	81	Odmiana liczebników głównych.	
Odmiana przymiotników rodzaju żeńskiego. Відмінювання прикметни- ків жіночого роду	82	Відмінювання кількісних числівників	99
Odmiana przymiotników rodzaju żeńskiego. Відмінювання прикметни- ків жіночого роду	83	Odmiana liczebników ułamkowych.	
Stopniowanie przymiotników.		Відмінювання дробових числівників	105
Ступені порівняння прикметників	84	Odmiana liczebników nieokreślonych.	
Przymiotnik jak część zdania.		Відмінювання неозначено- кількісних числівників	106
Прикметник як член речення	87	Odmiana liczebników zbiorowych.	
Zaimek. Займенник	88	Відмінювання збірних числівників.....	107
Podział zaimków.		Odmiana liczebników porządkowych.	
Поділ займенників	88	Відмінювання порядкових числівників	109
Kategorie gramatyczne zaimka.			
Граматичні категорії займенника.....	90		

Odmiana ciągów liczebnikowych. Відміювання складених числівників.....	112
Składnia liczebników. Узгодження числівника у реченні.....	113
Liczebnik jako część zdania. Числівник як член речення.....	115
Przysłówek. Прислівник	116
Rodzaje przysłówków. Розряди прислівників.....	116
Tworzenie przysłówków. Творення прислівників.....	117
Stopniowanie przysłówków. Ступені порівняння прислівників.....	120
Przysłówek jako część zdania. Прислівник як член речення.....	122
Przyimek. Прийменник	123
Podział przyimków. Поділ прийменників.....	125
Przypadki implikowane przez przyimki. Відмінки, якими керують прійменники.....	126
Spójnik. Сполучник	129
Podział spójników. Поділ сполучників.....	129
Spójniki współrzędne. Сурядні сполучники.....	129
Spójniki podrzędne. Підрядні сполучники.....	130
Partykuła. Частка	139
Rodzaje partykuł. Розряди часток.....	139
Pisownia partykuły. Написання частки.....	139
Wykrzyknik. Вигук	134
Podział wykrzykników. Поділ вигуків.....	134

■ Ortografia. Орфографія

Pisownia u/ó. Написання u/ó.....	139
Pisownia ch/h. Написання ch/h.....	142
Pisownia rz/ż/sz. Написання rz/ż/sz.....	145
Pisownia ę/em/en, ą/om/on. Написання ę/em/en, ą/om/on.....	147
Pisownia i, j, ii, ji. Написання i, j, ii, ji.....	151

■ Zadania do samokontroli.

Завдання для самоперевірки

Ćwiczenia utrwalające. Вправи на закріплення.....	156
--	-----

Części mowy. Частини мови.....

Ortografia.....	164
Ćwiczenia sprawdzające. Контрольні вправи.....	167

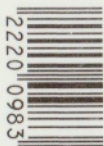
■ Bibliografia. Бібліографія

Пропонований посібник містить основні відомості про сучасну граматику польської мови. Інформація викладена стисло та доступно. Характеристика частин мови, таблиці відмінювання, багатий ілюстративний матеріал, а також орфографічні правила роблять книгу незамінною для тих, хто вивчає польську мову.

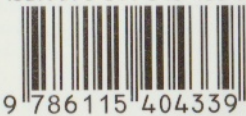
- Характеристика всіх частин мови (значення, відмінювання, синтаксична роль);
- матеріал, структурований у таблицях;
- зразки відмінювання складних слів;
- практичні поради;
- приклади із живого сучасного мовлення;
- правопис орфограм;
- вправи для самоперевірки.

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

ISBN 978-611-540-433-9

2220-0983

9 786115 404339

www.ranok.com.ua